

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Nemzetközi Közjogi Tanszék

Vajdasági magyarok és az autonómia

(Diplomamunka)

Budapest, 2014
Szerző: Wágner Tamás
Témavezető: dr. Jaskó Luca Magdolna, egyetemi tanársegéd

Tartalomjegyzék

Borító	1
Tartalomjegyzék	2
Bevezetés	3
Autonómia	4
Fogalmi megközelítés	4
Autonómia a nemzetközi dokumentumokban	6
Autonómia létrejötte, fajtái	11
Területi autonómia	13
Személyi autonómia	17
Helyi vagy közigazgatási autonómia	19
Miért jó az autonómia?	20
Vajdaság története	22
Szerb alkotmány értékelése a kisebbségi jogok és Vajdaság autonómiája tekintetében .	28
Elfogadás körülményei	28
Alapértékek és egyéni jogi kisebbségvédelem	31
Vajdaság Autonóm Tartomány alkotmányos alapjai	35
Vajdaság Statútuma	39
Elfogadás körülményei	39
Alapértékek	41
Hatásköri kérdések	44
Vajdaság Autonóm Tartomány intézményei	46
Magyar autonómiatörekvések	61
Felhasznált Irodalom	76

Vajdasági magyarok és az autonómia

Bevezetés

Tanulmányomban a vajdasági magyarság helyzetét igyekszem áttekinteni a Vajdaság Autonóm Tartomány, illetve az autonómatörekvések fényében.

Témaválasztásomat indokolta, hogy jelenleg ők az egyetlen olyan határon túli magyar közösség, melynek sikerült elérni az autonómia egyik formáját, a személyelvt. Éppen ezért sajátos helyzetük és politikai törekvések értékelése, megértése hozzájárulhat a többi szomszédos országban élő nemzetrész eredményes küzdelméhez.

Tanulmányomban elsőként az autonómia fogalmát, nemzetközi jogi helyzetét és az egyes autonómiaformákat vizsgálom meg. Arra a kérdésre is választ keresek, hogy vajon mindegyik miért törekednek a kisebbségek, illetve mi az oka az egyes államok elutasító magatartásának. A célom, hogy bebizonyítsam azt, hogy az autonómia nem irányul az államok területi integritása ellen, hanem a kisebbségek hatékonyabb védelmét valósítja meg, s ezáltal az adott államot is erősíti.

A 2. fejezetben a Vajdaság, mint sajátos multikulturális régió történelmével foglalkozom. E fejezet célja arra a tényre való rávilágítás, hogy a tartományban már évszázadok óta jelen van az autonómia gondolata, mely bár az eltérő korokban más-más népekhez kötődött, de az itteniek életének szerves részévé vált. Mindez pedig megalapozza az elkövetkező fejezetek tartalmát is.

Ezt követően rátérek a hatályos joganyagra, ennek keretében a szerb alkotmányt és a Statútumot elemzem. Itt fontosnak tartottam ezen dokumentumok elfogadási körülményeivel is foglalkozni, mivel ezek is nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a jelenlegi jogi helyzetet és az abból fakadó politikai törekvéseket jobban megérthessük.

A szerb alkotmány esetében elsőként az alapértékekkel foglalkozom, majd az egyéni kisebbségi jogokkal, végül a Vajdaság alkotmányos helyzetét veszem górcső alá. Itt arra keresem a választ, hogy vajon a vajdasági autonómia mennyiben felel meg a nemzetközi gyakorlatnak.

Ezekután a Statútumra térek rá, elsőként szintén az alapértékeket elemzem. Elsősorban itt arra töreksem, hogy az egyes specifikumokra hívjam föl a figyelmet. Ezt követően az intézményrendszerre és annak működési mechanizmusaira térek ki, külön kiemelve mindebből a vajdasági magyarság szerepét, illetve egyes esetekben a gyakorlatot.

Végezetül az utolsó fejezetben az autonómatörekvéseket elemzem. Egy rövid vajdasági magyar politikai fejlődéstörténet után az egyes autonómatervezeteket veszem górcső alá (Memorandum, Csapó József, Magyar Koalíció). Ennek során külön figyelmet szentelek annak, hogy az egyes szerveket, működési formákat és hatásköröket értékeljem, s összevegyem a nemzetközi gyakorlattal. Ezt követően arra keresek választ, hogy mindebből mi valósult meg. Végül azt a lehetőséget vizsgálom meg, hogy vajon a közösségnek milyen lehetőségei vannak a területi autonómia elérésére. Ennek során demográfiai, politikai és gazdasági aspektusokat veszek figyelembe.

Autonómia

Fogalmi megközelítés

Manapság a kisebbségek, ha jogaikért küzdenek, akkor a követeléseik között sokszor első helyen szerepel az autonómia.

A fogalmat szinte eufórikus hangulat övezi, ez a helyzet különösen igaz Európára, azon belül Kelet-Európára és a Balkánra, ahol a nemzetiségi konfliktusok már hosszú idő óta megoldatlanok a nemzetállami eszme bővületében gondolkodó többségi társadalom és a megmaradásért elkeseredett küzdelmet vívó kisebbség között. Itt az autonómia a kérdés igazságos rendezéseként jelenik meg, mely majd a fennálló összes problémát megoldja. Ezek a tervezetek azonban nem veszik figyelembe a helyzet komplexitását, s egysíkú látásmódot sugallnak. Ez pedig végső soron a tervezetek bukásához, frusztrációhoz, sőt etnikai konfliktushoz is vezethet.

Ezért célom, hogy ebben a fejezetben az autonómiát, mint a kisebbségvédelem egy sajátos eszközét elemezzem, hangsúlyt fektet kialakulására, fajtáira és sikeres működésére.

Az elemzést célszerű a fogalmi keretek meghatározásával kezdeni, hogy a vizsgálódást leszűkíthessük. A szó az **autos**(ön) és a **nomos**(törvény) szavakból áll, mely saját törvénykezést, önállóságot, függetlenséget jelent.

A szakirodalomban a mai napig nem alakult ki egységes fogalom, melynek számos oka van. Egyrészt a világon számos autonómiamodell létezik, melyek mind-mind az adott kulturális/gazdasági/politikai helyzethez igazodnak és emiatt nem beszélhetünk egységes modellről. Másrészt a történelem folyamán a fogalom számos változáson esett át: értettek alatta az ókori Görögországban a polgárok önálló politikai döntését, később az egyházi, illetve egyetemi autonómiát. Azonban mindvégig létezett egy közös kiindulási pont, a területelvűség. Manapság pedig mint a helyi autonómia, illetve kisebbségi önrendelkezés formájában jelenik meg¹.

Thomas Benedikter négyféle megközelítést javasolja a fogalomnak:

- ❖ akár egyéni, akár köztisztviselői formában a jog ahhoz, hogy bizonyos ügyekben a saját diszkrecionális jogkörében járjon el
- ❖ nagyobb függetlenség
- ❖ decentralizáció
- ❖ egy képesség, mely kizárólagos hatalmat tesz lehetővé a törvényhozásban, bíraskodásban és közigazgatásban bizonyos területeken².

Úgy vélem, hogy a szerző a lényegi kritériumokat, a működés elemeit jól megragadja, ugyanakkor egy fontos szempontot figyelmen kívül hagy: etnikai jelleg. Ahogy azt már korábban említettem, az autonómia fogalma sokrétű, de a mai értelmezéshez ez feltétlenül hozzátartozik. Ugyanis a világon működő autonómiákat, az egyes mozgalmakat, s az egyes államok magatartásait enélkül nem érthetjük meg. Úgy is mondhatjuk, hogy a fogalomhoz ma már egyre inkább hozzákapcsolják a nemzetiségi elemet is. Ez jól megfigyelhető mind az állam, mind a kisebbség oldaláról.

Éppen ezért egy pontosabb meghatározásra van szükségünk. **Gerencsér Balázs és Juhász Albin** így vélekednek: „*olyan kisebbségvédelmi intézmény, amely az egyes államokban az*

¹ Autonómia-modellek(elmélet és gyakorlat az EU-ban) in 201204032048150.autonomia_modellek-1.pdf, 4-5. old

² Thomas Benedikter: The World's Modern Autonomy Systems, Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy in <http://www.eurac.edu/en/research/institutes/imr/Documents/AutonomiesBenedikter09FINALFINAL.pdf>, 18. old

autonómiához tartozó embercsoport(faji, etnikai) , nyelvcsoporthoz, vallási csoport, kulturális csoport vagy terület érdekeit hivatott védeni³”.

Ez a definíció hangsúlyozza az intézmény sajátos funkcióját, ugyanakkor nem beszél hatásköréről, valamint a kisebbségek fogalmát túl általánosan használja. Pedig a funkció mellett a hatáskörök kérdése sem elhanyagolható: ha az autonómiához nem járulnak valós hatáskörök, akkor alapvető funkcióját sem tudja betölteni, kisebbségeket továbbra is az asszimiláció veszélye fenyegeti.

Erre jó példa az olyan államok köre, ahol a jogállamiság, demokrácia nem érvényesül, s egypártrendszer van. Ilyen pl.: Kína, a volt Szovjetunió. Itt is léteznek/léteztek ilyen egységek, ugyanakkor itt nem a helyben lakókat, hanem a központi hatalmat képviselte: a helyi pártvezetés végrehajtotta a központ utasításait, mindenfajta helyi érdek figyelembevétele nélkül⁴.

Másrészt a definíció másik hiányossága, hogy a kisebbséget homogén egységnek tekinti, nem veszi figyelembe a tömb-szórvány kérdéskör problematikáját. Ugyanis különböző eszközök alkalmazása szükséges egyik, illetve másik esetben. Erre jó példa a területi autonómia, mely csakis a tömb esetében töltheti be sajátos szerepét. Szórványkisebbség esetében nem, mivel az egyes autonóm szervek a többségi társadalom akaratát fogják leképezni.

Míndezeket a szempontokat veszi figyelembe **Kovács Péter**, aki szerint az autonómia nem más, mint „*az illető közösségnek valamilyen- az általa lakott terület egészéhez, esetleg egy részéhez kötődő vagy pedig a közösséghez tartozó s az identitást felvállaló összes individuumot átfogó – érdekképviselési és adott esetben akár bizonyos igazgatási jogosítványokkal bíró intézménykomplexumokkal történő felruházása⁵.*”

A fenti definíciókat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az autonómia olyan sajátos kisebbségvédelmi intézmény, mely szakít az általánosan elfogadott egyéni jogi szemlélettel, kollektív jogi megközelítést alkalmaz, a kisebbséget nem a jogok kedvezményezettjének, hanem alanyának tekinti s sajátos igazgatási hatásköröket ruház rá az általa demokratikusan megválasztott intézményrendszeren keresztül.

Ennek következtében a szubszidiaritás, decentralizáció sajátos megnyilvánulási formájaként értékelhetjük, mely szoros kapcsolatban van a szuverenitás és az önrendelkezés fogalmával. Érdemes az autonómiát, mint sajátos intézményt a hatalommegosztás további formáitól is elhatárolni, mivel ez is rávilágít sajátos jellegére.

Ezt az elvet követi **Thomas Benedikter**, aki 4 fő csoportot különböztet meg :

- ❖ szövetségi rendszerek
- ❖ társult államok
- ❖ autonómia
- ❖ egyéb önkormányzati formák

Az összehasonlítást az alábbi szempontok alapján végzi el: hatáskör, hogyan képviselteti magát az intézmény nemzeti szinten, jog a kiválásra, az intézmény alanyai. Elemzéséből én 2 hatalommegosztási formát emelnék ki, mivel ezeket lehet a legnehezebben megkülönböztetni az autonómiától.

Föderációt alkotmány hoz létre, általában az ország egész területére kiterjed a rendszere, meghatározó szerepet tölt be a központi intézményekben (szövetségi törvényhozás, parlament). Ezzel szemben az autonóm területet akár törvény is létrehozhat, általában az ország meghatározott területére/személyekre terjed ki, nem tölt be meghatározó szerepet a központi kormányzásban és törvényhozásban.

³ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: A kisebbségi autonómia- működő modellek, magyar elképzelések in <http://www.hhrf.org/autonomia/konyv.zip>; 17. old

⁴ Thomas Benedikter:im., 61-62. old

⁵ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im.; 17. old

A másik ilyen sajátos intézmény a **rezervátum**, melynek fő funkciója szintén a kisebbségvédelem. Azonban ennek alanyai nem a nemzeti kisebbségek, hanem az őslakosok. Jogállásuk alapvetően különbözik az előbbiektől, mely sajátos helyzetükből fakad. De vajon kiket tekintünk őslakosoknak⁶? Ezt a **169. számú Egyezmény a bennszülött és törzsi népekről a független országokban című ENSZ dokumentum** 1.cikke határozza meg:

- ❖ Független országokban élő törzsi népekre, akiknek társadalmi, kulturális és gazdasági körülményei megkülönbözteti őket a nemzetközösség más csoportjaitól és akiknek helyzetét teljesen vagy részben saját szokásaik, illetve tradícióik vagy külön törvények vagy rendelkezések szabályozzák
- ❖ Független országokban élő népekre, akiket azon az alapon kell bennszülött népek tekinteni, hogy annak a népességnek leszármazottai akik a hódítás vagy gyarmatosítás, illetve a jelen államhatárok kialakítása idején az országot vagy azt a földrajzi régiót lakták, amelyhez az ország tartozik, és akik jogi helyzetüktől függetlenül fenntartják néhány vagy összes társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai intézményüket⁷.

A fenti definícióból is jól látszik, hogy sajátos helyzetük egészen más kisebbségvédelmi intézkedéseket igényel, mint a nemzeti kisebbségeké. Esetükben a nyelvi-kulturális-vallási védelmen kívül sajátos életközösségüket, lakhelyüket is védeni kell. Emiatt sajátos szabály van arra, hogy milyen körülmények között lehet a rezervátum területére belépni. Emellett nincs képviselőjük az adott ország parlamentjében sem. Ezek azok a legfontosabb különbségek, melyek megkülönböztetik az autonómiától, ahol a képviselő és a szabad mozgás/tartózkodás/letelepedés az intézmény elengedhetetlen elemei⁸.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy egy adott intézmény fogalmi meghatározása és a tőbbtől való elhatárolása alapvető része kell, hogy legyen a vizsgálódásnak, mivel így az esetleges fogalmi zavarok elkerülhetőek, ami hozzájárul az elemzés sikeréhez.

Autonómia a nemzetközi dokumentumokban

A nemzetközi jognak komoly szerepe van a kisebbségvédelemben, mivel ha az általa felállított normák jogi kötéserővel rendelkeznek, akkor világos iránymutatást adnak az államok politikai magatartásának.

Ma már meghaladott az a nézet, hogy a kisebbségvédelem az államok kizárólagos belügye volna. Ezt számos nemzetközi dokumentum is bizonyítja⁹. Egyes szerzők a folyamatokat értékelve arra az álláspontra helyezkednek, hogy belátható időn belül a nemzetközi jog eljuthat a kollektív jogok egyöntetű elismeréséig¹⁰.

Ugyanakkor a nemzetközi jog nem a nemzetek, hanem az államok joga. Ezt az állítást erősítik azok az alapelvek, melyek a jogágot jellemzik. Az egyik legfontosabb alapelv a mellérendeltség, mely azt fejezi ki, hogy a nemzetközi jog alanyai között nem beszélhetünk alá-fölé rendeltségről. Ez a tény alapvetően meghatározza a szabályozást és a szankciórendszert. Ezt láthatjuk a nemzetközi szerződések és bíraskodás esetében is. Az államokat főszabály szerint nem lehet kötelezni nemzetközi szerződések aláírására, ez alól az erga omnes normák a kivételek, de ezek száma csekély. Másrészt a Nemzetközi Bíróság az államok alávételése nélkül nem járhat el államokat érintő ügyekben, ráadásul az ilyen döntések végrehajtásának kikényszerítése is nehézkes. Ugyanis a nemzetközi közösségnek nincsenek

⁶ Thomas Benedikter:im; 22-27. old

⁷ Balázs Katalin-Ódor Bálint: A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok nemzetközi forrásai, HVG-ORAC, Budapest 2006; 78-79. old

⁸ Thomas Benedikter:im; 22-27. old

⁹ Szalayné Sándor Erzsébet: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században, Gondolat kiadói kör, Budapest 2003; 183. old

¹⁰ Szalayné Sándor Erzsébet: im.; 33-34, 233-234. old

hatékony eszközei, ilyenek tekinthető: represszália és a retorzió, kiegészülve a nemzetközi közvélemény nyomásával(amit természetesen nem szabad lebecsülni pl.: nem fogadják az illető ország kormányfőjét meghatározó államok).

Mindezekből fakad, hogy a nemzetközi jog nem ismeri el az autonómiához való jogot, mivel az az államok szuverenitásának megsértése lenne.

A kisebbségvédelmet a jogi kötőerővel rendelkező dokumentumok az emberi jogok palástjában, az egyéni jogok biztosításával látják megvalósíthatónak. Azonban a nem kötelező dokumentumokban, ajánlásokban (soft law) utalnak a kollektív jogokra¹¹.

Ebben a fejezetben ennek az ambivalens, de egyúttal komplex helyzetnek az áttekintésére teszek kísérletet annak fényében, hogy a nemzetközi jog szerepe a kisebbségvédelem kialakulásában, fejlődésében mára megkerülhetetlenné vált. A sajátos, ambivalens helyzetre utal **Fábián Gyula** is: „ *a jelenlegi klasszikus nemzetközi jogban a nemzeti vagy etnikai kisebbségek kijárat nélküli kelepcebén vannak, mert egyrészt önrendelkezéshez való joguktól megfosztja őket az államok sérthetetlen szuverenitáshoz való jogának általános elve, másrészt nem hivatkozhatnak nemzetközi egyezményen vagy garancián alapuló területi autonómiára, sőt jogalanyiságuk sincs ahhoz, hogy a hágai Nemzetközi Bíróságra vigyék ügyüket, amelynek fakultatív hatásköre szintén a pert kerülő államoknak kedvezne*¹². ”

Ebben a fejezetben a legfontosabb nemzetközi dokumentumokat tekintjük át, hogy vajon bennük milyen formában jelenik meg az autonómia gondolata.

Elsőként célszerű az **ENSZ** dokumentumokkal kezdeni, mivel ennek a szervezetnek szinte a Föld valamennyi országa a tagja, s így szerepe a mai nemzetközi életben megkerülhetetlen. Azonban mielőtt a dokumentumok elemzésébe fognánk, érdemes a Népszövetség kisebbségvédelmi rendszerének néhány tanulságát is megemlíteni, mivel ez alapvető befolyást gyakorolt a későbbi **ENSZ** felfogására is. Ugyanis az a Népszövetség kisebbségvédelmi rendszerének kudarcából indult ki. Ennek okait **Szalayné Sándor Erzsébet** 3 alapelv köré csoportosítja: regionalitás, politikai jelleg és ideiglenesség. Ez abban nyilvánult meg, hogy a kisebbségvédelmi rendszer nem volt univerzális jellegű: csak bizonyos államokra, főként a Közép-Európa-ikra terjedt ki hatálya. Ugyanakkor a rendszer szinte végig politikai jellegű volt: működését a nagyhatalmak(főként Franciaország, Nagy-Britannia, Németország) határozták meg. Harmadrészt megalkotói azt gondolták, hogy a rendszer feladata nem a kisebbségek megőrzése, hanem azok békés asszimilációja, amivel ez a probléma amely a nemzetközi békét és biztonságot fenyegeti, egyszer és mindenkorra megoldódik. S mivel funkcióját nem tudta betölteni(nem akadályozta meg a II. Világháború kitörését), ezért a nagyhatalmak úgy határoztak, hogy nincs szükség semmilyen kisebbségvédelmi rendszerre, hanem helyette az emberi jogok védelmét kell középpontba állítani¹³.

Ezt tükrözik az **ENSZ** keretében elfogadott korai dokumentumok is. Ez tulajdonképpen azt jelentette, hogy gyakorlatilag nem volt nemzetközi kisebbségvédelmi mérce az **ENSZ-ben** ebben az időszakban. Ezt az elvet vallotta az **Alapokmány** és az **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata** is. Úgy vélték, hogy a diszkrimináció tilalma, mint általános emberjogi norma biztosítja a kisebbségek jogait. Ekkor a kisebbségekre, mint veszélyforrásra tekintettek. Ezt jól példázza egy korabeli diplomata véleménye is: „ *Amire ma a világnak szüksége van, az nem a kisebbségek védelme, hanem a védelem a kisebbségektől*¹⁴. ” Sajnálatosnak tartom, hogy a II. Világháborúból nem értették meg, hogy egy megfelelő rendszer a béke legfőbb támasza.

Ezt az elutasító vélekedést töri át a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya**. A 2. cikk az általános diszkriminációs tilalomhoz hozzákapcsolja a

¹¹ Kupa László: Kisebbségi autonómiatörekvések Közép-Európában- a múltban és a jelenben, PTE és Bochmaster Kft, Pécs 2009; 17-25. old

¹² Kupa László: im.; 37. old

¹³ Szalayné Sándor Erzsébet: im.;79-145. old

¹⁴ Kardos Gábor: Kisebbségi konfliktusok: közép- és kelet-európai nézőpont, Gondolat kiadó, 2007; 53-71. old

területiség fogalmat, mellyel a kisebbségi jogokat összekapcsolja az általuk lakott területtel. Ugyan ez még nem jelent jogalapot az autonómiára, de egyértelműen jelzi szerintem a nemzetközi jogi fejlődést. Ehhez kapcsolódik a 25. és 26. cikk melyek felsorolják a legfontosabb állampolgári(így kisebbségi is!) jogokat: közügyekben való részvétel, szavazás, közhivatali tisztség és törvény előtti egyenlőség. Véleményem szerint a dokumentum legfontosabb része a 27.cikk, amely elsőként használja az **ENSZ** dokumentumok közül a „kisebbségek” kifejezést, ugyanakkor azt sajnos nem definiálja. Ezt erősíti továbbá az a szófordulat is, hogy „olyan államokban”. Ezt egyes szerzők úgy értékelik, hogy az államok elvben szabad kezet kapnak annak eldöntésére, hogy ki minősül kisebbségnek. A 27. cikk továbbra is egyéni jogi megközelítést alkalmaz, ugyanakkor a csoportjogokat is elismeri, ezzel pedig kijelöli a jogfejlődés irányát is¹⁵.

Az utolsó **ENSZ** dokumentum, melyet elemezni fogok, a **47/135. számú határozat**, mely jogi kötőerővel nem rendelkezik. Ugyanakkor tükrözi a '90-es évek elejére elért kisebbségvédelmi szintet és számos fontos jogot deklarál. Preambulumában visszautal a korábban elemzett 27. cikkre. A dokumentum jelentősége abban áll, hogy szakít az eddigi állami be nem avatkozás követelményével, s helyette tevőleges állami kötelezettségeket ír elő. Emellett, ha óvatosan, de elismeri a speciális kisebbségi jogokat, azonban csak, mint egyéni jogokat. Ilyenek: kultúra/vallás gyakorlása, nyelvhasználat, részvétel kulturális-vallási-társadalmi-gazdasági és közéletben, regionális döntésekben való részvétel, egyesületek alapítása, kapcsolatok kialakítása, anyanyelvi oktatás, kisebbségi érdekek figyelembevétele. Az itt megnevezett jogokat **Gerencsér Balázs és Juhász Albin** azért tartják fontosnak, mivel ezek egy autonóm intézményrendszer legfontosabb elemei¹⁶. A határozat bár nem utal az autonómiára, de ismét megjeleníti a területiség gondolatát(regionális döntésekben való részvétel). Itt érdemes külön megemlíteni, hogy a határozathoz fűzött **Kommentár** ezzel kapcsolatban utal az autonómiára, mint a kisebbségek sajátos döntésrészvételi jogára¹⁷. Véleményem szerint éppen ebben rejlik a dokumentum kiemelkedő jellege: a hozzáfűzött **Kommentár** legitimizálja az autonómiát, bár nem teszi elfogadását az államok kötelezettségévé. Így szerintem komoly alapot nyújtott a **Gross-jelentéshez**, mely az autonómiák pozitív tapasztalatairól számol be.

A nemzetközi dokumentumok sorában fontos helyet foglalnak el az **ET** által elfogadottak, amelyet jelez az ezeket ratifikáló államok száma is. Emellett fontos kiemelni, hogy az **ET** a tagfelvétel során megköveteli az európai kisebbségvédelmi minimumstandardok betartását.

A jogi kötőerővel rendelkező dokumentumok közül kiemelkedik a **Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája** és a **Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek védelméről**. Ezeket egymástól eltérő szabályozás jellemez: míg az előbbi a nyelvek védelmére helyezi a hangsúlyt, addig az utóbbi a kisebbségeket védi¹⁸. A dokumentumokról az egyes szerzők eltérően vélekednek. Míg **Szalayné Sándor Erzsébet** szerint az utóbbi átfogóbb szabályozást takar¹⁹, addig **Kovács Péter** szerint a **Charta** meghatározhatja a későbbi jogfejlődés irányát. Ezt igazolhatja az a tény, hogy a **Keretegyezmény** egyes rendelkezései nem kötelezettségeket, hanem célokat fogalmaznak meg²⁰. A **Charta** fölismeri azt, hogy a kisebbségeket a legjobban a nyelvhasználaton keresztül lehet védeni, ráadásul ezáltal az esetleges politikai problémákat is el lehet kerülni. Éppen ezért sem egyéni, sem kollektív jogokat nem szabályoz. Azonban, ha a normát alaposabban elemezzük, akkor közvetlen érinti az autonómia fogalmát²¹. Egyrészt az 1. cikk tartalmazza a speciális nyelvi zónák fogalmát: „ a regionális vagy kisebbségi nyelv használatának területén az a földrajzi

¹⁵ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 47-54. old

¹⁶ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 35-37. old

¹⁷ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 88-108. old

¹⁸ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 31-32. old

¹⁹ Szalayné Sándor Erzsébet: im.; 222. old

²⁰ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 31. old

²¹ Szalayné Sándor Erzsébet: im.;214-222. old

körzet értendő, ahol ez a nyelv olyan számú személy kifejezési eszköze, amely indokolja a jelen Karta által előírt különböző védelmi és ösztönző intézkedések meghozatalát.” Ugyanakkor különbséget tesz szórvány és tömbkisebbség között is („területhez nem köthető nyelvek”). A 7.cikk megfogalmazza, hogy ezeket a földrajzi körzeteket tiszteletben kell tartani és itt utal a közigazgatási felosztás fontosságára is. Emellett a legfontosabb jogok nevesítése(oktatásügy, igazságszolgáltatás, közigazgatás stb.) a 8.-14. cikkekben együttesen azokat a legfontosabb kritériumokat tartalmazza, melyek az autonómiának elengedhetetlen elemei. Ugyanakkor a dokumentum értékét nagyban csökkenti az „á la carte jelleg”, melyet a 2.cikk szabályoz. Emellett a szankciórendszer sem eléggé hatékony: az egyetlen szankció a Miniszteri Bizottság ajánlásának nyilvánosságra hozatala²². Mindezek alapvető oka pedig az államok magatartásából következik, ami alapvetően szeretné a kisebbségi kérdést belügyként kezelni. Egyetértve a nemzetközi szakirodalom megállapításával, fontosnak tartom a **Chartát** a kisebbségi jogok kodifikálásában, ugyanakkor hosszú távon elengedhetetlennek tartom a szabályozás szigorítását, mivel az államok túl tágra engedett diszkrecionális jogköre veszélyezteti a koherens jogalkalmazást.

Végezetül fontos még kitérni az **ET** keretében elfogadott 2 jogilag nem kötelező dokumentumra. Ezek az **1201/1993 számú ajánlás**, illetve a **Gross-jelentés**.

Az **1201/1993 számú ajánlás** preambulumban leszögezi a kulturális sokszínűség elvét, valamint utal a kisebbségvédelem legfontosabb szerepére, ami a stabilitás garantálása az államok között. A többi, eddig megismert nemzetközi dokumentumhoz képest meghatározza a kisebbségek fogalmát: „*valamely államhoz tartozó azon személyek csoportjára vonatkozik, akik az adott állam területén élnek és annak állampolgárai, régóta meglévő, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn az illető állammal, sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi ismertetőjegyekkel rendelkeznek, kellő létszámot képviselnek, bár számuk kisebb az illető állam vagy az állam egy térségének többi lakosához viszonyítva, arra törekednek, hogy együttesen megőrizzék a közös identitásuk alapját képező kultúrájukat, hagyományaikat, vallásukat vagy nyelvüket.*” Úgy vélem, hogy már önmagában ez a meghatározás is fontos a kisebbségvédelem szempontjából: csökkenti az államok önkényes, felelősségelkerülő magatartását. Ugyanakkor a definíció komoly hiányosságának tartom a tömb-szórványkisebbség megkülönböztetésének elmaradását, mivel mindegyik esetben másfajta szabályozás szükséges.

Azonban nem ez tette a nemzetközi szakirodalomban méltán híressé és a kisebbségek körében számtalanszor hangoztatott hivatkozási alappá. Ezt a 11. cikk érdemelte ki, mivel elismeri a kisebbségek jogát a sajátos öngazgatási formákhoz, az autonómiához²³. Többek között ez is hozzájárult ahhoz, hogy nem vált EJEE-nek kiegészítő jegyzőkönyvévé: az államok nem járultak hozzá szuverenitásuk ilyen korlátozásához.

Kardos Gábor egy kissé szkeptikus álláspontot képvisel az alkalmazhatóságával kapcsolatban:

- ❖ Államszervezési modellt nem határozhat meg egy nemzetközi szerződés
- ❖ Értelmezhető-e egy régiókat nem ismerő államban
- ❖ Hogyan kell a helyi többséget megállapítani²⁴.

Ennek ellenére úgy vélem, hogy hosszú távon forradalmasíthatja a nemzetközi kisebbségvédelmet s hozzájárulhat a többség-kisebbség ellentét elsimításához. Ezt jelzi, hogy elfogadása óta számos kétoldalú egyezmény részévé vált(magyar-román, magyar-szlovák alapszerződés).

A folyamat betetőzése a **Gross-jelentés**, mely az autonóm régiók pozitív tapasztalatairól beszél. A dokumentum szerint ma a legnagyobb kockázatot az államon belüli etnikai

²² Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 260-271. old

²³ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 271-276. old

²⁴ Kardos Gábor: im; 45. old

feszültségek jelentik. Szerinte szükséges meghaladni a nemzetállamiság klasszikus kereteit: az autonómia összeegyeztethető a területi egységgel és sérthetlenséggel. Fontosnak tartja, hogy ezt nem felülről kell megvalósítani, hanem az adott kisebbség érdekeit figyelembe véve, így megkülönbözteti a kulturális és területi autonómiát. Ez szerintem szükséges, mivel a tömb és szórvány kisebbség helyzete eltérő. Elismeri, hogy az autonómia fogalmát sok állam a szeparatizmus előszobájának tekinti, ugyanakkor úgy véli, hogy erre nincs kellő bizonyíték, sőt inkább az állam területi egységét védi a konfliktuskezelő mechanizmusával. Az egyes kudarcokért pedig nem az autonómia, hanem annak alkalmazási feltételei felelősek. Éppen ezért 9 alapvető kritériumot állít fel egy sikeresen működő autonómiához. Mindent összevetve a dokumentum a nemzetközi jog kiemelkedő alkotása, melyet szerintem annak köszönhet, hogy nemcsak utal egy létező intézményre, hanem igyekszik azt értékelni is. Ezzel pedig kiragadja az autonómiát az elméleti síkról, a szerzők világából, s az államok elé példaként állítja²⁵.

Az **EBESZ** keretében elfogadott dokumentumok nem rendelkeznek jogi kötőerővel. Ezeket az államok fontosnak tekintik, mivel politikai összefogást teremt az európai kisebbségvédelemben és az államok belső jogrendszerét befolyásolja. A dokumentumok további fontos jellemzője, hogy mind az egyéni, mind a kollektív jogokat elismeri. Másrészt a kisebbségvédelemben az emberi jogi kapcsolódáson túl erőteljes a politikai megnyilatkozás is²⁶. Mindebből következik, hogy az **EBESZ** szerepe alapvetően koordináló, konfliktusmegelőző. Ezt testesíti meg a Főbiztos intézménye is²⁷.

Az első jelentősebb dokumentum a **Helsinki Záróokmány**, mely a kisebbségi kérdést kizárólag az emberi jogi dimenzióba helyezi. Emiatt csak egyéni jogokat ismer el, a kisebbségvédelem fő feladatának az antidiszkrimináció területét tekinti. Emellett 2 területet emel ki: kultúra és oktatás. Szellemissége egyezik a hasonló időben hatályba lépett **Polgári és Politikai Jogok Nyilatkozatának 27. cikkével**. Az állam elsődleges kötelezettségének a be nem avatkozást tekinti. Ugyanakkor többletként megjelenik az elősegítés a kultúra és oktatás területén, de véleményem szerint ezt inkább államcélként tekinti a dokumentum, mintsem szorosan vett kötelezettségnek²⁸.

Ezzel szemben az 1990-ben elfogadott **Koppenhágai Okmány** sokkal messzebbre megy. A dokumentum szerint a kisebbségi kérdés csak demokratikus keretek között oldható meg. Rögzíti a diszkrimináció és az asszimiláció tilalmát, emellett meghatározza a legfontosabb kisebbségi jogokat: szabad nyelvhasználat, saját oktatási/vallási/kulturális intézmények, egyesületek felállítását, szabad vallásgyakorlást, kapcsolattartás jogát, információ terjesztését/cserélését/forgalmát anyanyelven. Emellett kiemeli a pozitív állami intézkedések kötelezettségét. A dokumentum különlegessége, hogy utal az autonómiára. Elsőként azzal, hogy az államok a területükön védik a kisebbségeket, majd a 35. szakaszban megnevezi az autonómiát, mint sajátos kisebbségvédelmi eszközt, de ezt nem állami kötelezettségként definiálja, hanem úgy mint egy lehetséges közigazgatási berendezkedést („az államok tudomásul veszik”²⁹).

Mi az oka a többi nemzetközi dokumentumhoz képesti ily nagy nyíltságának? Ez egyrészt köszönhető annak, ahogy már azt korábban is említettem, az **EBESZ** normái nem rendelkeznek jogi kötőerővel, másrészt a szervezet tevékenységében a kezdetektől megfigyelhető volt a politikai felhang. Mindez pedig jótékonyan hatott a jogalkotásra, mivel nem kellett tartani egyes államok elutasító magatartásától. A dokumentum a '90-es évek eleji állapotokat jeleníti meg, az adott korszak kisebbségvédelmi maximumát adja, legfőbb

²⁵ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 276-279. old

²⁶ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 37-38. old

²⁷ Szalayné Sándor Erzsébet: im.; 211-212. old

²⁸ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 423-425. old

²⁹ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 429-432. old

üzenete, hogy a kisebbségvédelem ma már nem tekinthető az államok kizárólagos belügyének és rögzíti a nemzeti jogalkotás szükségességét³⁰.

Összességében véve megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi jog jelenleg nem biztosít közvetlen jogalapot az autonómiára, de ajánlásaival hozzájárulhat az állam és kisebbség viszonyának hatékony rendezéséhez. Ezért továbbra is az autonómiaküzdelmek fő színtere a belső jog, illetve egyes államközi egyezmények (Dél-Tirol).

Ennek ellenére úgy vélem, hogy a nemzetközi jognak előbb-utóbb meg kell haladnia jelenlegi szemléletét. Ennek legfontosabb oka pedig az államok közötti egyre szorosabb integrációs törekvések, amelyek a nemzetállamiság elvét fokozatosan háttérbe szorítják: egyre több, korábban kizárólagos állami hatáskörök kerülnek szupranacionális szintre. Ez a legerőteljesebben az EU esetében figyelhető meg, ahol már önálló jogról, EU-jogról beszélünk. Ezzel párhuzamosan egyre jelentősebb lesz a helyi érdek, ami a szubszidiaritásban testesül meg. Mindezek a folyamatoknak pedig a kisebbségvédelem terén is meg kell mutatkoznuk: egy sikeresen működő integrációban nem lehetnek kisebbségi konfliktusok. Ennek szolgálhat támaszául az emberi jogok védelme, ami magában foglalja a kisebbségi jogokat, s ennek betartása az államok fő kötelezettsége. Így ez az elv is beépül az integrációs folyamatba. Éppen ezért a nemzetközi jog fontos szerepet fog betölteni az autonómia kérdésében is.

Autonómia létrejötte, fajtái

Az autonómiák létrejöttét az egyes szerzők eltérően osztályozzák, azonban van bennük egy közös elem: a belső vagy a külső(nemzetközi) jog által valósulnak meg. Ahogy az előbbiekben kifejtettem, mind a mai napig a belső jogi megoldás dominál. Ez alapvetően 2 okból fakad. Egyrészt az autonómia egyedi intézmény, mindig az adott politikai/gazdasági/kulturális/kisebbségi helyzettől függ, nincs egységes autonómiamodell. Másrészt a nemzetközi jog nem ír elő ilyen kötelezettséget³¹.

Ezt a felosztást árnyalja **Thomas Benedikter**, aki 4 eltérő lehetőséget különböztet meg:

- ❖ az autonómia az állami berendezkedés átalakulásával(alkotmányozás) alakul ki pl: Spanyolország
- ❖ nemzetközi szervezetek(pl.: ENSZ) támogatásával vagy kezdeményezésével jött létre az etnikai konfliktus megszüntetésére
- ❖ belső konfliktusból, az adott régió képviselőivel folytatott kétoldalú tárgyalások révén pl.: Észak-Írország
- ❖ korábbi gyarmati területek autonóm régiókká történő átalakításával³².

Az, hogy hányféle autonómia-típus van, azt az egyes szerzők eltérően ítélik meg. A Brunner-Küpper-féle tipológia szerint területi és személyi autonómiáról beszélhetünk³³. Más szerzők megkülönböztetnek még politikai és kulturális autonómiát is³⁴. A tipizálást nehezíti, hogy az egyes formáknak a közös elemei miatt a megkülönböztetés nehéz.

Erre utal **Kovács Péter**, aki a személyi autonómiák reterritorializációjáról beszél, vagyis földrajzilag körülhatárolhatóakká válnak megalakulásukkal. Emellett a személyi autonómia mindennapi működése is ezt jeleníti meg pl.: csak az ország egyes területein jelennek meg a

³⁰ Szalayné Sándor Erzsébet: im.; 211. old

³¹ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 18. old

³² Thomas Benedikter:im; 42. old

³³Georg Brunner-Herbert Küpper: Európai autonóm megoldások: A kisebbségi önkormányzatok autonómia-modelljeinek tipológiája in http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2004_1-2_27_brunner.pdf; 475-476. old

³⁴ Orbán Balázs: Mi az autonómia? in <http://www.hhrf.org/rdoc/autonomia.pdf>; 34. old

kisebbségi intézmények, iskolák³⁵. Éppen ezért célszerű az osztályozást az alapján elvégezni, hogy az területhez vagy a kisebbség tagjaihoz kötődik. Ennek alapján beszélhetünk területi, kulturális és közigazgatási autonómiáról³⁶.

Sokszor viszont az egyes megoldások keverednek, ilyenkor kombinált autonómiáról beszélünk. **Gerencsér Balázs és Juhász Albin** 3 ilyen modellt említ:

- ❖ belga modell, ami a gyakorlati kohézió elvére épül. Vagyis a Képviselőház és a Szenátus flamand nyelvű csoportjába nemcsak a Flamand régió képviselői tartoznak.
- ❖ nicaraguai modell, mely egy sajátos megoldás, ahol több népcsoport él együtt, de É-on és D-en az egyes kisebbségi jogokat az ott élőkre igazítják.
- ❖ vajdasági modell, mely egy sajátos 3 lépcsős tervezet, melynek lényege, hogy mind a tömb, mind a szórványmagyarság kérdését igyekszik megoldani. Egyrészt hangsúlyozza Vajdaság sajátos autonómiáját, ami alkotmányos keretet biztosít az itt élő különféle népcsoportoknak, ugyanakkor különálló területi autonómiát biztosít a tömbmagyarságnak és személyi autonómiát a szórványmagyarságnak³⁷.

A fő kérdés, hogy vajon melyik típust alkalmazzuk. Itt sajnos nem beszélhetünk egységes receptről. Mivel nincs egységes autonómiamodell, ezért csak általános elvek, összefüggések léteznek a nemzetközi szakirodalomban. Az elkövetkezőkben ezeket tekintjük át.

A legfontosabb elv, hogy a kormányzat mindig vegye figyelembe a helyi közösség érdekeit, ne akarjon rá valamit felülről ráerőszakolni. Ugyanis az ilyen megoldások csak eszkalálják a helyzetet. A másik oldalról viszont elengedhetetlen a civil és politikai erők konszenzusa a közösség számára ideális berendezkedésről. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy a kisebbség zárt tömbben él vagy szétszórta helyezkedik-e el az ország területén. Előbbi esetben a területi autonómia a megoldás, míg az utóbbiban a személyi autonómia³⁸.

A **Brunner-Küpper** szerzőpáros külön kiemeli azt a szempontot is, hogy az autonómiának milyen hagyományai vannak az adott államban. Ugyanis, ha még élnek az irredentizmus emlékei, akkor ezek ellehetetleníthetik az ilyen kezdeményezéseket. Az sem elhanyagolható tényező, hogy a kisebbség az ország közepén vagy annak határán, anyaországával összekapcsolva él-e. Az utóbbi esetben ugyanis a központi hatalom szintén az elszakadás veszélyét láthatja. Jelentősen növeli a megvalósítás esélyeit, ha az adott államban megszokott a különleges jogállású terület. Erre jó példa a moldovai gagauz kisebbség, illetve Ukrajnában a Krím-félsziget³⁹.

Fontos, hogy egy adott területen az egyes etnikumok milyen viszonyban élnek egymással. Ha súlyos ellentétek feszülnek az egyes csoportok között, az könnyen elveheti az autonómia esélyét. Ilyenkor célszerűbb a személyi autonómiával foglalkozni, mivel itt a területi jelleg háttérbe kerül, csak a kisebbség tagjai a részesei.

A **Brunner-Küpper** szerzőpáros emellett megemlíti a kisebbségi célokra fordítható anyagi eszközöket, azonban hozzát teszi, hogy ez a kérdés nem annyira hangsúlyos, mint azt a kormányzat gondolja⁴⁰.

Domonkos Endre további aspektusokat is felsorol. Ezek közül az egyik legfontosabb az intézményrendszer kérdése. Ugyanis az adott autonómiaforma működését alapvetően meghatározza a megfelelő hatáskörökkel rendelkező intézmény, enélkül ugyanis a kisebbségi érdekérvényesítés nem valósulhat meg. Másrészt ha egy adott terület nem rendelkezik elegendő gazdasági fejlettséggel, akkor a területi autonómia nem jó megoldás: a központi kormányzatnak állandóan támogatni kell az adott régiót, melynek függetlensége ezáltal

³⁵ Orbán Balázs: im, 33. old

³⁶ Thomas Benedikter: im; 38-41. old

³⁷ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 20-21. old

³⁸ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 490. old

³⁹ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 491. old

⁴⁰ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 491-492. old

veszélyeztetve van, a kormány akár az autonóm hatáskörök gyakorlásába is beleszólhat⁴¹. **Thomas Benedikter** további szempontokra hívja föl figyelmünket: a kisebbségnek kell döntenie az autonómiaformát illetően. Ezt helyi népszavazás révén tartja kivitelezhetőnek, mely a regionális alkotmányozó gyűlés által kidolgozott státútumot jóváhagyja. Ugyanakkor az országos népszavazást a kisebbségre nézve veszélyesnek és illegitimnek tartja: a nacionalista többségi szavazók könnyen tönkreteszhetik a kezdeményezést. Természetesen itt is kiemeli a kisebbségi képviselők és a kormányzat által kötött megállapodást, mely szigorúan megszabja a menetrendet⁴².

Mindent összevetve az, hogy egy adott országban mely autonómiaforma kerül alkalmazásra, azt minden esetben konszenzusnak kell öveznie a felek részéről, illetve különböző szempontokat kell számításba venni s fontos, hogy mindkét fél türelmes legyen: a legjobb megállapodáshoz mindig idő kell.

Területi autonómia

Mielőtt a nemzetközi jog e sajátos intézményét elemeznénk, azelőtt szükséges a fogalmi kereteket meghatározni. A nemzetközi szakirodalomban számos meghatározás van, azonban egységes definíció nem létezik.

Bernhardt a területi autonómia konszenzusos jellegét hangsúlyozza, mikor így fogalmaz: *”egy megállapodás amelynek célja, hogy biztosítsa az önrendelkezés bizonyos fokát egy államban élő csoportnak, amely különbözik a lakosság többi részétől. Elvontabb terminológiával, a területi autonómia a régió részleges önállóságát jelenti a központi kormányzat befolyásával szemben*⁴³.” Véleményem szerint a koncepció egyik fontos hiánya, hogy nem beszél az intézményt megillető szervekről és azok hatásköreiről.

Ezt igyekszik kiküszöbölni **Orbán Balázs**, amikor így fogalmaz: *„egy állam bizonyos területén többségben élő kisebbséghez tartozók által megvalósított önkormányzása-önrendelkezése a közigazgatási, oktatási és kulturális, vallási kérdésekben a törvényhozó és végrehajtó hatalom bizonyos illetékességeinek az adott területen való gyakorlása által*⁴⁴.”

Érdekes itt még megemlíteni **Thomas Benedikter** véleményét is, aki az autonóm terület különös jogállását hangsúlyozza: *„Egy autonóm entitás a közhatalmat csak az illetékességi területén belül gyakorolhatja, azon kívül semmi esetre sem*⁴⁵.”

A fenti definíciók világítanak arra rá, hogy egy sajátos intézménnyel van dolgunk, melynek szerveit és hatásköreit, illetve működését szigorúan lefektetett szabályok határozzák meg.

Az egyik legfontosabb kérdés az adott területen jelenlévő etnikai arányok. Vagyis a kisebbségnek többséggel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a sajátos szervezetrendszer előnyeit ki tudja használni. Ha ez nem valósul meg, akkor a többségi nép fog irányítói pozícióba kerülni.

A **Brunner-Küpper** szerzőpáros megemlíti egy sajátos esetet, amikor egy adott területet több nemzetiség lakja, s senki sem tekinthető domináns csoportnak. Ilyenkor javasolja a multietnikus régió kialakítását, melyben mindenki az etnikai arányának megfelelően részesül a hatalomból⁴⁶. Ugyanakkor szerintem ez nem alkalmazható abban az esetben, ha a régió ugyan soknemzetiségű, de a többségi nép relatív többségben van. Ebben az esetben ismételtén az ő kezükben lesz az irányítás (elnök, parlament stb.) s a kisebbségek helyzete nem fog különbözni az általános közigazgatási egységben élőtől.

⁴¹ Domonkos Endre: Nemzetközi autonómia-modellek és kisebbségi kérdés, A katalán regionális autonómia és tapasztalatai, Ph.D. értekezés in http://phd.lib.uni-corvinus.hu/530/1/domonkos_endre.pdf; 24. old

⁴² Thomas Benedikter: im; 42. old

⁴³ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 19. old

⁴⁴ Orbán Balázs: im, 20. old

⁴⁵ Thomas Benedikter: im; 38. old

⁴⁶ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 479. old

Éppen ezért, ha az állam célja a kisebbségvédelem és az etnikai konfliktus feloldása, akkor körültekintően kell, hogy eljárjon. Az érintett lakosság és regionális intézmények hátrányára önkényesen nem változtathatja meg az autonóm terület határait. Ugyanis a központi kormányzat gyakran úgy akarja visszaszerezni a korlátlan befolyását, hogy a területhez kapcsol más etnikumú területeket. Ilyen történt Dél-Tirol esetében is, ahol ezt a területet Trentoval kapcsolták össze, s így a németiség kisebbségbe került, az autonómia pedig értelmét veszítette. Másrészt egyes esetekben a történelmi határok alapján felállított autonómia is hátrányos lehet a kisebbség számára. Erre jó példa Baszkföld melyhez, ha valaki a kevés baszk anyanyelvű lakossal rendelkező Navarrát hozzácsatolná, akkor itt a baszkok kisebbségbe kerülnének. Így a területi elhatárolás mindig is az intézmény egyik központi kérdése maradt⁴⁷.

A területi autonómia illeszkedhet az ország közigazgatási szervezetébe: egy vagy több helyhatóság, tartomány, illetve föderáció esetében egy tagállam. Ugyanakkor én az utóbbi lehetőséget nem sorolnám ide, mivel ahogy arra az autonómia fogalmának tárgyalása során rávilágítottam, a föderalizmus és az autonómia nem felcserélhető fogalmak, hanem 2 különálló intézmény. Azonban az is lehetséges, hogy nem illeszkedik az állam közigazgatási rendszerébe, ilyen figyelhetünk meg Vajdaság és Korzika esetében is. Ezt a megoldást gyakran akkor alkalmazzák, ha egy alapvetően unitárius vagy egyéni jogi szemléletű országról van szó⁴⁸. Ennek veszélyét abban látom, hogy így az autonómia idegen test s emiatt könnyen céltáblája lehet a nacionalista erőknél, akik ebben a megoldásban az elszakadás első lépését látják.

Ezekután célszerű az intézményi garanciák kérdéskörével foglalkozni, ami nélkül az autonómia működése elképzelhetetlen.

Az egyik ezek közül, hogy a különleges jogállást törvénynek, statútumnak vagy alkotmánynak kell garantálnia⁴⁹. **Thomas Benedikter** ezzel kapcsolatban felhívja arra a figyelmet, hogy a törvényi szint nem elegendő. Ennek legfőbb oka, hogy az adott országban más politikai párt kerülhet hatalomra és egy egyszerű törvényt a politikai többség bármikor módosíthat vagy akár el is törölhet. Ezért a nemzetközi megállapodásokat ajánlja elsősorban(pl.: Dél-Tirol- bilaterális megállapodás Olaszország és Ausztria között), ugyanakkor szerinte legalább az alkotmányban kell garantálni az autonómiát⁵⁰.

Emellett a hatásköri összeütközések elkerülésére az alkotmányban kell meghatározni az állami az osztott és az autonóm hatásköröket. Ezzel a későbbi politikai viták felmerülését lehet csökkenteni.

Minden autonómiának szüksége van egy statútumra, mely a 2 entitás(állam és autonómia) közti viszonyt rendezi. Ebben meg kell határozni a törvényhozó, végrehajtói és bírói szervezetrendszer legfontosabb működési alapelveit, valamint hatásköreit. Emellett az egyéb jogköröket(nyelvpolitika, természeti erőforrások stb.) is szabályozni kell.

A nemzetközi szakirodalom fontosnak tartja azt is, hogy az autonómia milyen feltételek mentén módosítható. Ugyanis, ha a központi kormányzatot nem köti semmi, akkor a változó politikai hatalom komoly veszélyt jelenthet.

Ebből a szempontból **Thomas Benedikter** 3 lehetséges megoldást említ:

- ❖ kizárólag az állami hatóságok kérdésköre
- ❖ az autonóm és állami hatóságok együtt gyakorolják ezt a jogkört

⁴⁷ Thomas Benedikter:im; 238-239. old

⁴⁸ Orbán Balázs: im, 20-22. old

⁴⁹ Orbán Balázs: im, 19. old

⁵⁰ Thomas Benedikter:im; 244. old

- ❖ a regionális szerv egyedül gyakorolja ezt a jogkört, de az államnak megmarad az a joga, hogy elutasítsa vagy jóváhagyja⁵¹.

Az intézményi garanciák másik része a szervezetrendszerrel kapcsolatos. Ahhoz, hogy mai értelemben elfogadott autonómiáról beszéljünk, szükséges az alábbi 3 szerv megléte: törvényhozó, végrehajtó és bírói⁵². Ezt **Thomas Benedikter** az alábbi feltételekkel egészíti ki:

- ❖ a jogállami normák figyelembevételével az állam alkotmányos része, mely független bírósági rendszerrel és horizontális hatalommegosztással rendelkezik
- ❖ a törvényhozó hatalom átruházása az autonómia szabadon választott regionális képviselőtestületére/parlamentjére
- ❖ a politikai és szabadságjogok tiszteletén alapuló plurális demokrácia, ahol a választások szabadok
- ❖ az alapvető állampolgári és szabadságjogok biztosítása mindazok számára akik az autonóm entitás területén jogszerűen laknak⁵³.

A legfontosabb szerv a parlament, mely a végrehajtó hatalom ellenőrzésére és jogalkotásra jogosult. Fontos, hogy a terület valamennyi lakosát képviselje, így természetesen a kisebbség érdekét is. Az autonóm törvényhozó szerv és a nemzeti parlament kapcsolatát sajátos kettőség jellemzi: míg a központi hatalomnak nincs hivatalos képviselete az autonóm törvényhozásban, addig az adott területen élőknek képviselettel kell rendelkezniük⁵⁴. Ez pedig fölveti a választókeretek kialakításának problematikáját. Ugyanis ezeket úgy kell megalkotni, hogy az autonóm terület legalább 1 képviselővel rendelkezzen a nemzeti parlamentben⁵⁵. Ez különösen kis vagy kevés lakosságszámú régiók esetében lehet nehéz pl.: Jersey(65km², 91 ezer lakos⁵⁶).

Minden autonómiának rendelkeznie kell továbbá egy végrehajtó szervvel(kormány), mely nem függ a központi hatalomtól. Ez leginkább abban nyilvánul meg, hogy a központi kormány nem befolyásolhatja, hogy ki legyen az autonóm terület vezetője. Ezt alapvető fontosságúnak tartom, mivel a kormányfő a legfőbb képviselő, ő jeleníti meg az entitást mind az államhatalom, mind a külvilág számára. Ehhez hasonlatos, hogy az államokat gyakran azonosítják a kormányfő személyével. Ezt figyelhetjük meg ma már az autonóm Katalónia esetében is, ahol a katalán függetlenségi mozgalmat Artur Mas jeleníti meg. Éppen ezért, ha az államhatalom meghatározhatja az entitás vezetőjének személyét, akkor az autonómia csak látszólagos⁵⁷.

Fontos szempont a bírósági szervezet is. Ezzel kapcsolatban **Thomas Benedikter** 3 lehetséges változatot említ:

- ❖ nem létezik autonóm igazságszolgáltatás
- ❖ teljes körű autonóm bírói szerv működik
- ❖ párhuzamos rendszer működik(központi-autonóm ügyek)

Emellett a bíróságnak független személyekből kell állnia. Biztosítani kell továbbá, hogy döntései ellen az Alkotmánybírósághoz lehessen fellebbezni⁵⁸.

Az intézményi garanciák után az autonómia olyan jogköreit kell áttekintenünk, ami nélkül nem tudna sikeresen működni. Ezeket **Orbán Balázs** így csoportosítja: autonóm hatáskörök definíciója, a területen használatos nyelvek státusza, helyi többség oktatási és kulturális szükségleteit kiszolgáló intézményhálózat működési elve, az önkormányzat törvényhozási,

⁵¹ Thomas Benedikter:im; 43. old

⁵² Thomas Benedikter:im; 242. old

⁵³ Thomas Benedikter:im; 60. old

⁵⁴ Thomas Benedikter:im; 49. old

⁵⁵ Thomas Benedikter:im; 45. old

⁵⁶ Thomas Benedikter:im; 65. old

⁵⁷ Thomas Benedikter:im; 49. old

⁵⁸ Thomas Benedikter:im; 50. old

adminisztratív és politikai struktúrái, a pénzügyi autonómia keretei, felügyelet nemzetközi mechanizmusa, pozitív diszkrimináció azoknak akik az országos többségi néphez tartoznak⁵⁹. Ezek közül én a pénzügyi autonómiát emelném ki, mivel ha az entitás ezzel egyáltalán nem rendelkezik, akkor teljesen a központi kormány befolyása alá kerül. A megfelelő pénzügyi keretek biztosításával pedig nemcsak az adott terület és annak lakosai járnak jól, hanem az egész ország⁶⁰. Ez történt Spanyolországban is, ahol Katalónia a spanyol GDP 20%-át adja és tevékenyen hozzájárult ahhoz, hogy a spanyol gazdasági növekedés a '90-es években meghaladta az uniós átlagot⁶¹. A pénzügyi autonómia sajátos kérdéseként merül fel az entitást megillető pénzügyi kérdés. Ez megoldható, ha rendelkezik az adókiadás jogával vagy ha ezt az összeget a központi költségvetésben határozzák meg. Szerintem jobb, ha az előbbi lehetőség valósul meg, mert így nagyobb a függetlenség a központi kormányzattól, ugyanakkor ez megzavarhatja az állami adópolitikát. Mindez ismételten rávilágít arra, hogy az autonómia nem az adott állam ellen van.

Másik elem amit mindenképp kiemelnék, az a pozitív diszkrimináció kérdése. Ez szorosan összefügg azzal, hogy egy területi autonómiát nem lehet úgy megrajzolni, hogy ne kerüljenek bele más nemzetiségűek. Ezért fontos feladat, hogy az ő helyzetük is szabályozva legyen. Ez különösen igaz, ha az ország többségi népéből jelentős számban élnek az adott területen. Ilyenkor a pozitív diszkrimináció nagyon fontos, mivel az ilyen típusú etnikai konfliktusok könnyen a központi hatalom beavatkozását vonhatják maguk után. **Thomas Benedikter** szerint ennek megvalósítását 4 rendelkezés is segítheti:

- ❖ kötelező végrehajtó hatalommegosztás
- ❖ speciális autonómia a többi népcsoport számára
- ❖ minden kormányzati funkcióban érvényesül az arányosság elve
- ❖ kisebbségi csoportok számára vétőjogot biztosítanak⁶²

Ugyanakkor vannak olyan jogkörök, melyeket a központi hatalom kizárólagos hatáskörében maradnak. Ilyenek: védelem, külügyek, határellenőrzés, bevándorlás stb. Ahogy látható, ezek a feladatkörök tipikusan az állami szuverenitás körébe tartoznak, melyeket egy autonómia nem tudna ellátni⁶³.

Végezetül érdemes még beszélni a konfliktuskezelés kérdéséről is. Ezt a **Brunner-Küpper** szerzőpáros 2 csoportra osztja: állam-autonómia, illetve egyén-autonómia. Az első esetben célszerű felállítani egy közvetítő szervet mely az autonóm terület és az állam képviselőiből áll. Lényege, hogy lehetőleg a jogi eszközök igénybevétele előtt megszülessen a megegyezés a 2 fél között. Szerintem ez hasznos lehet, mivel el lehet kerülni a felesleges perlekedést, s az ezáltal gerjesztett konfliktusokat. Ha ez nem lehetséges, akkor igénybe lehet venni a bírói utat(rendes bíróság, közigazgatási bíróság, alkotmánybíróság) vagy ombudsmant is be lehet vonni. Másrészt az egyén és az autonómia között is lehet konfliktus, mivel az közhatalmat gyakorol és azt ellenőrizni kell, ha megsértik az egyéni jogokat. Ilyenkor bírói úton vagy ombudsman bevonásával lehet a konfliktust feloldani. Az ombudsmani eljárás előnye, hogy kevésbé formalizált és a bírósági eljárás során is segítheti az egyént⁶⁴.

⁵⁹ Orbán Balázs: im, 23-24. old

⁶⁰ Thomas Benedikter:im; 45-46. old

⁶¹ Domonkos Endre: im; 135-139. old

⁶² Thomas Benedikter: Territorial autonomy as a means of minority protection and conflict solution in the European experience- An overview and schematic comparison in www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy.html

⁶³ Thomas Benedikter:im; 50-51. old

⁶⁴ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 481-483. old

Személyi autonómia

A modern értelemben vett fogalom **Ottó Bauer** és **Karl Renner** nevéhez fűződik, akik az Osztrák-Magyar Monarchia sajátos etnikai viszonyait akarták ezzel megoldani⁶⁵. A nemzetközi szakirodalomban nem létezik rá egységes meghatározás, az egyes szerző más-más aspektusait emelik ki.

A **Brunner-Küpper** szerzőpáros az intézményi jelleget hangsúlyozza mikor így ír róla: „*a személyi autonómia egy csoportnak biztosított, az autonómia különböző jogait és hatásköreit gyakorlós intézményi struktúrákkal ellátott önkormányzat egy formája*⁶⁶”.

Ezzel szemben **Heintze** komplex megközelítést alkalmaz és rávilágít az intézmény specifikumaira is: „*a személyi autonómia koncepciója az adott államon belüli meghatározott csoport tagjaira vonatkozik, tekintet nélkül tartózkodási helyükre és tartalmazza a jogot a kisebbség vallási, nyelvi és kulturális karaktereinek megőrzésére és fejlesztésére, a kisebbség által – a központi hatalom beavatkozása nélkül – alkotott intézményeken keresztül*⁶⁷”.

A fenti definíciók alapján megállapíthatjuk, hogy az intézmény lényege a személyelvűség. Mindenki egy adott személyi autonómia része lehet, függetlenül saját lakóhelyétől, ha az adott kisebbséghez tartozónak vallja magát. Az államok könnyebben elfogadják, mert hiányzik belőle a területi jelleg, ezért úgy érzik, hogy szuverenitásukat kevésbé érinti.

Tipikus alkalmazási köre, ha egy adott országban a kisebbségek csekély létszámúak és szétszórtnan helyezkednek el. Ilyenkor összefogja őket és ezáltal hozzájárul identitástudatuk megerősítéséhez. Azonban nem alkalmazható korlátlanul: a nagyobb nemzeti közösségek gyakran ugródeszkeként tekintenek rá, mely megteremti a lehetőséget a későbbi területi autonómiára. Ugyanakkor jó átmeneti megoldás lehet, ha a többség és a kisebbség között túl feszült a helyzet a területi autonómia megvalósítására⁶⁸. Előnyeit **Kovács Péter** ezekben látja:

- ❖ egyszerűsíti a rá vonatkozó törvényhozási szabályozás előkészítését, mivel mini autonómiák hozhatók létre a kisebbség szétszórtn elhelyezkedése alapján, mégis földrajzilag könnyebben írható körül.
- ❖ a központi hatalommal szemben egy kompetens és legitim partner áll fenn
- ❖ egyszerűsíti a választott országos testületnek a központi hatalommal szembeni pozícióját, hiszen mindkettő országos hatáskörű⁶⁹.

Ellentétben a területi autonómiával, mely az adott terület valamennyi lakosát képviseli, a személyi autonómia csak az adott kisebbséghez tartozókat. Ez pedig egy komoly problémát vet fel: ki tartozik az adott kisebbséghez? Ennek azért van jelentősége, mert ha nincs megfelelő szabályozás, akkor a többségi társadalom tagjai könnyen beléphetnek a kisebbségi szervezetekbe és ezáltal a közösség érdekképviseletét torzíthatják. Ezt a jelenséget nevezzük etnobiznisznek. Az egyes szerzők ennek kivédésére eltérő megoldásokat javasolnak. Az egyik lehetőség, hogy az állam valamennyi állampolgárt regisztráltatja egy adott nemzetiséghez, ez lehetséges akár születéskor is⁷⁰. Ez viszont fölveti azt a kérdést, hogy mi a helyzet akkor, ha valaki vegyes származású. Ezért az ilyen típusú szabályozásnak lehetővé kell tennie, hogy ha az egyén másik identitás választása mellett dönt, akkor szabadon csatlakozhasson ahhoz a csoporthoz. Véleményem szerint ez a megoldás meglehetősen bonyolult és költséges is lehet: az állami adatbázisokat gyakran kell ebben az esetben frissíteni, az egyes regisztrációs hibák pedig könnyen jogvitákhoz vezethetnek. Második lehetőségként merül fel, a kötelező egyéni

⁶⁵ Orbán Balázs: im, 26. old

⁶⁶ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 483. old

⁶⁷ Gerencsér Balázs-Juhász Albin: im; 19. old

⁶⁸ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 490-492. old

⁶⁹ Orbán Balázs: im, 20. old

⁷⁰ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 485. old

regisztráció. Ezt próbálták bevezetni a magyar kisebbségi önkormányzati választások esetében is, azonban a kisebb közösségek tiltakoztak ellene. Ennek oka, hogy ez könnyen a választói aktivitás ellen hathat, mindez pedig veszélyeztetheti a politikai képviselőket. Ezzel az érveléssel szemben ugyanakkor felhozható, hogy ez a rendszer képes az etnobiznissz kiszűrni. Véleményem szerint ennek alkalmazását mindig az adott társadalmi helyzet határozhatja meg. Ha ezt az adott közösségek elfogadják, akkor működhet. Sajátos megoldásként szóba jöhet a puha regisztráció intézménye, mely egy nyilatkozatot vár el. Ez valósult meg a korábban már említett magyar szabályozás során, ahol ezen nyilatkozat fejében gyakorolhatja az egyén a választójogát a kisebbségi önkormányzati választásokon. Ezt egy sajátos kompromisszumként értékelhetjük, mivel érdemben nem csökkenti a részvételt, de hozzájárulhat az etnobiznissz jelenségének csökkenéséhez⁷¹. **Orbán Balázs** további lehetőségként tekinti, ha a közösség képviselői döntenek el ezt a kérdést vagy ha az egyének nyilatkoznak arról, hogy melyik közösséghez tartoznak⁷². Ezek az eljárások azonban szerintem magukban hordozhatják az önkényességet és nem adnak választ az etnobiznisszre sem. Éppen ezért én a szabályozás alapjának mindenképp egy bizonyos típusú regisztrációs eljárást javasolnék, mely illeszkedne az adott ország etnokulturális valóságához.

Az autonómia ezen formájánál is a legfontosabb kritériumok közé tartozik a hatáskörök szabályozása, mely a szervezet rendszerben képeződik le. Ezt törvényi vagy alkotmányos szinten kell garantálni.

Amíg a területi autonómia esetében mindig közjogi alapon szerveződik, addig a személyi autonómia a magánjog útján is létrejöhet⁷³.

A szervezett rendszer alapját a társulások alkotják, melyeket egy ernyőszervezet fog egységbe. Ennek feladata, hogy kisebbség belső ügyeit ellássa, valamint képviselje az ország politikai életében. A sikeres működéséhez azonban elengedhetetlen, hogy a szervezeten belül a demokratikus játékszabályok érvényesüljenek. Ennek szerepe abban mutatható ki, hogy mivel a kisebbség nem egy homogén közösség, ezért az ernyőszervezetnek a különböző kisebbségi csoportok véleményét is meg kell jelenítenie. Ezáltal növekszik mind a külső, mind a belső legitimitása.

Ezzel kapcsolatban merül fel a parlamenti képviselő gondolata is. Ezt már a területi autonómia kapcsán is elemeztem, azonban itt a kérdés sokkal bonyolultabb. Ennek oka, hogy sok ilyen helyzetben levő kisebbség számaránya miatt eleve esélytelen, hogy parlamenti mandátumhoz jusson. Ezért sokszor szükséges valamilyen kedvezményes mandátumszerzési lehetőséget fenntartani⁷⁴. Én a teljes jogú képviselővel szemben legitimitási problémákat látok (pl. kevesebb szavazattal jut be, mint a többségi képviselő, ennek ellenére szavazata ugyanannyit ér). Ezért olyan képviselői jogokat juttatnék a kisebbségeknek, mely a közösség érdekeit érintő ügyekben vétőjogot biztosítanak számukra, ugyanakkor a többi esetben csak felszólalási joguk lenne.

Ahogy már korábban említettem az intézmény magánjogi és közjogi alapon is létrejöhet. Az előbbi fontos jellemzője az állami beavatkozás hiánya, illetve a társadalmi kezdeményezések fontossága. Itt a kisebbségnek megfelelő anyagi háttérrel kell rendelkeznie, mert az állam támogatások mértéke nem meghatározó. További hátrány, hogy az átruházott funkciókat az állam bármikor visszavonhatja. A közjogi alapú személyi autonómia ezzel szemben állami támogatásra tarthat igényt, valamint egyes önkormányzati hatáskörök kisebbségi szervezetek irányítása alá kerülnek pl. iskolák fenntartása. Komoly előnye, hogy a kisebbség jobban megtudja érdekeit jeleníteni, ugyanis befolyásolhatja az egyes államigazgatási döntéseket, illetve beépülhet az állam szervezetrendszerébe. Ezek alapján megállapítható, hogy a

⁷¹ Kardos Gábor: im; 36-41. old

⁷² Orbán Balázs: im, 27-28. old

⁷³ Orbán Balázs: im, 26-27. old

⁷⁴ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 487-488. old

magánjogi szerveződés nagy lehetőségeket rejt magában, de kockázatos. Ezzel szemben a közjogi szerveződés kiszámítható és biztonságosabb egy kisebbség számára, így én az utóbbit javasolnám⁷⁵.

Személyi autonómia legfontosabb jogosítványai a kultúra, vallás, nyelv, valamint az oktatás területén vannak⁷⁶. Ugyanakkor **Orbán Balázs** kiemeli, hogy ma már ezek a jogosultságok kiterjedhetnek a politikai, gazdasági, szociális életre is⁷⁷. Erre jó példa norvégiai lapp parlament, ami nem csak konzultációs, hanem közigazgatási hatáskörrel is rendelkezik, valamint benne a politikai pártok is megjelentek⁷⁸. Ennek következtében megállapíthatjuk, hogy akár csak a területi, úgy a személyi autonómia jogkörei is változnak, bővülnek. Ez a folyamat jelzi, hogy a helyi közösség adott esetben az ügyeiket jobban tudják elintézni mint a központi hatalom. Ez fejeződik ki az EU szubszidiaritás elvében is.

Érdeemes még megemlíteni **Thomas Benedikter** is, aki az alábbi módon osztályozza az intézmény jogköreit is: általános kulturális ügyek, oktatási rendszer, információ-média (tv, rádió), a kisebbség saját nemzeti szimbólumainak, helyneveinek használata, valamint minden olyan speciális jogkör, mely szükséges az adott közösség fennmaradásához. A személyi autonómia konfliktuskezelő mechanizmusai alapvetően megegyeznek a területi autonómiánál elmondottakkal, ezeket nem szükséges újból elemezni⁷⁹.

Helyi vagy közigazgatási autonómia

Az autonómiafajták egy sajátos fajtáját képviseli, melyet sok szerző nem is elemez külön. **Georg Brunner és Herbert Küpper** nem említi meg⁸⁰, addig **Orbán Balázs** a területi autonómia egyik altípusának tartja⁸¹. Ugyanakkor sajátosságai miatt célszerű külön elemezni, amint azt **Thomas Benedikter** is teszi.

A **Helyi Önkormányzatok Európai Chartája** így határozza meg: „*a helyi önkormányzás a helyi önkormányzatnak azt jogát és képességét jelenti, hogy jogszabályi keretek között a közügyek lényegi részét saját hatáskörükből szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében*⁸²”. A megfogalmazásból látható, hogy ez alapvetően nem a kisebbségekre szabott intézmény, ugyanakkor a kisebbségvédelem területén is sajátos feladatokat tud betölteni. Köztes intézményként határozható meg: magán hordja a területi autonómia legfontosabb jellemzőjét, a tekintetben hogy egy adott területen a kisebbség többségben van, ugyanakkor a személyi autonómiáét is, mivel alapvetően az ország területén szétszórva élő kisebbséget számára nyújt védelmet, akik egyes önkormányzatokban többségben vannak.

Fő jellemzője a törvényhozó hatalom hiánya, illetve a jogkörök adminisztratív kötöttsége. Ezt a sajátos jogi helyzetet **Orbán Balázs** így foglalja össze: „*fő célja a demokratikus elvek teljes mértékű érvényesítése a helyi közösség tagjainak a közéletben való részvétele által, a helyi autonómia jogköreinek gyakorlása a központi hatalom által hozott törvények és annak felügyelete alatt történik*⁸³”.

Legfontosabb jogköreinek **Thomas Benedikter** az alábbiakat látja: a kisebbségi nevek és szimbólumok használata, helyi szokások és fesztiválok szabályozása, helyi műemlékek

⁷⁵ Orbán Balázs: im, 28-32. old

⁷⁶ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 488. old

⁷⁷ Orbán Balázs: im, 27. old

⁷⁸ Autonómia-modellek(elmélet és gyakorlat az EU-ban) in 201204032048150.autonomia_modellek-1.pdf, 63. old

⁷⁹ Thomas Benedikter:im; 39-40. old

⁸⁰ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 476. old

⁸¹ Orbán Balázs: im, 21. old

⁸² Autonómia-modellek(elmélet és gyakorlat az EU-ban) in 201204032048150.autonomia_modellek-1.pdf, 20. old

⁸³ Orbán Balázs: im, 21. old

védelme, helyi biztonsági szolgálat és közlekedési rendőrség, helyi egészségügy és építésügyi felügyelet, helyi oktatás, média hagyományok, és a gazdasági tevékenységek védelmére szolgáló intézmények. Mindezek alapján úgy vélem, hogy a helyi autonómia csak korlátozott formában tud kisebbségvédelmi feladatokat ellátni, ugyanakkor bizonyos kisebbségek esetében fontos lehet⁸⁴.

Miért jó az autonómia?

A kérdést mind az állam, mind a kisebbség oldaláról meg kell vizsgálni.

Először érdemes a kisebbségek szempontjából elvégezni az elemzést, mivel ők az autonómia alanyai. Az első és legfontosabb tény, hogy nem a társadalom egy része, hanem maga is sajátos társadalom, a nemzet kicsiben⁸⁵. Ebből következik, hogy sajátos céljaik vannak: megőrizni és fejleszteni identitásukat. A modern demokratikus rendszerek kialakításakor, sokan úgy gondolták, hogy az egyéni jogok biztosításával igényeik kielégíthetőek. Azonban a formális egyenlőség a valóságban egyenlőtlenséghez vezet. Ugyanis a kisebbség hiába szerveződik politikai párttá, mint a többi különböző társadalmi csoport, soha sem kerülhet többségbe az állam politikai életében. Ez sajátos helyzetéből adódik. Ráadásul gyakran mind a kormányoldal, mind az ellenzék összeállhat ellene a többségi nép érdekében. Éppen ezért érdekeiket nehezen tudják képviselni. Emellett a többségi kultúra folytonos nyomása alatt élnek és fennmaradásukhoz speciális kisebbségi jogokra van szükség⁸⁶.

Ezt képezi le a kisebbségi jogok hierarchiája, melynek alján a megkülönböztetés tilalma és a jogegyenlőség található. Ezt követik a korábban már említett sajátos jogok, pl. hivatali anyanyelv használat joga és a szervezet alapítási jog. Ezt a szintet haladják meg a csoportjogok, melyeket a kisebbség tagjai egymással közösen gyakorolnak. Pl. ilyen a települési anyanyelv használat.

Azonban sokszor a kollektív jogokért küzdenek, melynek alanya a közösség. Ennek oka, hogy részt szeretnének venni a döntéshozatalban, amit a korábban már elemzett tényezők sokszor megátolnak. Céljuk, hogy ne születhessen döntés ellenük, amire a nemzetállami keretek önmagukban nem elegendők⁸⁷.

Az autonómia egy sajátos kompromisszumot jelent, melynek fejében a kisebbség lemond a szecessziós törekvéseiről, de részt vehet az őt érintő döntéshozatalban. Mindenekelőtt ebben látom az autonómia valódi nagyságát: meghaladja az egyéni jogi szemléletet és belső önrendelkezést biztosít.

Az állam oldaláról az autonómia sokszor szeparatizmusként és központi hatalom gyengítésének szándékaként merül fel. **Thomas Benedikter** ezeket így csoportosítja:

- ❖ az autonómia támogatása szavazatvesztéshez vezethet
- ❖ első lépés az elszakadás felé
- ❖ az általa biztosított jogok később elégtelenek lehetnek és ez újabb konfliktusokhoz vezethet
- ❖ más kisebbségek is követelhetnek autonómiát
- ❖ új kisebbségek jönnek létre az autonómia területén belül
- ❖ az erőforrások és költségvetési bevételek fölötti kontroll elvesztése az államhatalmat gyengíti⁸⁸.

⁸⁴ Thomas Benedikter:im; 40-41. old

⁸⁵ Kupa László: im.; 30. old

⁸⁶ Dobos Balázs: A kisebbség joga, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2011; 27-56. old

⁸⁷ Georg Brunner-Herbert Küpper: im; 471-474. old

⁸⁸ Thomas Benedikter:im; 56. old

Mindezekből a centralizált, szűken értelmezett nemzetállami gondolkodás látszik. Azonban, ahogy **Gross-jelentés** is rávilágított, az egységes és oszthatatlan állam fogalmával összefér az autonómia.

Azzal a sokat hangoztatott feltételezéssel, hogy az autonómia a szecesszió első lépése, az szegezhető szembe, hogy hatása éppen ellentétes: hozzájárul az állam stabilitásához. A széleskörű jogosítványokkal ellátott névcsoporthoz kevésbé fog törekedni az elszakadásra, mert van veszíteni valója: a megszerzett jogokat elvesztve, sokkal rosszabb helyzetbe kerülhet, mint annak előtte volt.

Második felvetéssel kapcsolatban azt mondhatjuk, hogy az intézményes keretek szigorú meghatározása és jogorvoslati rendszer széleskörű alkalmazása, elejét veheti a jövőbeni konfliktusoknak. Az autonóm területeken belül létrejött új kisebbségek helyzete pedig a korábban már elemzett pozitív diszkrimináció eszközével megoldható.

Az a tény, hogy ez a folyamat más kisebbségeket is hasonló lépésekre sarkall, pedig szintén nem az állam ellen van: a felmerülő konfliktusok megoldásának egy sajátos esete.

Az utolsó felvetés szerintem túlmutat a biztonságpolitikai szemléleten, és az autonómia sajátos helyzetére világít rá: az állam látszólagos befolyásának gyengülése valójában inkább annak megerősítését jelenti. Ugyanis az átruházott hatáskörök lévén az adott terület a gazdaság motorjává válhat. Erre jó példa Katalónia, melyről már korábban is beszéltem.

Milyen további előnyöket rejthet magában ez az intézmény? Az eddigiek alapján egyértelmű, hogy az autonómia egy komplex intézmény, mely sajátos eszközei révén igyekszik megvalósítani a kisebbségvédelmet, fő funkciója a konfliktuskezelés. Ugyanakkor strukturális jellemzői miatt, ezt meg is haladja. Ezt igyekeztem bemutatni az ellene felhozott érvek cáfolásakor is. További előnyei is ebből fakadnak:

- ❖ részvételi demokráciát szélesíti, melyről az adott régió állampolgára játssza a kulcsszerepet
- ❖ hozzájárul a kisebbségek politikai integrációjához (ez nem minősül asszimilációnak)
- ❖ az adott állam alkotmányos és jogállami berendezkedését az autonóm és központi intézmények sajátos kapcsolatai révén erősíti és fejleszti
- ❖ területközpontú megközelítése csökkenti a túlzott etnicizálódás veszélyét, és ezáltal a felmerülő konfliktusok lehetőségét is⁸⁹.

Mindezekből látható, hogy az autonómia nem egy ördögi intézmény, mely az állam felbomlasztását eredményezi, hanem mind a kisebbség, mind a többség számára biztosítékot és fejlődést nyújt. Én a 21. század sajátos és követendő példájának tartom, mely hozzájárul a régi sérelmek meghaladásához, az országok közti háborúk csökkenéséhez és ezen keresztül a nemzetközi kapcsolatok és gazdasági rendszer megerősítéséhez is.

⁸⁹ Thomas Benedikter:im; 54-55, 251-252. old

Vajdaság története

Tanulmányom e részében a Vajdaság, mint régió történelmével, illetve az azt meghatározó nemzetiségi törekvésekkel foglalkozom.

Azonban a téma részletes kifejtése előtt szükséges a Vajdaságot, mint földrajzi területet meghatározni. A témával foglalkozó szerzőknek is komoly gondot okoz, mivel Trianon előtt néhány rövidebb időszaktól eltekintve nem volt közigazgatási egység. A különféle nemzeti mozgalmak területi törekvései alapján, a dualizmus kori Bács-Bodrog, Torontál, Temes, Krassó-Szörény és Szerém vármegyék területe alapján vizsgálódom, 1920 után igazodom az azt követő Jugoszláv területi beosztáshoz⁹⁰.

A következő felmerülő kérdés, hogy mi vezetett a Vajdaság, mint önálló régió kialakulásához. Ennek alapvetően három oka volt:

- ❖ etnikai arányok megváltozása: az addigi alapvetően magyar lakosságot egyre jobban háttérbe szorította a szerb elem
- ❖ nemzettudat, regionális tudat megjelenése
- ❖ külső és belső hatalmi viszonyok ráhatása

A történeti szakaszt ennek alapján három fő részre lehet osztani:

- ❖ 1000-1526, mely időben a Vajdaság mint területi egység nem létezett.
- ❖ 1526-1920, ez időszak az egyre erősödő Szerb autonomista mozgalmaké, mely a terület elszakadásában csúcspontot ért el.
- ❖ 1920-tól napjainkig, mely időszakot a Szerb centralista törekvések és regionalizmus, regionális öntudat küzdelme jellemzi.

Az első szakaszban, ahogy már korábban említettem a régiók újjáalakulásának feltételei nem álltak fenn, a terület egységesen betagozódott a magyar megerendszerbe és a lakosság döntő többsége magyar volt, mely egészen a mohácsi vészig fennmaradt.

Korszakunk kezdetén a szerbek jelenléte minimális vagy egyáltalán nem jellemző. Ez bizonyítja, hogy a korábbi Magyar Királyság területén mindössze 13 Tóti helységnév volt és esetleg ezek a településnevek jelezhetik a délszláv (szerb) jelenlétet. Viszont ez ellen szól, hogy olyan területeken is magyar eredetű településnevek vannak, mint pl. Szerémség.

A szerbek Magyarországra történő beáramlásának kezdete a 13-14. századra tehető, főként a Szerémségben figyelhető meg fokozatos térnyelésük. Ez a folyamat gyorsul föl a 15. század környékén, melynek több oka is volt. Egyrészt létrejön a Magyar Királyságban a Macsói, illetve Sói Bánság, mellyel nagy számú szerb népesség kerül az országba. Másrészt 1389-ben a szerbek vereséget szenvedtek a törököktől Rigómezőnél, melynek következtében mindennaposak lettek a Magyar Királyság déli területeinek török támadásai.

Ezzel szemben a magyar királyok úgy védekeztek, hogy erős végvárrendszert építettek ki, valamint igyekeztek szerb nemeseknek földbirtokokat adományozni annak fejében, ha ellátják az ország déli területeinek védelmét. Ez jól megfigyelhető **Luxemburgi Zsigmond** esetében, aki a szerb fejedelemnek (**Stefán Lazarevic**) hatalmas magyarországi birtokokat adományozott. Ennek fejében vállalta, hogy fellép a török ellen, valamint Nándorfehérvárt és Galambócot Zsigmond kezére adja, ha elismeri unokaöccse trónutódlási jogát. 1439-ben megszűnt Szerbia függetlensége, melynek következtében szerbek tízezrei (egyes források szerint 50-200 ezer fő) vándoroltak be Magyarországra a törökök elől.

Ugyanakkor ebben az időszakban még nem volt meg bennük a területi elkülönülés szándéka, hanem abban reménykedtek, hogy megszállt országuk hamarosan fölszabadul. Ezért a szerb

⁹⁰ Nagy Imre: Vajdaság, Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Dialog Campus Kiadó, Pécs-Budapest 2007; 76-78. old

despoták igyekeztek fenntartani alattvalóikban a nemzeti öntudatot, a görögkeleti egyházat anyagilag is támogatták (pl. kolostor építése⁹¹).

A második korszakban jelentek meg a szerb autonómista törekvések, melyek első futára 1526-27-es **Cserni Jován-felkelés** volt. Vezéralakja egy szerb felkelő volt, aki előbb **Szapolyai Jánosnak**, majd **Habsburg Ferdinánd** oldalára állva egy némileg független szerb államot hozott létre a mai Vajdaság területén. Azonban ennek a törekvésnek szerintem személyes ambíciói lehettek, semmint szerb nemzeti elkülönülés. Ráadásul a felkelést hamar leverték. Ennek ellenére a felkelés emléke a mai napig él a szerb nemzettudatban, ezt jelképezi a **Cserni Jován** szobor Szabadkán⁹².

1541 után Magyarország a török hódítással három részre szakadt, s a mai Vajdaság területe a török hódoltság részévé vált. Területén a budai és a temesi vilajet osztozott. Ezen időszak alatt még erőteljesebb lett a szerb jelenlét, a szerb zóna kiterjedt a mai Baranya, Tolna és Bács-Kiskun megye déli részére is. Ezt jól alátámasztják a török adólajstromok is: 1510-ben a Szeged környéki falvak színmagyarok, de 1554-ben már szerbbé váltak. Így összefüggő szerb településhálózat jött létre, melyet a törökök is támogattak, mivel igénybe vették katonai segítségüket.

A törökök kiűzését követően úgy tűnt, hogy a szerbek elhagyják a területet, de a Habsburg uralkodók fölismerék, hogy komoly katonai segítséget nyújthatnak mind a törökök, mind a magyar rendek ellen. Ezért **I. Lipót** egyházi autonómiát és kollektív kiváltságokat adott nekik⁹³.

Ennek következtében a szerb autonómista törekvések megerősödtek és Habsburg-pártivá váltak, ami a **Temesi Bánság** megalakulásában öltött testet. Ez 1718. és 1778. között működött, **III. Károly** állította föl, közvetlenül a bécsi központi kormányzatszerveknek volt alárendelve, élén kormányzó állt. Központja Temesvár lett. Ennek ellenére valójában nem jelentett autonómiát, mivel Bécstől függött, a kormányzó nem szerb volt, valamint egy 1770-es felmérés szerint a régió 320 ezer lakosából csak 78 ezer volt szerb. Az uralkodó valódi célja nem egy autonóm terület létrehozása volt, hanem hogy egy erős bástyát építsen ki a déli határ mentén a magyar rendek ellen. **Mária Terézia** 1779-ben a magyar rendek nyomására ezt feloszlatta, de a déli ún. **Bánsági Határőrvidék** nem lett a megye rendszer része.

II. Józsefet is hasonló célok vezették, amikor 1785-ben bevezette Magyarországon a kerületi rendszert. Ennek keretében az országot 10 kerületre osztotta, a Vajdaság területe a Temesvári kerületbe került. Ami tulajdonképpen a korábbi **Temesi Bánság** kibővítése a Bácskával. De ennek nem volt része a jelentős szerb lakossággal rendelkező **Bánsági Határőrvidék**, illetve a Sajkás kerület sem. A reform fő célja a magyar nemesi vármegyék megrendezése volt, melynek keretében följük kerületi királyi biztosok kerültek, melyek a végrehajtásért feleltek. Tehát az uralkodó célja most sem a szerb nemzeti célok kielégítése volt, amit mutat, hogy bevezette egységesen Magyarországon is a német hivatalos nyelvet. Ezt a rendszert **II. József** halála után **II. Lipót** felszámolta.

1790-ben a szerbek Temesváron kongresszust hívtak össze, ahol legfontosabb követeléseiket fogalmazták meg: területi autonómia (a **Temesi Bánság** területén), oktatási jogok, szerb püspökök részvétele az országgyűlésben, városi tisztségek, illetve szerb kancellária. Ezek közül a magyar országgyűlés csak a területi autonómiát nem tudta elfogadni, mivel Magyarországot egy politikai nemzetként értelmezték a magyar politikusok. Emellett a bécsi udvar is reagált a szerb követelésekre, és 1791-től fölállítottak egy szerb kancelláriát.

A 19. század elejére három fő központja alakult ki a szerb nemzeti mozgalomnak: Pest-Buda, Karlóca, Újvidék. Ebből kettő a mai Vajdaság területén volt, erős szerb többségű városok.

⁹¹ Szakály Ferenc: Szerbek a középkori Magyarországon in www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/91-023/ch08.html

⁹² Fekete Iván in <http://docs.com/9o05>

⁹³ Nagy Imre:im.; 83-87. old

1844-ben a magyar országgyűlés a magyar nyelvet az ország hivatalos nyelvéné tette⁹⁴, ami ellen a szerbek is tiltakoztak, ami visszaköszön a '48-as forradalom idején, amit az újvidéki szerb népgyűlés üdvözöl, de megfogalmazza követeléseit is, melyben az oktatás és egyházi kérdések mellett megjelenik a Határőrvidék rendezésének, illetve a szerb nyelv használatának igénye. Ezeket a magyar kormány elfogadta, de elutasította azt a kérést, hogy nemzetként ismerje el őket. Ezért újabb népgyűlést hirdetnek Karlócára, ahol bejelentik igényüket egy Vajdaság felállítására, ami nemcsak a Bánságot, Bácskát, és Szerémséget, hanem Baranya vármegyét is tartalmazza és kéri ennek Horvátországhoz való csatolását. Így a szerbek a magyar forradalommal szembekerülnek, és többek között ez is hozzájárul annak bukásához.

A **Bach-rendszer** idején Magyarországot 5 kerületre osztották, és Erdély mellett fölállítottak egy Magyarországtól különálló **Szerb Vajdaság és Temesi Bánságot**, melynek központja Temesvár lett, ez gyakorlatilag megegyezett a korábbi Temesvári kerülettel, csak rákapcsolták Szerém vármegye egy részét. Azonban ebben az esetben sem beszélhetünk szerb autonómiáról, mert a szerbek a lakosság csak 28 %-át adták, ráadásul a terület székhelye német jellegű volt, illetve vezetője sem volt szerb nemzetiségű. Így megállapíthatjuk, hogy az uralkodó továbbra sem elégítette ki a szerb követeléseket, és helyette inkább valójában a német polgárságot hozta helyzetbe, ráadásul ezt is felszámolták 1860-ban⁹⁵.

Ezért a szerb politikai vezetőkben megerősödött az a vélekedés, hogy igényeik kielégítését nem Béctől, hanem Magyarországtól várhatják. Ezért 1861-ben kongresszust tartottak Karlócán, ahol ismételten autonómiát követeltek. Ezeket azonban a magyar országgyűlés elutasította, ami az 1868-as nemzetiségi törvényben csúcsosodott ki. Ebben elismerték a nemzetiségek anyanyelv használati jogát, illetve az egyéni szabadság jogokat, de elutasították az autonómiát, mert Magyarország politikai értelemben egy nemzetet képez.

Az 1869-bes Nagybecskereki kongresszus reflektált erre, melynek főbb pontjai:

- ❖ a szerbek nem fogadják el a kiegyezést és a többi nemzetiséggel összefognak, valamint
- ❖ területi autonómia.

Ezzel ment élesen szemben az 1884-es Nagyikindai program, mely elfogadta a kiegyezést, és elállt a területi autonómia követelésétől. Ennek a folyamatnak több oka is lehetett:

- ❖ a szerb politikusok belátták, hogy a jelenlegi helyzetet egyhamar nem változtathatják meg, illetve
- ❖ egy részük sikeresen integrálódott a magyar politikai életbe.

Mindezek következtében az addigi szerb mozgalom kettészakadt, egy radikális és egy mérsékelt irányzatra.

A 19. század végére Magyarországon erőteljesen kiéleződött a nemzetiségi helyzet, többször nem tartották be a nemzetiségi törvényt, erre reagált az 1895-ös budapesti nemzetiségi kongresszus. Ebben többek között a nemzetiségek nem ismerték el a magyar nemzetállamot, és területi autonómiát követeltek, ahol a nemzetiségek nyelve lesz a hivatalos. Ezt a magyar kormányzat nem fogadta el, és még erősebben kezdte ellenőrizni a nemzetiségi mozgalmakat.

A 20. század elejét a szerb pártok passzivitása jellemzi. 1903-ban a horvátországi Okucaniban tartottak kongresszust, ahol megismételték a nemzetiségi kongresszus követeléseit. Ebben az időszakban a szerb nemzetiségi mozgalom tevékenységét egyre inkább meghatározta a már független Szerbia politikája, illetve az irredentizmus: vagyis a szerbek által lakott területek Szerbiához csatolása. Ezeket a törekvéseket erősítette az 1907-es Lex Apponyi (kötelező magyar nyelvtanítás a nem állami népiskolákban is, az elemi végeztével szóban és írásban ki kell tudnia a tanulóknak magát magyarul fejeznie), illetve Bosznia-Hercegovina anektálása is⁹⁶.

⁹⁴ Gulyás László: Küzdelem a Kárpát-medencéért, Kárpátia Stúdió, Budapest 2012; 19-47. old

⁹⁵ Gulyás László:im.; 80-85. old

⁹⁶ Gulyás László:im.; 93, 113-115, 123-131. old

Összességében véve megállapíthatjuk, hogy a szerb autonómista mozgalmak alapját a 16-17. századi elserbenedés teremtette meg, amihez már a 18. században egyfajta sajátos nemzettudat párosult. Mindez fokozatos és egyre erősebb törekvésekben (különösen 48-49-ben, amikor gyakorlatilag szerb-magyar belháború alakult ki) nyilvánult meg, ami rá kellett volna, hogy ébressze a magyar politikai elitet egyfajta megegyezésre. A folyamatot elemezve világosan látható, hogy a nemzeti mozgalmak figyelmen kívül hagyása nem elhalásukhoz, hanem radikalizálódásához vezet, ami Magyarország esetében az ország 1920-as felbomlásához tetőzött.

Korszakunk zárasaként pedig érdemes kitekintést tennünk egy sajátos regionális kísérletre, a **Bánsági Köztársaságra** ami az I. világháború végén alakult meg. Ezt a helyi németiség kezdeményezte, az államot **Róth Ottó** kiáltotta ki 1918. november 1-jén. Központja Temesvár lett, mely akkor a bánsági németek legfőbb központja volt. Fő szervei a Bánsági Nemzeti Tanács, a Bánsági Katonatanács, illetve a Végrehajtó Bizottság voltak. Az állam területe Torontál, Temes és Krassó-Szörény vármegyékre terjedt ki, ahol közel 1,6 millió lakos élt. Az etnikai összetétel a következő volt: 37,42% román, 24,5% német, 17,97% szerb és 15,31% magyar. Az állam berendezkedése éppen ezért a svájci kantonok mintájára épült fel. Az államot a magyar kormány rögtön elismerte, az alapítói valódi célja nem egy független entitás megteremtése, hanem a terület megmentése volt Magyarország számára. Azonban mindezt az antant csapatok (szerb, román, francia) megghiúsították, és területét megszállták. A helyi németiség azonban még 1920 áprilisában is próbálkozott és levélben kérte az állam elfogadását a párizsi békekonferenciától a Bácskával kibővítve (ami az etnikai viszonyokat még inkább kiegyenlítette), de ezt is elutasították, így a mai Vajdaság (Bács-Bodrog vármegye 2/3-a, Torontál, Szerém és Temes egy része) Jugoszláviához került⁹⁷.

A harmadik szakaszban a terület sorsa összefonódott **Jugoszláviával**, és egy rövid időszakot ('41-'44-ig) kivéve mindvégig odatartozott.

Az új délszláv állam rendkívül soknemzetiségű volt, a 2 legnagyobb nép a szerb (38,2%) és a horvát (23,2%) volt, de emellett számtalan más kisebb nép is élt az államban pl.: szlovén, macedón, bosnyák, német, magyar, albán. Az állam igen tarka vallási képet is mutatott, ugyanis az 1921-es népszámlálás szerint az ortodoxok aránya 46,67%, a római katolikusoké 39,29%, illetve a muzulmánoké 11,21% volt. A helyzetet tovább nehezítette, hogy eltérő fejlettségű területek alkották Jugoszláviát: a fejlett Észak (Szlovénia, Horvátország és a Vajdaság) és a fejletlen Dél (Szerbia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina és Macedónia).

Éppen ezért a legcélszerűbb út a regionalizmus lett volna, de ezt a szerb politika mereven elutasította. Ehelyett erős centralizációt vezettek be. Ezt szolgálta az 1921-es alkotmány, illetve az 1922-ben megtörtént körzetesítés is. Az előbbi Jugoszláviát unitárius államként határozta meg, míg az utóbbi az országot 33 körzetre osztotta, melyek élén királyi főhivatalnokok álltak. Emellett a szerbek igyekeztek megszerezni minden politikai, gazdasági és katonai pozíciót is.

Ez kiváltotta a többi nép ellenállását, ami állandó feszültségekhez vezetett, emiatt 1929-ben királyi diktatúrát vezettek be az országban. Ezzel pedig tovább centralizáltak: fölosztották 9 bánságra az országot, de úgy, hogy ebből hatban szerb többség volt. A Vajdaságot a **Dunai Bánságba** sorolták be, amit úgy alakítottak ki, hogy a szerbhorvátok addigi aránya 37,3%-ról 56,9%-ra nőtt, míg a magyaroké 27,9%-ról 18,3%-ra csökkent. Emellett diszkriminálták a kisebbségeket, így a magyarságot is. Igyekeztek a magyar állami hivatalnokokat elűldözni az országból, megpróbálták megbontani a földreformmal a magyar birtokrendszert, valamint oktatási és telepítéspolitikai eszközökkel háttérbe szorítani a magyarságot. Ennek főbb eszközei a névelmezés, az iskolahálózat elsorvasztása (1935-re az addigi 645 helyett csak 95

⁹⁷ Kupa László: im.; 148-162. old

népiskola és a 12 középiskola helyett 1 gimnázium). A Vajdaságba több mint 15 ezer szerb családot telepítettek be az etnikai arányok megváltoztatása céljából⁹⁸.

1941-ben Hitler lerohanta Jugoszláviát, melynek keretében Magyarország visszaszerezte többek között a Vajdaság bácskai részét.

Itt érdemes kiemelni, hogy volt olyan német elképzelés, ami egy német ütközőállam felállításával számolt, ebbe beletartozott volna a Bánság, Bácska és Baranya megye is. Ennek etnikai térképe igen tarka lett volna: 29,1% magyar, 25% német, 21,4% román és 16,1% szerb. Hitler a nemzetiségi kérdést a németek betelepítésével oldotta volna meg.

Visszatérve a megtörtént eseményekhez a magyar kormány előbb katonai, majd polgári közigazgatást vezetett be, de több probléma is volt:

- ❖ mi legyen a délszláv telepésekkel, illetve
- ❖ hogyan reagáljanak a partizánakciókra

Sajnos ezekre nem volt hatékony intézkedés, hanem az első kérdésre a kitelepítést választották, a partizánakciókra az 1942-es újvidéki razziával válaszoltak. Ennek keretében 3309 szerb halt meg. A magyar kormány a tetteseket hadbírószám elé akarta állítani, de ők megszöktek, emellett igyekezett toleránsabb kisebbségpolitikát folytatni pl.: Szerb olvasókör, szerb püspökség visszakapta elkobzott vagyonát stb.⁹⁹

A II. Világháború végén és az azt követő néhány évben gyökeres változások történtek a Vajdaságban. Ennek egyik része volt az etnikai tisztogatás, melynek következtében 40 ezer magyart megöltek és szinte teljesen felszámolták a 330 ezres német kisebbséget. Emellett földreformot hajtottak végre, melynek keretében 65 ezer telepescsaládot telepítettek le a Vajdaságban, melyeknek döntő többsége szerb volt, fő cél a terület szerb dominanciájúvá tétele volt.

A Vajdaság sorsát meghatározta, hogy Jugoszlávia a szocialista blokkba került, valamint az 1946-ban elfogadott új alkotmány is. Ennek következtében egy szokatlan kettőség alakult ki:

- ❖ az állam föderalista jellegű lett(6 tagköztársaság+ 2autonóm tartomány), ugyanakkor
- ❖ szocialista berendezkedés alakult ki, amely alapvetően centralizációra épült.

Ehhez kapcsolódott az a tény, hogy 1949-ben az ország kiszakadt a szovjet érdekszférából és **Tito** vezetésével az önigazgatás modelljére épülő gazdaság épült ki, melynek lényege a decentralizáció volt: a munkástanácsok kezébe kell adni a vállalatok irányítását, később ez az elv megjelent a közigazgatásban is(kommunák).

Tito tehát fölismerte, hogy a soknemzetiségű Jugoszláviát nem lehet centralizálni, hanem figyelembe kell venni az egyes régiók sajátosságait is. Ez csúcspontot ért el az 1974-es alkotmányban, aminek témánk szempontjából a legfontosabb eredménye, hogy a 2 autonóm tartományt(Koszovó és Vajdaság) szinte tagköztársasági rangra emelte, vétőjoguk volt a szerb alkotmánymódosításnál. Emellett rögzítették a kisebbségek jogait is(anyanyelvhasználat, oktatás, kultúra, szervezetalapítás, alkotmányos védelem).Így sokan ezt az időszakot a vajdasági magyarság aranykorának tekintik.

Azonban ez nem teljesen igaz. Az alkotmány ellenére nem hozhattak létre nemzetiségi szervezeteket, az anyanyelvhasználat elé különféle adminisztratív akadályokat gördítettek, a nemzetiségi kulcs se mindig működött a funkciók elosztásánál. Ráadásul a vajdasági magyar társadalom csonka értelmiségi réteggel rendelkezett, a megélhetést főként a mezőgazdaság adta. Így súlyos problémát okozott, hogy az állam továbbra is kizsákmányolta a tartományt. Emellett a Vajdaságnak GDP-je 2%-át kellett átutálnia a szegényebb országrészek felé, illetve az állami beruházások jóval kevesebbek voltak, mint máshol, ráadásul itt is érvényesült a diszkrimináció: 20-30%-kal kevesebb beruházás érkezett a tartomány magyarlakta területeire. Ehhez járult hozzá az államilag támogatott betelepítése a szerbeknek, ami az egész Tito-

⁹⁸ Dr. Gulyás László: Két régió- Felvidék és Vajdaság- sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig, Hazai Térségfejlesztő Rt, Pécs 2005; 81-93. old

⁹⁹ Dr. Gulyás László: im.; 105-109. old

korszakra jellemző volt. Mindez aktívan hozzájárult a magyarság fogyásához, amit csak erősített a külföldi munkavállalás, illetve a negatív népszaporulat. Így véleményem szerint a magyarság korábbi hátrányos helyzete konzerválódott és aránya fokozatos csökkenésével(25,8%-ról 16,6%-ra csökkent 1948 és 1991 között) a valós politikai helyzete is marginalizálódott¹⁰⁰.

Tito 1980-as halálával Jugoszlávia helyzete megrendült, ennek több oka volt:

- ❖ Koszovó szinte teljesen elalbánosodott, ami a nagyszerb nacionalizmust újra fölerősítette
- ❖ az öngazgatási modell megbukott, ezzel párhuzamosan a többi tagköztársaságban is megerősödtek a nemzeti mozgalmak.

Mindez 1988-ban csúcsosodott ki, amikor **Milosevics** az alkotmánymódosítással elvette a tartományok vétójogait és jogkörük jelentős részét elvonta. Ennek az eseménynek volt a része a vajdasági joghurtos forradalom, melynek következtében a vajdasági tartományi vezetők lemondtak. Mindezek következtében nyílt szerb hegemon törekvések uralták Jugoszláviát, 1990-ben kitört a délszláv-háború. az ország szétesett. Mindez Vajdaságot is súlyosan érintette, mivel több NATO bombázást is elszenvedett, emiatt pedig az infrastruktúra tönkrement. Emellett a vajdasági magyarokat is vérveszteség érte: számarányon felül vettek részt a jugoszláv hadsereg harcaiban, 40 ezer fiatal menekült el a háború elől, 260 ezer menekült érkezett a Vajdaságba, melynek következtében a szerbek 2/3-os többségre tettek szert.

A '90-es évek második fele a talpra állás időszaka volt a tartománynak, ami az ismert körülményeket tekintve rendkívül lassan és gyötrelmesen haladt. A vajdasági magyar közösség is megszervezte magát: 1990-ben létrejött a **VMDK**, melynek fő célkitűzése a területi autonómia volt a magyar többségű területeken. A 2000-es években a politikai egység megbomlott, 5 párt lett, az új vezetőpárt a **VMSZ** lett¹⁰¹. 2002-ben az Omnibusz törvénnyel a Vajdaság visszakapta elvett jogosultságainak egy részét és a körzeti eljárók helyett ismét a tartományé lettek az irányítási jogkörök. A törvény meghatározta a központi(állami) és tartományi hatásköröket is¹⁰². Ezzel egy új és remélhetőleg sikeresebb korszak köszöntött a Vajdaságra, melynek további következményeit más fejezetekben fogom bemutatni.

¹⁰⁰ Dr. Gulyás László: im.; 128-141. old

¹⁰¹ Dr. Gulyás László: im.; 150-166. old

¹⁰² Nagy Imre:im.; 58-61. old

Szerb alkotmány értékelése a kisebbségi jogok és Vajdaság autonómiája tekintetében

Elfogadás körülményei

Az alkotmány minden országban a jogrend csúcsán áll, s kijelöli az alkotmányos berendezkedés kereteit. Éppen ezért tanulmányomban sem kerülhetem meg ezt a tényt, ráadásul a legtöbb országban ma már a kisebbségvédelemnek alkotmányos garanciái vannak. Ezt nagyon fontosnak tartom, mivel a törvényi szabályozás nem lehet elegendő: könnyen a napi politikai játszmák áldozatává válhat.

Tanulmányom ezen fejezetében elsőként a szerb alkotmány elfogadásával és előzményeivel foglalkozom. Ennek oka, hogy a jogszabályok megszületésében sokszor kulcsszerepe van az akkori politikai helyzetnek, sőt olykor a közvetlen történelmi eseményeknek is.

Ez különösen igaz Szerbiára, aminek mindennapi életét a mai napig áthatják a jugoszláv polgárháború következményei és a milosevicsi örökség. De vajon mindez honnan ered? Itt érdemes utalnunk **Arday Lajosra**, aki a szerb identitás legfontosabb jellemzőinek tekinti az erkölcsi fölény tudatát, a nyugatellenességet és az állandó balkáni ellenségeskedés miatti kisebbségellenességet¹⁰³. Mindezek a tulajdonságok végig fennálltak Jugoszláviában is, amelyet utolsó évtizedeiben egyre inkább a szerb centralizációs törekvések jellemeztek. Ezt erősítette a **Tito halála** utáni gazdasági problémák és az albán demográfiai előretörés. Ezek együttesen hozzájárultak Jugoszlávia felbomlásához.

A folyamat az **1986-os Memorandumban** és **Milosevics** 1987-es hatalomra jutásában tetőztek. 1990-ben új alkotmányt fogadtak el¹⁰⁴, a szerb centralizációs törekvések korlátlanul érvényesülhettek, melynek keretében Vajdaság és Koszovó autonómiáját felszámolták¹⁰⁵. **Korhecz Tamás** szavaival élve kiskorúsítva lettek, minden valós törvényhozó, bírói és végrehajtó funkcióitól megfosztották őket. Az 1990-es éveket a **Milosevics** vezette Szerb Szocialista Párt uralma jellemezte, mely az országot egy nacionalista-tekintélyelvű diktatúrába taszította. A rendszer sajátossága volt a látszólagos többpártrendszer, de a szerb elnöknek olyan széles jogköre volt, hogy egy személyben szükségállapotot hirdethetett ki¹⁰⁶. **Milosevics** legfőbb célja az összes szerb egy államban való egyesítése volt bármi áron¹⁰⁷. Nem számolt sem a szomszédos népekkel, sem a nyugati hatalmakkal. Ennek következtében pedig kirobbantotta a jugoszláv polgárháborút, ami nyomán 700 ezer menekült érkezett Szerbiába, s ráadásul az ország is vesztett. Politikájához sikerült megnyernie a szerb társadalmat is, mely inkább hitt a harcban, mint az ellenzék által szorgalmazott európai fölzárkózásban¹⁰⁸. Érdemes itt idéznünk **Juhász Józsefet**, aki ennek kapcsán így vélekedik: „*A nacionalista lázban élő, autoriter rezsim a demokratizálódó és egységesedő Európa peremére vitte az országot, mely elszigetelődéssel és leszakadással fenyegette azt a Szerbiát,*

¹⁰³ Arday Lajos: Jugoszlávia vagy Nagy-Szerbia? in <http://www.hiia.hu/pub/default.asp?y=2003&t=3>; 1. old

¹⁰⁴ Caitlin Wood: Crafting Democracy through Constitutional Change: Comparing the Recent Cases of Romania and Serbia in the Context of EU Incentives in

<http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=curej>; 54. old

¹⁰⁵ Arday Lajos: im.; 9. old

¹⁰⁶ Caitlin Wood: im.; 55. old

¹⁰⁷ Arday Lajos: im.; 9. old

¹⁰⁸ Arday Lajos: im.; 10. old

amelynek az egykori Jugoszlávia részeként jó esélyei voltak arra, hogy az elsők között kapcsolódjon be az euroatlanti integrációba¹⁰⁹”.

Mindezekből látszik, hogy a szerb ellenzék küzdelme a rezsim ellen igen nehéz volt. Ez abból is kitűnik, hogy csak a koszovói szerb agresszió miatti NATO bombázás után, 2000-ben sikerült **Milosevicset** leváltaniuk¹¹⁰. Ráadásul a szerb ellenzék sem volt egységes: az európa-pártiak mellett felölte a nacionalistákat is¹¹¹. A tömörülés két fő ereje a **Tadic** vezette liberális DS és a **Kostunica** vezette nacionalista DSS voltak. Ezek a különbségek hamar felszínre is törtek. Az első törést a koalícióban **Milosevics** hágai kiadatására képezte, melyet Kostunica ellenzett¹¹². Így a 2000-es évek elején Szerbiában nem indulhattak meg és nem teljesedhettek ki a reformpolitikai lépések, valamint az euroatlanti csatlakozási tárgyalások sem. Ezt jelzi a koalíció 2002-es felbomlása is. **Juhász József** ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy az új politikai erőktől mindezeket elvárni irreális lett volna, fő feladatukat azonban teljesítették: biztosították az átmenetet s megakadályozták a visszarendeződést¹¹³. A szerb belpolitikai életet ebben a korszakban az általános bizonytalanság jellemezte, melynek okai között találjuk a DOS szétesését, az ultranacionalista szerb párt erős parlamenti jelenlétét¹¹⁴ és Koszovó elvesztése fölötti szerb félelmeket is.

Ebben a sajátos helyzetben kellett elfogadni az új alkotmányt is, amelyet ezek a körülmények nagymértékben hátráltattak, de ugyanakkor meg is határoztak. Az alkotmány elfogadására 2006-ban került sor a **Kostunica-kormány** regnálása alatt(2004-2008), ami a nacionalista politikát vitte tovább a posztmilosevicsi Szerbiában, ugyanakkor képes volt a Nyugat felé kompromisszumokra is. Fő célja volt, hogy Szerbia nélkül a balkáni kérdéseket(Bosznia-Hercegovina, Koszovó) ne lehessen megoldani¹¹⁵.

Mielőtt az alkotmány egyes rendelkezéseit elemezném, célszerű kitekinteni az alkotmányozás során felmerülő egyes kérdésekre. Ezek közül a legfontosabb véleményem szerint a decentralizáció, ugyanis ez szoros kapcsolatban áll Vajdaság autonómiájával is. Ahogy azt az eddigiekben is láthattuk, Szerbiában éppen ennek az ellenkezője volt a jellemző: a centralizációs törekvések időről-időre kiújultak. A leggyakoribb indok a szerbség védelme volt. A szerb hatalom nem akarta felismerni a decentralizációban rejlő lehetőséget: a fokozódó etnikai ellentéteket el tudta volna simítani. Emiatt az ország hatalmas árat fizetett, de ezek a törekvések tovább éltek. Ezzel a kérdéssel foglalkoznak egyes szerb írók tanulmányaikban is¹¹⁶. A helyzetet sajátosan fogalmazza meg **Desimir Tosic**, aki szerint Szerbiában csak a dekoncentráció valósult meg, vagyis a központi hatalom továbbra is ignorálja a helyi érdekeket. **Dr. Dejan Janca** szerint a decentralizáció és a szorosan hozzákapcsolódó regionalizáció hozzájárulhat Szerbia demokratikus államberendezkedéséhez is. Szerinte jelenleg az országban csak formális értelemben beszélhetünk decentralizációról. Ugyanakkor utal az egyre növekvő igényre, melynek középpontjában a közügyekben megvalósuló széleskörű állampolgári részvétel és a területi autonómia áll.

Érdemes itt kiemelni a **belgrádi Emberjogi Központ** alkotmánytervezetét is. Fő megállapítása, hogy szakítani kell az etnonacionalista nézetekkel és a kisebbségek közvetlen alkotmányos védelmét kell garantálni. Kiáll Szerbia decentralizációja és regionalizációja

¹⁰⁹ Juhász József: Szerbia 2000 után: belpolitikai áttekintés in <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=DKAMVM>; 3. old

¹¹⁰ Caitlin Wood: im.; 55. old

¹¹¹ Juhász József: im.; 4. old

¹¹² Caitlin Wood: im.; 54. old

¹¹³ Juhász József: im.; 4. old

¹¹⁴ Caitlin Wood: im.; 59. old

¹¹⁵ Juhász József: im.; 4. old

¹¹⁶ Constitutional and legal framework of the decentralization of Serbia and autonomy of Vojvodina in www.provincia.ro/download/voivodina_studiu.doc

mellett, melyet a demokratikus berendezkedés alapkövének tekint. Az ország területe községekre, körzetekre, kerületekre és autonóm tartományokra bomlana. Az autonóm tartományok jogait a saját alkotmányos alapokmányuk garantálná. Törvényhozási jogkörük területfejlesztésre, gazdaságra, szociális védelemre, közoktatásra és kultúrára terjedne ki. Ezt a tervezetet a vajdaságiak is jó kiindulópontnak tartották, mivel helyreállítja az autonóm tartományok hatásköreit¹¹⁷. Ugyanakkor véleményem szerint a tervezet komoly hiányossága, hogy nem beszél a végrehajtó és bírói hatalomról, másrészt a törvényhozó hatalom jogkörei meglehetősen szűkösek: nem beszél sem az adóztatásról, sem a pénzügyekről, a tartományi rendőri erőkről sem¹¹⁸.

Mindezeket a törekvéseket a hatalom is érzékelte, s igyekezett ezekből a vitorlát kifogni¹¹⁹. A **Kostunica-kormány** által kidolgozott tervezetben nem jelenik meg Vajdaság autonómiája, de ugyanúgy kiáll a regionalizáció mellett. A régióknak saját törvényhozói és végrehajtó hatalma volna, de a bírói hatalommal nem rendelkezének. A hatalom centralizációs törekvéseit mutatja, hogy a régiók hatalmi struktúráit törvény állapítaná meg, ugyanis ezzel kiteszi őket a napi politikai küzdelmeknek. Pozitív elemei a tervezetnek, hogy elismeri a pozitív diszkrimináció szükségességét a kisebbségvédelemben, hivatalos anyanyelvhasználatot biztosít és felállítja az ombudsman intézményét.

Az új szerb alkotmány elfogadására 2006 október 28-29.-ei referendumon került sor. **Caitlin Wood** a szükség és a kompromisszumok alkotmányának tekinti. Egyrészt elfogadását a különböző szerb pártok már régóta szorgalmazták, másrészt az európai normák átvétele mind sürgetőbb lett Szerbia számára. Emellett az alkotmányozás folyamatát sajátos kompromisszumok kísérték, melyek fő oka a szerb belpolitikai bizonytalanság volt. Ugyanis a politikai palettán mind a nyugatbarát, mind a nacionalista erők helyet foglaltak.

Ezek közül kiemelkedett a Szerb Radikális Párt, mely mind a 2003-as parlamenti, mind a 2004-es elnökválasztáson is jól szerepelt és az ország akkori legnagyobb pártja volt. Alapvetően nacionalista volt és a centralizációt szorgalmazta, illetve elutasította az EU-csatlakozást és az európai normák átvételét.

A kormányzó DSS, Kostunica pártját is nacionalista törekvések jellemezték és bizalmatlan volt a Nyugattal szemben.

Ezzel szemben állt a liberális DS, mely az európai csatlakozás híve volt, de a parlamentben kisebbségben volt a fenti erőkkel szemben.

Emellett az alkotmányozást külső okok is meghatározták. Ezek közül az egyik Montenegró kérdése volt, mely 2006-ban népszavazás alapján kivált Szerbiából. Ezzel pedig végképp megszűnt Kis-Jugoszlávia, mely szintén egy új alkotmány elfogadását tette indokolttá. Sajátos problémaként jelentkezett Koszovó, melynek kérdése az egész szerb politikai-társadalmi életet meghatározta. Ugyanis a tartományt a szerb nép bölcsőjének tekintették, melyet egyre inkább fenyegetett egy nemzetközileg kikényszerített elszakadás¹²⁰.

Mindezeket szem előtt tartva kellett Kostunicának az alkotmányozó többséget kialakítania. Ehhez pedig sajátos kompromisszumok elfogadására volt szükség. Ezeket **Caitlin Wood** az alábbiakban összegzi: Koszovó, Vajdaság, európai értékek és az európai integráció¹²¹. Ezek közül én az előbbi kettőt emelném ki.

Koszovó hangsúlyozottan került bele az alkotmány preambulumba, míg Vajdaság nem kapta vissza teljes körűen a hatásköreit. Éppen ezért a vajdasági parlament szóvivője és más vajdasági civil szervezetek a referendum bojkottálására szólították fel. Így a részvétel csak

¹¹⁷ Szerencsés Zsuzsanna: Decentralizáció és autonómia a „posztmilosevicsi” Szerbiában in <http://epa.oszk.hu/00200/00266/00023/c000451.html>

¹¹⁸ Thomas Benedikter: im.; 52. old

¹¹⁹ Takács Zoltán: Nemzeti-kisebbségi kérdések, Alkotmány, autonómia, kisebbség vajdasági viszonylatban in <http://www.mtt.org.rs/publikaciok/tanulmanyok/TakacsNemzetikisebbsgekVajdasagban2007.pdf>; 5-6. old

¹²⁰ Caitlin Wood: im.; 57-73. old

¹²¹ Caitlin Wood: im.; 65. old

53,3% volt és 51,4% szavazott az alkotmány elfogadására. Érdekes, hogy ez a Vajdaság esetében csak 43,6%, tehát az itteni lakosok elutasították az alkotmányt. **Caitlin Wood** kritikaként fogalmazza meg, hogy a kormány nem vonta be a civil szervezeteket, továbbá a választási szabálytalanságokat és az állami nyomást¹²². Így sokan az alkotmányt oktrojálnak tekintik, mely megfosztja Szerbiát attól, hogy a demokratikus átalakulás végbemenjen¹²³.

Alapértékek és egyéni jogi kisebbségvédelem

Vajon valóban így van? Ahhoz, hogy mindezt eldönthessük, ahhoz az alkotmány egyes rendelkezéseit kell elemezni¹²⁴. Így e fejezet következő részében erre térek ki.

A szerb alkotmány 10 fejezete oszlik az alábbiak szerint:

- ❖ Alkotmányos alapelvek(1-17.szakasz)
- ❖ Emberi és kisebbségi jogok és szabadságjogok(18-81.szakasz)
- ❖ Gazdasági berendezkedés és állami pénzügyek(82-97.szakasz)
- ❖ Szerbia Köztársaság hatásköre(97.szakasz)
- ❖ A hatalom berendezkedése(98-165.szakasz)
- ❖ Alkotmánybíróság(166-175.szakasz)
- ❖ Területi berendezkedés(176-193.szakasz)
- ❖ Az alkotmányosság és törvényesség(194-202.szakasz)
- ❖ Az alkotmány módosítása(203-205.szakasz)
- ❖ Záró rendelkezés(206.szakasz¹²⁵).

Mindezeket a preambulum előzi meg, mely kinyilvánítja, hogy Koszovó Szerbiában lényegi autonómiát élvez és az ország szerves része, valamint ezt minden állami szervnek köteles védelmeznie¹²⁶. Ezt alapvetően egy politikai megnyilatkozásnak tekinthetjük, mely visszautal az ország politikai és társalmi életében jelenlévő Koszovó-szindrómára. Úgy vélem, hogy egy ilyen rendelkezés nem való egy alkotmányba, mivel az országot nemzetközileg lekötheti. Ráadásul a tartomány 1999 óta de facto nem az ország része, sőt azóta már önálló állammá is vált, melyet Szerbia nem ismer el¹²⁷. A szerb politikai elit valószínűleg úgy vélte, hogy ezzel tárgyalási pozícióját javíthatja. Ezt fejezi ki **Kostunica**, a korábbi miniszterelnök szavai is: „*az alkotmány kiállta az idő próbáját és bebizonyította, hogy a lehető legjobb módon védelmezi Szerbia egységét*¹²⁸.” Ezzel pedig elárulja, hogy alapvetően politikai indokok húzódtak meg az új alkotmány elfogadásánál. **Bozóki Antal** hozzát teszi, hogy a preambulum a szerbek államaként határozza meg Szerbiát¹²⁹.

Figyelemre méltó, az alkotmány alapelvei című fejezet, mely több a nemzeti kisebbségek szempontjából releváns cikkelyt tartalmaz.

Az első szakasz az állam legfontosabb jellemzői között említi a joguralmat/szociális egyenlőséget, polgári demokrácia elveit, az emberi és kisebbségi jogokat és szabadságjogokat, valamint az európai elveket és értékeket. Mindezek azt sugallják számomra, hogy Szerbia

¹²² Caitlin Wood: im.; 68-69. old

¹²³ Hatéves Szerbia alkotmánya in http://www.magyarszo.com/hu/2012_11_09/kozelet/34292/Hatéves-Szerbia-alkotmánya

¹²⁴ A Szerb Köztársaság Alkotmánya in http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf

¹²⁵ Mgr. Bozóki Antal: Nemzeti kisebbségi jogok és az autonómia/önkormányzati törekvések Szerbiában in http://www.mfhnap.org/pdf/bozoki_konferencia.pdf; 4. old

¹²⁶ Brezanóczy István: A trianoni békeszerződés –A trianoni államok széthullása in http://elib.kkf.hu/edip/D_15496.pdf; 28. old

¹²⁷ Takács Zoltán: im.; 4. old

¹²⁸ Hatéves Szerbia alkotmánya in http://www.magyarszo.com/hu/2012_11_09/kozelet/34292/Hatéves-Szerbia-alkotmánya.

¹²⁹ Mgr. Bozóki Antal: im.; 4. old

igyekszik szakítani a Milosevic-érával és az európai értékrendek akar igazodni. Ugyanakkor „a szerb nép és minden itt élő polgár” szófordulat egy sajátos értékválasztást tükröz. Ezt a Velencei Bizottság is kiemeli, mivel szerinte ez az ország etnikai jellegének túlzott hangsúlyozása. Ugyanakkor megjegyzi, hogy mindennek nincs jelentősége a gyakorlatban¹³⁰. Én ezzel nem értek egyet, mivel a „polgárok” szóhasználata kisebbségi személyekre utal, és ez az egyéni jogi szemléletet tükrözi, ami ellentétben áll az autonómia lényegével.

Ezt erősíti a 8. szakasz, mely szerint Szerbia területe egységes és oszthatatlan. Ez a rendelkezés jelentős hasonlóságot mutat a nemzetállami alkotmányok felé pl. Románia¹³¹. Ezáltal pedig közvetlen alapot nyújthat a Vajdaság autonómiájának fölszámolására is. Ugyanakkor figyelembe kell azt is venni, hogy ez az szakasz elsősorban politikai okok miatt került be az alkotmány szövegébe, és itt ismételtelen utalni kell Koszovó fokozott jelentőségére. Célszerűbbnek tartanám, ha csak a szakasz 2. mondata szerepelne itt: „Szerbia határai sérthetetlenek...”.

A Vajdaság autonómiájának szempontjából fontos rendelkezést tartalmaz a 12. szakasz, mely szerint az államhatalmat a polgárok autonómiára és helyi önkormányzatra való joga korlátozza. Itt érdemes kiemelni a Velencei Bizottság véleményét, ami kritizálja az autonómia törvényhozás alá rendelését¹³². Ez teljes mértékben indokolt. Erre utalt Thomas Benedikter is, amikor az autonómia alkotmányos védelmének szükségességéről beszél, mivel egy egyszerű törvény bármikor módosítható, s ezáltal az egyes jogkörök mindig ki lennének téve a politikai hatalmi játszámáknak¹³³.

A 7. szakasz szabályozza a címer, a zászló és a himnusz használatát. Ezzel kapcsolatban azt emelném ki, hogy célszerűbb lett volna a kisebbségek jelképhasználatát is itt szabályozni, mivel ez utalt volna az egyes közösségek egyenjogúságára.

A fejezett egyik legkritikusabb szakasza a 10., ami a szerb nyelv és cirill írásmód hivatalos használatáról rendelkezik, majd törvényi szabályozásra utalja az egyéb nyelvek használatát. Idézem itt **Bozóki Antal** sajátos véleményét: „*milyen biztosíték van azonban arra, hogy egy új nyelvhasználati törvény a nemzeti kisebbségek számára biztosítja az anyanyelv használat eddigi szintjét*¹³⁴?”. Ezzel arra utal, hogy ezt a kérdést is az alkotmánynak kéne rendeznie. Ez annál is inkább érhetetlen, mivel a szerb kormány célja a kisebbségvédelem és a kisebbségek döntő része latin ábécét használ, akkor ez a rendelkezés ennek az elvnek teljesen ellentmond. Ráadásul Szerbia EU csatlakozásra is készül, ahol szintén nem a cirill írásmódot részesítik előnyben. Szintén súlyos kritikát fogalmaz meg a **Velencei Bizottság** is, mely kiemeli, hogy ez visszalépést jelent, még az 1990-es Alkotmányhoz képest is, ahol a latin írásmód is hivatalosnak minősült¹³⁵.

Említést érdemel a 14. szakasz is, mely a kisebbségek alkotmányos állami védelmét hangsúlyozza. Itt fontosnak tartom kiemelni, hogy ez magában foglalja a pozitív diszkriminációt is. Ugyanis a „teljes egyenjogúság megvalósítása” szófordulat szerintem kifejezi az állam tevőleges kötelezettségét is. Ez visszautal az ENSZ közgyűlés által 1992-ben elfogadott 47/135. számú határozatra¹³⁶.

Végezetül érdemes e fejezet 16. szakaszával is foglalkozni, mely nemzetközi jog és a hazai jog viszonyát szabályozza. Ennek legproblematisabb pontja, az ami a nemzetközi szerződések alkotmányával összhangját kívánja meg. Ez **Bozóki Antal** szerint szembe megy a nemzetközi jog belső joggal szembeni prioritásával, emellett lehetőséget teremt arra, hogy a

¹³⁰ Venice Commission on Serbian Constitution in [www.helsinki.org.rs/doc/Venice Commission on Serbian Constitution.pdf](http://www.helsinki.org.rs/doc/Venice%20Commission%20on%20Serbian%20Constitution.pdf), 4. old

¹³¹ Brezanóczy István: im.; 36. old

¹³² Venice Commission on Serbian Constitution; 5. old

¹³³ Thomas Benedikter:im; 246. old

¹³⁴ Mgr. Bozóki Antal: im.; 5. old

¹³⁵ Venice Commission on Serbian Constitution; 5. old

¹³⁶ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im; 88-90. old

szerb kormány ne tartsa be az általa ratifikált nemzetközi kisebbségvédelmi szerződéseket¹³⁷. A **Velencei Bizottság** is kritizálja ezt a szakaszt és utal Szerbia várható EU csatlakozása kapcsán a jogalkalmazási nehézségekre (pl. uniós jog elsőbbségének elve¹³⁸). Így ezt a rendelkezést is mihamarabb módosítani kell, hogy az ország nemzetközi helyzetét ne nehezítse tovább.

Az alkotmány 2. fejezete az emberi szabadságjogokat és kisebbségi jogokat szabályozza. Az utóbbi kapcsán jogalkalmazási alapelveket határoz meg (18-22. szakasz). A **Velencei Bizottság** kiemeli, hogy ezek a rendelkezések értelmezési nehézségeket okozhatnak, ami jogkorlátozáshoz vezethet. Ezért a bíróságok és az Alkotmánybíróság fokozott szerepét hangsúlyozza¹³⁹. Az alkotmány az alábbi alapelveket határozza meg:

- ❖ szavatolt jogok közvetlen alkalmazása
- ❖ alkotmányos garancia
- ❖ korlátozás a szavatolt jog lényeges megsértése nélkül
- ❖ hátrányos megkülönböztetés tilalma
- ❖ jogorvoslathoz való jog.

Szerbia ezzel a nemzetközi jogban releváns kisebbségvédelmi szabályozást igyekszik átvenni. A kisebbségi jogokat alapjognak tekinti, mely korlátozását csak a lényeges tartalom megsértése nélkül engedélyezi. Ezáltal az egyéni és közösségi érdekek érvényesülését harmonizálja anélkül, hogy az egyéni jogok háttérbe szorítását eredményezné¹⁴⁰. Érdemes itt idézni **Balogh Zsolt** véleményét is, aki a lényeges tartalom mellett megkülönbözteti az érintetlen tartalmat is, mely esetében a korlátozás minden formája alkotmányellenes. A lényegi tartalom megsértése esetén azonban minden egyes esetet külön-külön meg kell vizsgálni, hogy ezt eldönthessük¹⁴¹. Ezt figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a szerb szabályozás meglehetősen szigorú. A szöveg értelmezése véleményem szerint gondot okozhat, mivel nem ismeri a fenti megkülönböztetést, csak a szavatolt jogok lényegéről beszél. Ugyanakkor a jogalkotó nyilvánvalóan a szabályozást az érinthetetlen lényegre értette, mert ellenkező esetben a konkuráló alapjogok egymás érvényesülését akadályoznák meg.

A 2. fejezet 2. alfejezete a legfontosabb emberi jogokat szabályozza, melyek közül soknak van kisebbségi vonatkozása is. Ezek közül kiemelném a 38. szakaszt, mely az állampolgárságtól való megfosztást tiltja. Ez a rendelkezés magában foglalja a lehetőséget egy másik ország állampolgárságának szabad felvételére is. Ezt fontosnak tartom, mivel az állampolgárság az egyén sajátos kötődését fejezi ki az adott országhoz, közösséghez, így a kisebbségeknek lehetősége nyílik arra, hogy az anyaországuk felé a köteleket erősítsék. Ez hozzájárulhat az asszimiláció lassulásához is. Érdemes itt megemlíteni, hogy sok ország nem engedélyezi a kettős állampolgárságot, ez a helyzet Szlovákiában is, ami az ottani magyarság megfélemlítéséhez, gyakran zaklatásához is vezet.

A 47. szakasz kimondja, hogy a nemzeti hovatartozás kinyilvánítása szabad és erre senkit nem lehet kötelezni. Ezzel az állam tiszteletben tartja az egyén szabad akaratát és nem sérti meg az egyéni autonómiát. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan fontosnak tartom azt a problémát, hogy ezzel a népszámlálásokban megjelenhet a „nem nyilatkozott” kategória. Ez pedig hozzájárulhat a kisebbségi érdekérvényesítés csökkenéséhez. Éppen ezért fontos, hogy az állam a népszámlálásokat tisztességesen bonyolítsa le, a kisebbségek lakta területeken helyiekből álló népszámlálókát alkalmazzon, illetve biztosítsa az országban a szabad identitásválasztásra lehetőséget adó politikai-társadalmi légkört. Emellett további fontos szempontnak tartom azt is, hogy az állam ne ossza meg a kisebbséget meg a népszámláláson. Szerbiában a 2011-es censuzon a lakosság 2,23%-a vagyis 160 ezer fő nem nyilatkozott

¹³⁷ Mgr. Bozóki Antal: im.; 5. old

¹³⁸ Venice Commission on Serbian Constitution; 6. old

¹³⁹ Venice Commission on Serbian Constitution; 7. old

¹⁴⁰ Schanda Balázs-Balogh Zsolt: Alkotmányjog-Alapjogok, PPKE JÁK, Budapest 2011; 45. old

¹⁴¹ Schanda Balázs-Balogh Zsolt: im.; 63. old

nemzetiségéről illetve a magukat jugoszlávnak, regionális identitásúnak, vlachnak vallók száma meghaladta a 76 ezret (1,24%). Mindezeket értékelve megállapíthatjuk, hogy az állam igyekszik megosztani a kisebbségeket, illetve a nem nyilatkozók magas számai is önmagáért beszél, mivel a kisebbségek aránya az országban nem éri el a 17%-ot¹⁴².

Az alkotmány 48. és 81. szakasza Szerbia tolerancia politikáját határozza meg az oktatás, művelődés és tájékoztatás területén. Véleményem szerint a két rendelkezés hasonlósága miatt elegendő lett volna egyetlen szakaszban megfogalmazni, elkerülve az értelmezési problémákat. Ugyanis míg az előbbi államcél fogalmaz meg, addig az utóbbi az állam intézményvédelmi kötelezettségét alapozza meg. Ezzel pedig lehetőséget teremt az önkényeskedésre. Ezt igazolja az **ET** is, ami a központi szervek passzivitását hangsúlyozza¹⁴³. A 49. szakaszt a faji-nemzeti és vallási gyűlölet kiváltásának tilalmáról szól.

A kisebbségi jogérvényesítés sajátos lehetőségét teremt még meg a petíciós jog (56. szakasz), a polgári jogvédő (138. szakasz), illetve az alkotmányjogi panasz (170. szakasz).

Az alkotmány 75-81. szakasza keretében szabályozza speciális kisebbségi jogokat. Itt ki kell emelni, hogy alapvetően az egyéni jogi szemlélet uralkodik, nevesítik a csoportjogokat.

A 75. szakasz biztosítja a kulturális autonómiát a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás, valamint a hivatalos nyelv és íráshasználat területén. Ezzel kapcsolatban kiemelném, hogy az alkotmány nem biztosítja az állam anyagi hozzájárulását a nemzeti tanácsok működéséhez, másrészt a törvényi szabályozási szint lehetőséget teremt a jogok megnyirbálására. Ezt igazolja a szerb Alkotmánybíróság nem régi döntése, mely hatáskörei egy részét alkotmányellenesnek találta¹⁴⁴. Ezért az intézmény pilléreit mindenképp az itt kellene szabályozni, külön kiemelve az anyagi forrásokat és a legfontosabb hatásköröket. Bozóki Antal szerint ez csak részleges autonómiának minősül és nem teszi lehetővé másfajta autonómiaformák megalakítását¹⁴⁵.

A 76. szakasz kiemeli a pozitív diszkrimináció szükségességét, mely hozzájárul a kisebbségek hátrányos helyzetének megszüntetéséhez. Ugyanakkor az ilyen intézkedéseket csak különösen hátrányos helyzet esetén teszi lehetővé, ezzel ismételten a bíróságokra hárul a szerep a fogalom értelmezése miatt, mely lehetőségeket teremt a jogok szűkítésére is.

A 77. szakasz a közügyekben való részarányos részvételt hangsúlyozza, ugyanakkor ez nem kötelezettségként, hanem államcélként jelenik meg. Ez pedig a gyakorlatban a jog érvényesülését nehezíti. Ezt jelzi, hogy a szerb parlamentben jelenleg 5 magyar képviselő van a lehetséges 10 helyett, illetve a központi szervek egyikében sem töltenek be jelentősebb funkciót a magyarok pl. ügyészség, rendőrség, stb.¹⁴⁶.

A 78. szakasz tiltja az erőszakos asszimilációt és az etnikai arányok megváltoztatását. Ez nagyon fontosnak tartom, mivel ez a kisebbségvédelem egyik alapja. Azonban a gyakorlatban ez az elv nem érvényesül. Egyrészt 1992-ben a körzethatárokat megváltoztatták, és három jelentős magyar lakosságú észak-bácskai települést más körzethez csatoltak. Ezt a helyzetet azóta sem sikerült megoldani, bár már rengeteg kérdés érkezett a szerb kormány fele¹⁴⁷. Másrészt a Jugoszláv polgárháború és Koszovó NATO bombázása után 270 ezer, nagyrészt szerb menekült telepedett le a Vajdaságban, melynek következtében a tartományban a szerbek aránya 57,21%-ról 65%-ra nőtt, ezzel megbontva az addigi etnikai arányokat. A menekültek elhelyezése a mai napig tart (lakásbiztosítási program). Ezek az intézkedések pedig sértik a szerb alkotmányt¹⁴⁸.

¹⁴² Bozóki Antal: A magyar közösség Szerbiában, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta 2013, 34-35. old

¹⁴³ Bozóki Antal: im., 255. old

¹⁴⁴ Alkotmánybírósági jogfosztás in

<http://www.magyarso.com/hu/2230/hetvege/106841/Alkotm%C3%A1nyb%C3%A9rt%C3%A9s%C3%A9rt%20jogfoszt%C3%A1s.htm>

¹⁴⁵ Mgr. Bozóki Antal: im.; 6. old

¹⁴⁶ Bozóki Antal: im., 170-171. old

¹⁴⁷ Bozóki Antal: im., 30-32. old

¹⁴⁸ Bozóki Antal: im., 217-219. old

A 79. szakasz a kisebbségek sajátos jogait sorolja fel a nemzeti, etnikai, kulturális és vallási sajátosságok ápolásától kezdve az anyanyelvi tájékoztatáshoz való jogig. A rendelkezés lehetőséget teremt kiegészítő jogszabályok alkotására is, mely a pozitív diszkrimináció egyik újabb megnyilvánulása. Az alkotmány biztosítja a közoktatási és művelődési egyesületek alapítását, ugyanakkor az ehhez szükséges állami forrásról nem rendelkezik, így a kisebbségeknek saját maguknak kell gondoskodniuk ezek fenntartásáról.

A 80. szakasz biztosítja továbbá a nemzettársakkal való együttműködést, ami a kisebbségi identitás sajátos megélhetését jelentheti pl. csereprogramok, iskolai kirándulás, stb. Végezetül fontos még kiemelni a 202. szakaszt, mely a kisebbségvédelem biztonsági szelepét jelenti rendkívüli és hadi állapot idején.

Vajdaság Autonóm Tartomány alkotmányos alapjai

Ezen rendelkezések a kisebbségek, mint egyének helyzetét szabályozták, azonban az alkotmány garantálja az autonómiához való jogot is, melyet a Vajdaság alkotmányos jogain keresztül elemzek. A szabályozás gerincét a 7. fejezet tartalmazza **Területi berendezkedés** címen, ugyanakkor az alkotmány más részeiben is találunk elszórtan az autonómiára vonatkozó rendelkezéseket. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy célszerűbb lett volna a szabályozást egy teljesen külön fejezetben rendezni, ami minden ide vonatkozó rendelkezést tartalmazott volna. Ezt a Velencei Bizottság is így értékelte¹⁴⁹.

A 176. szakasz ismét kinyilvánítja a polgárok jogát az autonómiára, valamint jogi személyiséggel ruházza fel. A 182. szakasz szerint ezek olyan alkotmány megalakított autonóm területi közösségek, amelyben a polgárok autonómiára való jogukat érvényesítik. Az alkotmány megkülönbözteti a Vajdaságot és Koszovót, az utóbbi számára több garanciát kínál, mivel csak 2/3-os törvénnyel lehet autonómiát szabályozni. Itt úgy vélem, hogy a szerb politikai elit az albán kisebbségnek próbál privilegizált státuszt biztosítani, ugyanakkor ezzel a Vajdaságot diszkriminálja, mert nem biztosít számára hasonló jogokat.

A következő kérdés az intézményi garanciák megléte. Autonóm szervek (törvényhozó, végrehajtó, bírói) az intézmény lényegi elemei közé tartoznak, enélkül nem beszélhetünk valódi, működő autonómiáról¹⁵⁰.

Ezzel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy bár létezik kvázi törvényhozó szerv, a Képviselőház (180. szakasz), mely statútumokat alkothat (185. szakasz). Azonban ezek a szerb jogrendszerben a törvényi szint alatt helyezkednek el (194-195. szakasz), ráadásul ezeket csak a szerb parlament jóváhagyásával (185. szakasz) hozhatja meg. Éppen ezért egyetértek **Korhecz Tamással**, aki szerint a tartomány nem rendelkezik törvényhozói jogkörrel, s így a köztársasági törvényhozás határozza meg a tartományi hatáskörökben, hogy mi a szabályozás tárgya¹⁵¹. Itt érdemes megemlíteni, hogy az alkotmány államcélként jelöli meg a nemzetiségek részarányos képviselét a Képviselőházban¹⁵². Ennek gyakorlati alkalmazása azonban kérdéses, ezt a Statútumról szóló fejezetben később kifejtem.

Az alkotmány nem nevesíti a végrehajtó hatalmat és feladatkörét sem, ezért komoly kérdés, hogy jogilag mennyire megalapozott a Statútum alapján működő tartományi kormány. Ugyanakkor a szabályozást értelmezve úgy vélem, hogy ez implicite benne foglaltatik (pl. gondozza, meghatározza, szabályozza szavak az alkotmányban).

Autonóm bírói szervekről viszont egyáltalán nem beszélhetünk, ugyanis az alkotmány 142-143. szakaszai kimondják, hogy a bírósági hatalom Szerbiában egységes, melyet általános

¹⁴⁹ Venice Commission on Serbian Constitution; 18. old

¹⁵⁰ Thomas Benedikter:im; 246. old

¹⁵¹ Korhecz Tamás: A vajdasági tartományi autonómia és nemzetiségi önkormányzat in <http://www.mtaki.hu/data/files/87.pdf>; 177. old

¹⁵² A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 180. szakasz

vagy különös hatáskörű bíróságok gyakorolnak. Ennek hiánya a kisebbségi jogvédelem és az állam, valamint a tartomány közti jogvita esetén érződhet¹⁵³. Érdekességként megemlítendő, hogy a '70-es években viszont ez a funkció létezett: Vajdasági Legfelsőbb Bíróság és Vajdasági Alkotmánybíróság¹⁵⁴.

További probléma a hatáskörök kérdése. **Korhecz Tamás** felhívja arra a figyelmet, hogy a köztársaság és az autonóm hatáskörök elhatárolása nem megfelelő, sokszor párhuzamosan futnak egymással emiatt a tartomány nem tudja megfelelően ellátni a közfeladatokat és a társadalmi szükségleteket¹⁵⁵. Emellett aggodalomra ad okot az is, hogy a tartományi autonómiát törvény korlátozza, ami többek között a hatáskörök elhatárolásánál és meghatározásánál is megfigyelhető. Erre a **Velencei Bizottság** szintén felhívja a figyelmet¹⁵⁶. A tartományi jogköröket az alkotmány 183. szakasz határozza meg:

- ❖ területrendezés és – fejlesztés
- ❖ mezőgazdaság, víz- erdőgazdálkodás, vadászat, halászat, turizmus, vendéglátóipar, gyógyfürdők és gyógyhelyek, környezetvédelem, ipar és kisipar, közúti, folyami és vasúti közlekedés, valamint útgazdálkodás, vásárok és egyéb gazdasági rendezvények szervezése.
- ❖ tartományi szintű oktatás, sport, művelődés, egészség biztosítás és szociális védelem, továbbá a tömegtájékoztatás.

Emellett gondoskodik az emberi és kisebbségi jogok érvényesítéséről a törvénnyel összhangban, valamint meghatározza a tartomány szimbólumait és azok használatát. Ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy a nemzetközi szakirodalom által meghatározott hatáskörök nagy részét tartalmazza. Ezért úgy vélem, hogy ezen rendelkezések jó alapot teremthetnek az autonómiára. Azonban egyes fontos kérdésköröket nem szabályoztak.

Egyrészt a természeti erőforrások használatát nem említik. A szerb alkotmány ezt állami tulajdonnak tekinti, melynek használatát törvény szabályozza¹⁵⁷. Ugyanakkor **Thomas Benedikter** szerint ez a pénzügyi autonómia körébe tartozik, melynek megléte az intézmény sikeres működéséhez elengedhetetlen¹⁵⁸.

Emellett érdemes még megemlíteni a helyi rendőrség lehetőségét is. Ez ugyan nem tartozik a kötelező elemek közé, de növelheti a bizalmat a helyi lakosságban, mivel az állomány nagy része belőlük fog kikerülni, valamint a rendőrség vezetésében is meghatározó szerepük van. Így az egyes etnikai konfliktusokat is sikeresebben kezelhetik¹⁵⁹.

Az emberi és kisebbségi jogokat a Vajdaság Statútumának kellene szabályozni, s nem a köztársasági törvényeknek¹⁶⁰, mivel a köztársaság és az autonóm szabályozás egymással speciális-általános viszonyban áll. Éppen ezért úgy vélem, hogy a tartományi szabályozás jobban el tudná látni a feladatot látni, mivel jobban tekintettel tud lenni a helyi viszonyokra.

A Vajdaság esetében az egyik legfontosabb kérdés, a pénzügyi autonómia megléte, ugyanis ez az előfeltétele a hatáskörök ellátásának. Ezt a szempontot tekintve a 2006-os alkotmány szakít a korábbi **Milosevicsi gyakorlattal** és elismeri ezt a jogot. Egyrészt kimondja, hogy a hatáskörök ellátására forrásbevételei vannak, valamint költségvetéssel rendelkeznek¹⁶¹ és adósságot is vállalhat¹⁶². A Vajdaság költségvetésének el kell érnie a szerb központi költségvetés 7 %-át, de ebből 3%-ot a nagy beruházásokra kell fordítani. Ugyanakkor itt is

¹⁵³ Thomas Benedikter:im; 246. old

¹⁵⁴ Korhecz Tamás: im.; 174. old

¹⁵⁵ Korhecz Tamás: im.; 177-178. old

¹⁵⁶ Venice Commission on Serbian Constitution; 4. old

¹⁵⁷ A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 87. szakasz

¹⁵⁸ Thomas Benedikter:im; 244. old

¹⁵⁹ Thomas Benedikter:im; 243. old

¹⁶⁰ A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 183. szakasz

¹⁶¹ A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 184. szakasz

¹⁶² A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 93. szakasz

megjelennek centralizációs törekvések, mivel szinte valamennyi rendelkezést behatárolnak a törvények. Ezzel pedig a központi hatalomnak komoly lehetősége nyílik arra, hogy a tartomány politikai vezetésébe beleszóljon. Emellett a szabályozásból nem derül ki, hogy vajon a tartomány jogosult-e adó kivetésre vagy sem.

Egyes szerzők kiemelik, hogy adókiivetés jogával való felruházás, az autonómiák sajátos finanszírozási eszközeként működhet¹⁶³. Érdemes itt utalni a **Velencei Bizottság** véleményére, ami a szerb alkotmány által biztosított gyakorlatot szokatlannak és gyengének találja¹⁶⁴. Véleményem szerint a rendelkezés nem veszi figyelembe a Vajdaság sajátos szerepét és hozzájárulását Szerbiához. Erre utal **Nagy Imre** is, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy a tartomány mindig is Szerbia, illetve a korábbi Jugoszlávia egyik legfejlettebb térsége volt. Azonban ezt a kormányzat legtöbbször nem vette figyelembe, és a terület gazdasági kizsákmányolására törekedett¹⁶⁵. Ezt érzékelteti az a tény, hogy még 1918-ban Szlovéniával azonos fejlettségű volt, addigra Jugoszlávia szétesése előtt már 47%-al maradt el tőle. A '90-es évek katasztrofális következményei miatt a tartomány tovább szegényedett, s lemaradása Szlovéniához képest 6-8-szorosára nőtt¹⁶⁶. Ennek ellenére továbbra is Szerbia legfejlettebb térsége, mivel a GDP közel 30%-át, a beruházások 30%-át, illetve a költségvetés közel felét biztosítja¹⁶⁷. Ehhez képest az alkotmány által garantált 7% bizony meglehetősen kevésnek tűnik. Erre utal **Korhecz Tamás**, amiben arról beszél, hogy a tartományi hatáskörök ellátásához a központi költségvetés 40%-ának a Vajdaságban kellene maradnia¹⁶⁸.

Éppen ezért úgy vélem, hogy a legkézenfekvőbb megoldás, a tartomány adókiivetésre való felruházása lenne, mivel ezzel hatékonyan lehetne biztosítani az egyes feladatkörök ellátásához szükséges pénzt.

A szerb alkotmány komoly vívmányának tartom, hogy lehetőséget biztosít új autonóm tartományok létesítésére is. Ugyanakkor **Korhecz Tamás** szerint ez inkább elméleti, semmint gyakorlati lehetőség, valamint erre a polgárok csak népszavazás formájában javaslatot tehetnek¹⁶⁹. Ennek ellenére úgy vélem, hogy mindez hozzájárulhat a vajdasági magyarság és más szerbiai kisebbség autonómia törekvéseihez. Ugyanis ez lehetővé tenné a **Magyar Autonóm Körzet** létrehozását. Szabadka központtal¹⁷⁰, illetve a közel 150 ezer főt számláló bosnyák közösség is létrehozhatná a maga autonómiáját a Szandzsákságban¹⁷¹. Ez pedig hosszútávon hozzájárulhatna mind a kisebbségi közösségek, mind Szerbia gazdasági fejlődéséhez és sikeres európai integrációjához.

A szerb alkotmány gondoskodik a tartományi autonómia védelméről, mely a nemzetközi szakirodalom szerint is kulcskérdésnek számít, mivel ha könnyen felszámolható, akkor nem jelent biztosítékot a kisebbség számára. Egyrészt az autonóm tartományok területe, és határai nem módosíthatók a polgárok népszavazása nélkül¹⁷². Emellett a megfelelő szerve az Alkotmány Bírósághoz fordulhat, ha államigazgatási szerv, vagy helyi önkormányzat egyedi aktusa vagy magatartása ellehetetleníti a tartomány hatáskörének gyakorlását, ez a jog a szerb köztársasági törvények és egyéb jogi aktusok esetében is biztosított¹⁷³. Szerintem ez a védelem megfelelőnek bizonyulhat, ugyanakkor úgy vélem, hogy az alkotmány beépíthetett volna egy sajátos konfliktuskezelő intézményt, mely a bírói út előtt lehetőséget teremtett

¹⁶³ Thomas Benedikter:im; 45-46. old

¹⁶⁴ Venice Commission on Serbian Constitution; 19. old

¹⁶⁵ Nagy Imre: im.; 288-290. old

¹⁶⁶ Takács Zoltán: im.; 10-11. old

¹⁶⁷ Nagy Imre: im.; 304-305. old

¹⁶⁸ Korhecz Tamás: im.; 180. old

¹⁶⁹ Korhecz Tamás: im.; 178. old

¹⁷⁰ Bozóki Antal: im., 197-201. old

¹⁷¹ Bozóki Antal: im., 34-35. old

¹⁷² A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 182. szakasz

¹⁷³ A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 187. szakasz

volna a jogvita rendezésére. Erre utal **Thomas Benedikter**, aki egy az autonómia és az állam képviselőiből álló sajátos intézmény létrehozását szorgalmazza tanulmányában¹⁷⁴.

Összességében úgy vélem, hogy a szerb alkotmány a közép-kelet európai régióban a kisebbségbarátabbak közé tartozik, mivel elutasítja a merev nemzetállamiságot és elismeri az autonómiához való jogot. Ugyanakkor, amire a fejezet elején is utaltam, nem tudott megszabadulni az évszázados szerb centralizációs törekvések árnyától: a Vajdaság számára csak korlátozott mértékű autonómiát biztosít, nem állította vissza a **Milosevic-rendszer** előtti állapotokat. A tartományban továbbra is a szeparatizmus veszélyét látja, és nem ismeri fel, hogy ez egy sajátos multikulturális egységet képez¹⁷⁵. **Korhecz Tamás** kiemeli, hogy a vajdaságiak sajátos regionális öntudattal rendelkeznek, mely összeköti a térség lakóit. Felmérések szerint a lakosság többsége fontosnak tartja az autonómiát, melyet a központi hatalomnak is el kellett volna ismernie az alkotmányozás során¹⁷⁶. Vajdaságiak már az alkotmányról szóló referendumon véleményt nyilvánítottak, amikor a többségük elutasította azt. Ez mind a mai napig fennáll. A **Vajdasági Klub** a 2006-os szerb alkotmányt oktrojáltnak tekinti és új alkotmány elfogadását szorgalmazza, mely figyelembe veszi a Vajdaság sajátos helyzetét. Véleménye szerint az egyedüli megoldás a föderalizáció lenne, melynek értelmében Szerbia és a Vajdaság szövetségi köztársaságot alkotnak. A **Polgári Vajdaság** nevű civil szervezet szerint nem garantálja a Vajdaság autonómiáját, melyet a legutóbbi alkotmánybírói döntések is igazolnak¹⁷⁷. Mindezekkel a vajdasági magyarok is egyetértenek, akik a **Magyar Autonóm Körzet** létrehozását szorgalmazzák Szabadka központtal, mely szervesen illeszkedne az autonóm Vajdaságba¹⁷⁸.

Ennek alapján úgy vélem, hogy a magyar kisebbség és az ott élő többi nyelvcsoporthoz képest Szerbiának új alkotmányt kellene elfogadnia, ami biztosítaná, hogy a tartományi autonómia hatáskörei bővüljenek, és ezáltal megvalósíthassa a feladatát: biztosítsa az etnikumok békés egymás mellett való élését. Mindezt alátámasztja az a tény, hogy a kidolgozásában orosz-lánrészt vállaló **Vojislav Kostunica** és pártja a 2008-as választások után egyre inkább kiszorul a politikai életből, ráadásul a Szerb Radikális Párttal való együttműködése miatt egyre inkább kiiratkozik a demokratikus pártok soraiból¹⁷⁹. Emellett a szerb politikai élet meghatározó erői (DS, SNS) is úgy vélekednek, hogy az alkotmány módosítás kérdése elkerülhetetlen¹⁸⁰. Éppen ezért úgy vélem, hogy a jelenlegi időszak ennek remek lehetőségét jelent a Vajdasággal kapcsolatos alkotmányos problémák tisztázására, mely a magyarság számára is pozitív intézkedésekben nyilvánulhat meg.

¹⁷⁴ Thomas Benedikter:im; 246. old

¹⁷⁵ Korhecz Tamás: im.; 182. old

¹⁷⁶ Korhecz Tamás: im.; 186-187. old

¹⁷⁷ Hatéves Szerbia alkotmánya in http://www.magyarszo.com/hu/2012_11_09/kozelet/34292/Hateves-Szerbia-alkotmánya.

¹⁷⁸ Bozóki Antal: im., 197-201. old

¹⁷⁹ Juhász József: im.; 5-6. old

¹⁸⁰ Hatéves Szerbia alkotmánya in http://www.magyarszo.com/hu/2012_11_09/kozelet/34292/Hateves-Szerbia-alkotmánya.

Vajdaság Statútuma

Elfogadás körülményei

Vajdaság Autonóm Tartomány működésének legfontosabb szabályait a **Statútum** és a hozzákapcsolódó **Hatásköri törvény** tartalmazza.

Mielőtt a szabályozás részleteit áttekintenénk, azelőtt szükséges az ide vezető hosszú utat is értékelnünk. Bár a 2006-os alkotmány megteremtette a vajdasági autonómia jogalapját, azonban az azt követő politikai csatározások mindvégig azzal fenyegettek, hogy a Statútum elbukik. Ennek legfőbb oka volt, hogy tovább éltek a központosító törekvések. Erre a helyzetre világít rá **Vladimir Grigorov**, mikor így fogalmaz: „*Erős ellenállás van bármiféle hatáskör átruházás ellen, különösen ha ez tartós és megváltozhatatlan*”¹⁸¹.

Éppen ezért a vajdasági politikusoknak (beleértve a magyarokat is) kemény küzdelmet kellett folytatniuk a Szerb Nemzetgyűlésben, valamint a szerb társadalom meggyőzésében is. Utóbbi esetben ki kell emelni, hogy itt nem elsősorban a Vajdaság lakosságára kell gondolni, hanem szűkebb Szerbiára. Ugyanis egy felmérés szerint a tartomány lakosságának közel 2/3-a a széleskörű autonómia híve és csak 10% ellenzi ezt. Ráadásul az ellenzők többségét a Vajdaságba az impériumváltást követően betelepítettek/betelepedettek alkotják¹⁸².

Ezt jelzi az a tény is, hogy a szerb alkotmány szerint a tartományi Képviselőház tagjait 2007 december 31-ig meg kellett volna választani és az ezt követő 90 napon belül a Statútumot a szerb parlament elé kellett volna terjeszteni, azonban mindezt csak 2009 novemberében került sor¹⁸³. Ugyanis a szerb politikai elit a vajdasági törekvésekben nem látott semmi mást, mint szeparatizmust, melynek célja, hogy ezen a területen gyengítse a szerb kormány hatalmát. Ezt főként a nacionalista pártok (DSS, SRS) hangoztatták, azonban a politikailag mérsékeltebb pártokat, köztük az akkori kormánypártot, a DS-t is megosztotta a kérdés¹⁸⁴. Véleményem szerint ez egyfelől teljesen érthető volt, mivel az ország ebben az időben is tovább csonkult: előbb Montenegró, majd Koszovó is kivált Szerbiából. Ez pedig minden bizonnyal mély nyomokat hagyott a jugoszláv polgárháború után apátiába süllyedt szerb társadalmi és politikai életben. Ugyanakkor fel kellett volna ismerniük, hogy a vajdasági kérdés nem probléma, hanem egy lehetőség: kapu az európai integrációhoz.

Éppen ezért mindkét oldal számára a megoldást egyfajta sajátos kompromisszum képezte. Ezt jelzi, hogy legalább 3 fontos statútumtervezet volt, melyet a vajdasági magyar képviselők is támogattak. Ezek közül kiemelkedett a 2008-as októberi tervezet, melyet a ma hatályos Statútumnak az alapját képezi¹⁸⁵.

Ennek I. fejezete tartalmazta a Vajdaság alapértékeit, melyek közül fontos kiemelni, hogy a tartománynak történelmi joga van az autonómiára, valamint a régió sajátosságai közé tartozik a közép-európaiság is. A tervezet kinyilvánítja, hogy az autonóm tartomány fővárosa Újvidék. A nemzetközi viszonyokat tárgyaló szakasz korlátozott nemzetközi jogalanyiságot is biztosít a tartomány számára, ami lehetővé teszi, hogy nemzetközi szerződéseket is kössön¹⁸⁶. Véleményem szerint mindez tág teret nyithatott volna a Vajdaság számára, mely nemcsak a

¹⁸¹ Vojvodina's Statute: First Major Step towards Modernization and Decentralization in <http://www.helsinki.org.rs/doc/HB-No51.pdf>; 2. old

¹⁸² Szilágyi Imre: A vajdasági statútum történelmi, politikai előzményei, az elfogadás körülményei in <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=UCHCGU>; 8. old

¹⁸³ Szilágyi Imre: im.; 10-13. old

¹⁸⁴ Szilágyi Imre: im.; 12. old

¹⁸⁵ Szilágyi Imre: im.; 11. old

¹⁸⁶ Tóth Norbert: Quo vadis, Szerbia? in <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2010/ProMino10-1-04-Toth.pdf>; 50-51. old

politikai-gazdasági életben kamatozott volna, hanem a tartományt egyszer és mindenkorra feltette volna Európa térképére. Emellett lehetővé tenné a tervezet törvényerejű határozatok meghozatalát¹⁸⁷, valamint az eddigi titkárságokat minisztériumok váltanák fel¹⁸⁸.

Mindezek a lehetséges rendelkezések és maga a tény, hogy Vajdaság hatásköreit bővíteni fogják, erős félelmet keltett a szerb nacionalistákban. **Slobodan Antonić** szerint a Statútum kriptó-föderális, mivel lerombolja a szerb államiságot és Vajdaságot egy államszerű képződménnyé teszi, mely előtt megnyílik az út az elszakadásra. **Vojislav Kostunica** korábbi kormányfő szerint ez visszatérést jelent az 1974-es alkotmányhoz, melyben a tartomány állam az államban volt. A tervezetet a **szerb ortodox egyház** is élesen bírálta, mivel az sajátos identitást igyekszik teremteni a vajdasági szerbeknek, ami pedig veszélyezteti Szerbia integritását, éppen ezért a parlamenti képviselőket a tervezet elutasítására szólította fel¹⁸⁹. Komolyabb problémát jelentett, hogy a kormánykoalícióban(DS-SPS) is éles viták alakultak ki. Elsősorban a kormánypártok vajdasági és belgrádi szárnyai között. A szerb szocialisták vezetője **Ivica Dacic** szerint semmiképpen sem szabad visszatérni az 1974-es alkotmányhoz¹⁹⁰. Emellett a DS belgrádi szárnya is ellenezte a tervezetet.

Emiatt pedig a Statútum ügye hónapokig elakadt a szerb törvényhozásban, ami a vajdasági politikusokat elkéséltette. **Korhecz Tamás(VMSZ)** szerint a hatalom megsértette az alkotmányt, s mindez nemcsak a Vajdaság jogköreit veszélyezteti, hanem Szerbia európai integrációját is. Éppen ezért azt javasolta, hogy az Alkotmánybíróság minél előbb vizsgálja meg a vitatott rendelkezéseket s zárja le az egész politikai vitát. **Bojan Kostres(VSZL-LSV)** szerint semmiféle módosítás sem képzelhető el a tervezeten, s ha a szerb parlament elutasítja akkor nem vesznek részt a további munkálatokban¹⁹¹. A helyzet végül odáig fajult, hogy a VMSZ és az LSV kis híján kilépett a kormányból, ami annak bukását jelentette volna.

Ennek hatására gyökeres változások következtek be s az addig vontatottan haladó tárgyalások végén felcsillant a siker lehetősége. Ebben a folyamatban kulcsszerepet játszott a szocialista párt, aki néhány jelképes rendelkezés törlése után a Statútum támogatójává lépett elő¹⁹². Erre világít rá **Ivica Dacic** amikor így fogalmaz: „ *Ez a legnagyobb vereség az elmúlt 2 évtizedben az autonómiapártiak számára, a Vajdasági Köztársaság koncepciója megbukott.*”

Emellett még **Bojan Pajtić** szerepét kell kiemelni, aki a DS belgrádi szárnyával szembeszállva képviselte a Vajdaság érdekeit¹⁹³. Ennek köszönhetően a Statútumot a szerb parlament 2009. november 30-án jóváhagyta, majd a vajdasági képviselőház is elfogadta december 14-én¹⁹⁴, mely végül 2010. január 1-én lépett hatályba¹⁹⁵.

¹⁸⁷ Vajdasági statútum pro és kontra in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2008/10/17/vajdasagi_statutum_pro_es_kontra/#.UzmCVqJr008

¹⁸⁸ Megrémült a szerb ellenzék az önálló Vajdaságtól in <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090217-szerbiai-vitak-a-vajdasagi-statutum-miatt.html>

¹⁸⁹ Vojvodina's Statute: im.; 2-3. old

¹⁹⁰ Szilágyi Imre: im.; 12. old

¹⁹¹ Balkáni bohózat in http://www.magyarsoz.com/hu/2009_10_10/kozelet/75935/Balk%C3%A1ni-boh%C3%B3zat.htm

¹⁹² Szilágyi Imre: im.; 12. old

¹⁹³ Vojvodina's Statute: im.; 4-5. old

¹⁹⁴ Szilágyi Imre: im.; 13. old

¹⁹⁵ Tóth Norbert: im.; 50. old

Alapértékek

Ezzel pedig megteremtődtek a tartomány működéséhez szükséges legfontosabb jogszabályi feltételek, melyeket a Hatásköri törvény egészített ki. Ezek után rátérek a Statútum egyes rendelkezéseinek értelmezésére¹⁹⁶.

Elsőként a Vajdaság Autonóm Tartomány alapértékeit veszem górcső alá, melyet a Statútum első 2 fejezete tartalmaz. Itt merül fel az a kérdés, hogy ez miért szükséges. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy a konkrét intézményi és hatásköri rendelkezéseket nagymértékben meghatározhatják az alapelvek, mivel egyfajta keretet biztosítanak a jogalkalmazó, az intézményi vezetés stb. részére.

Az 1. és 7. szakasz a tartomány legfontosabb alapértékei közé sorolja a multikulturalizmust, a többnyelvűséget, a többvallásosságot, valamint az európai értékeket és elveket. Emellett minden tartományi szerv kötelességévé teszi, hogy ezen értékek megvalósulását elősegítsék, illetve biztosítsák; s ez magában foglalja az ehhez szükséges külön intézkedések alkalmazását is. Véleményem szerint ezzel a jogalkotó meghaladja a szerb alkotmányban lefektetett alapelveket, s igyekszik szembenézni a Vajdaság sajátos társadalmi-politikai és történelmi helyzetével, ami jelentősen eltér Szerbia többi területétől. Egyrészt a terület évszázadokig a Magyar Királyság, valamint az Osztrák-Magyar Monarchia alá tartozott, melynek következtében a régió a közép-európai kultúrkörbe integrálódott. Másrészt az évszázadok során a betelepülések és a betelepítések következtében soknemzetiségűvé és vallásúvá is vált, melyet a II. Világháború és az azt követő megtorlások sem tudtak semmissé tenni. Ezt igazolja az a tény, hogy a 2/3-os szerb többség mellett 25 nemzeti kisebbség él a tartományban, melyek az összlakosság 1/3-át alkotják. A Vajdaság 45 községe közül 41 számít többnemzetiségűnek, 7 közigazgatási körzete közül (32. szakasz) csak egyedül Mitrovica lakossága egynemzetiségű. Ez különösen igaz Szabadkára, mely az Észak-Bácskai körzet székhelye, s a lakosság közel 70%-a tartozik a nemzeti kisebbségek közé, melyből közel 40% a magyarok aránya¹⁹⁷.

A Statútum kinyilvánítja, hogy a tartomány valamennyi itt élő polgár autonómiája, akik maguk az autonómia letéteményesei, s ezen jogukat közvetlenül, népi kezdeményezéssel, népszavazással vagy szabadon választott képviselőik révén gyakorolják¹⁹⁸. Ezzel kapcsolatban **Korhecz Tamás** megjegyzi, hogy ezek a rendelkezések ellenérzést váltottak ki a belgrádi jogászprofesszorokból, akik szerint a Statútum szerkezete alkotmányellenes s egyfajta alkotmányozási törekvéstről árulkodik¹⁹⁹. Véleményem szerint nem értették meg az autonómia valódi lényegét, ugyanis ez az intézmény a legfontosabb szervein keresztül valóban egyfajta államszerű jogosítványokkal rendelkezik, azonban mindez nem sérti az államot: tiszteletben tartja annak területi integritását.

Talán ennek, valamint a szerb politikai elit bizalmatlanságának is köszönhető, hogy a Statútum több olyan rendelkezést is tartalmaz, mely korlátozza az autonómiához való jogot. Már az 1. szakasz hangsúlyozza, hogy a Vajdaság Szerbia kötelékében van és annak oszthatatlan része. Ez pedig a külső önrendelkezési jog gyakorlásának megtiltásaként értelmezhető²⁰⁰. A 10. szakasz szerint Újvidék csak a tartomány adminisztratív központja s nem annak fővárosa, miként az a 2008-as tervzetben eredetileg szerepelt²⁰¹. Emellett szintén az autonómia korlátozását jelenti, hogy az alkotmányosság mellett a törvényesség is

¹⁹⁶ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma in <http://www.vajma.info/docs/vajdasag-at-statutuma.pdf>

¹⁹⁷ Bozóki Antal: im., 25-29. old

¹⁹⁸ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 1. és 5. szakasz

¹⁹⁹ Korhecz Tamás: A Vajdaság közjogi helyzete Szerbiában, hatalmi szervezete és hatáskörei a 2009 decemberétől hatályos új törvények fényében in <http://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2010/3/Korhecz.pdf>; 64. old

²⁰⁰ Tóth Norbert: im.; 51. old

²⁰¹ Szilágyi Imre: im.; 12. old

felülírhatja(4.szakasz), valamint az a tény, hogy a tartomány jogi aktusainak az Alkotmány mellett a törvényekkel is összhangban kell állnia(64.szakasz). Ez a típusú korlátozás nem ismeretlen, hiszen már a szerb alkotmány értékelésekor is felfigyelhettünk rá, az ott elmondottak itt is irányadóak.

A Statútum nagy hangsúlyt fektet a kisebbség mint sajátos léthelyzet és érték védelmére. Ezt bizonyítja számos rendelkezés is. A 6. szakasz kinyilvánítja, hogy az itt élő népek jogaik érvényesítésében egyenrangúak. Figyelemreméltó, hogy a szerb nép a többi néppel egy sorban szerepel. Érdekes itt visszautalni az alkotmányra, ami a szerb népet privilegizálni igyekszik a többi nemzetiséggel szemben: a nemzetiségek csak polgárok lehetnek²⁰². Emellett minden itt élő népet közösségként definiál, vagyis elismeri a kollektív jogokat, mint a kisebbségvédelem egy sajátos eszközét. Érdekes itt idézni **Korhecz Tamást**, aki szerint mindez „különösen irritált egyes belgrádi szakmai és politikai köröket, akik azzal érveltek, hogy ezzel a szerb nemzetet a Vajdaságban megfosztják alkotmányosan szavatolt államalkotó mivoltától²⁰³.” Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy ismét tanúi vagyunk a sajátos szerb nemzetfelfogásnak, mely szerint csak a szerbek lehetnek államalkotók, ez pedig éles ellentétben áll a mai modern európai felfogástól, mely a kisebbségeket is ennek tekinti. Ez pedig rávilágít arra, hogy a Vajdaság autonómiája könnyen veszélybe kerülhet a belgrádi centralizációs törekvések miatt, ezért a vajdasági politikusoknak mindig résen kell lenniük.

A Statútum 20-26.szakasa további kisebbségvédelmi rendelkezéseket tartalmaz. Egyrészt kinyilvánítja a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, amivel megerősíti a szerb alkotmányban szavatolt jogokat, valamint követi a nyugat-európai antidiszkriminációs jogfejlődést. Erre jó példa az Alapjogi Charta(III.cím: Egyenlőség/ II.-81. cikk: A megkülönböztetés tilalma²⁰⁴) ill. a 2000/43/EK irányelv²⁰⁵.

A 22. szakasz lehetővé teszi, hogy a Vajdaságban élő kisebbségek külön védelemben részesüljenek. Véleményem szerint ezzel pontosítja a 20. szakaszt, a pozitív diszkrimináció alkalmazását teszi lehetővé, emellett a jogvédelem magasabb szintre való emelését biztosítja. Ezt erősíti a 23. szakasz is, mely a szerzett jogok védelmét garantálja. Ugyanis előfordulhat, hogy egyes politikai erők megpróbálják a kisebbségek számára kedvező törvényeket eltörölni vagy hátrányukra módosítani. Éppen ezért ha egy ország valóban elkötelezett, akkor ezt a clausulát feltétlenül a jogrendjébe kell, hogy illessze. Ez különösen igaz Szerbiára, ahol a közelmúltban a **Milosevics-rendszer** idején több alkalommal is megsértették, sőt veszélyeztették ezen jogok gyakorlását. Elég csak, ha a Vajdaság hatásköreire gondolunk, melyet a rezsím formális szintre minősített vissza. Éppen ezért a clausula biztosítékot jelenthet a kisebbségek számára a jövőre nézve.

A 24. szakasz az arányos képviselő elvét fogalmazza meg, melyet minden tartományi szervben és szervezetben biztosítani kell, ennek érdekében a Tartományi Kormányoknak külön intézkedéseket is kell foganatosítani. Ugyanakkor értelmezési nehézségeket és jogbizonytalanságot okozhat a rendelkezés azon része, mely szerint ez a kötelezettség csak jelentősebb aránytalanság esetén irányadó, valamint nem veszélyeztetheti a szerv, szervezet működését, valamint a foglalkoztatás általános feltételeit. Éppen ezért úgy vélem, hogy a jogalkotónak minden esetben biztosítani kellett volna ezt a jogot. Ezt támasztja alá az a tény, hogy a Vajdasági Képviselőházban a magyar képviselők aránya nem éri el a magyarok 13%-os tartományi arányát, hanem csak 5,83%, ami 7 képviselőt jelent. Mindez a tartományi közigazgatásban is megfigyelhető, ahol az elmúlt években a magyar alkalmazottak aránya 6,5% körül alakult²⁰⁶.

²⁰² A Szerb Köztársaság Alkotmánya, 1.szakasz

²⁰³ Korhecz Tamás: A Vajdaság közjogi helyzete Szerbiában, hatalmi szervezete és hatáskörei a 2009 decemberétől hatályos új törvények fényében; 64. old

²⁰⁴ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im.; 467. old

²⁰⁵ Balázs Katalin-Ódor Bálint: im.; 510-517. old

²⁰⁶ Bozóki Antal: im., 169-181. old

A Statútum lehetővé teszi, hogy a nemzeti tanácsokra a Vajdaság Autonóm Tartomány bizonyos jogokat és köteleességeket ráruházzon²⁰⁷.

A szerb alkotmányhoz képest törekszik a nyelvi egyenjogúság megteremtésére. Egyrészt kinyilvánítja, hogy a tartományban a szerb mellett a magyar, szlovák, horvát, román és ruszin nyelv is hivatalos státuszban van. Másrészt a cirill és latin betűs írásmódot egyenrangúnak tekinti²⁰⁸. Ezt úgy lehet értékelni, hogy a jogalkotó felismerte, hogy a Vajdaság egy sajátos multikulturális térség, melyben a kisebbségek a latin betűs írásmódot használják, s a jogérvényesítéshez az egyenjogúságot mindenképpen biztosítani kell. Azonban ennek feltétele, hogy az ehhez szükséges tartományi képviselőházi rendeletet meghozzák, ami mind a mai napig nem történt meg. Ez pedig a gyakorlati alkalmazást veszélyezteti. A 2010-es nemzeti tanács választásokon előfordult, hogy a magyar szavazólapokon szerb nyelvű és cirill betűs szavazóhelység cím szerepelt. A **szerbiai Földhivatal** nem fogadta el a magyar nyelvű okiratokat és fordítást írt elő. Emellett a feliratok, rendezvények esetén is gondok merültek fel. Ez különösen igaz Temerinre, ahol szinte ezek csak szerb nyelven jelennek meg. Ugyanakkor pozitív példákat is megfigyelhetünk: az Igazságügyi Minisztérium igazságügyi osztálya a bíróságokat fordításra kötelezte a külföldi anyakönyvi kivonatok esetén, valamint utalhatunk az **Elektrovojvodina** magyar nyelvű úrlapjaira is²⁰⁹.

A Vajdaság alapértékei között találjuk a térség sajátos identitásának hangsúlyozását, mely szerint a tartomány jogi személy, melyet képviseleti jog illet meg(2.szakasz), régióközi együttműködést köthet(16.szakasz), valamint saját **Tudományos és Művészeti Akadémiája** lehet(17.szakasz). Az utóbbi kettőt számos politikai támadás érte a szerb politikusok és társadalmi szereplőktől. A szerb ortodox egyház szerint az akadémia egy sajátos identitást teremt meg, mellyel az ott élő szerbek elidegenednek Szerbiától²¹⁰. A 2008-as tervezet 16. szakasza nemzetközi viszonyok címszó alatt szerepelt a Statútumban, de a politikai nyomás hatására régióközi együttműködés lett belőle. Ennek keretében a Vajdaság limitált külügyi mozgásteret kapott, melynek keretében régióközi szerződéseket, más államok területi egységeivel együttműködést köthet, valamint nemzetközi társadalmi szervezetekben tag lehet és képvisellete lehet Brüsszelben. Azonban mindehhez a szerb kormány jóváhagyása szükséges²¹¹.

Érdemes itt megemlíteni **Nagy Imrét**, aki szerint a tartománynak komoly lehetőségei vannak a nemzetközi kapcsolatok területén. Ezt igazolja, hogy az 1997-ben alakult Duna-Körös-Maros-Tisza eurórégióban alapító tagnak számít, ami 3 ország(Szerbia, Magyarország, Románia) határmenti területeit fogja össze, s 5,3 milliós lakosságával és 71879 km² területével sok európai államot is megelőz. Az együttműködés a gazdaság, közlekedés és hírközlési infrastruktúra, a környezetvédelem, az idegenforgalom, a tudomány, a művelődés, az egészségügy, a sport és a civil kapcsolatok területeit öleli fel. A cél, hogy a régió sikeresen részt vegyen az európai integrációs folyamatban és az EU szerves részévé váljon. Azóta már Magyarország és Románia EU-tag, s Szerbia is megkezdte a csatlakozási tárgyalásokat, mely az együttműködés új távlatait nyithatja meg²¹².

Végezetül a Statútum az alapelvek között említi a termőföldekre és a környezetvédelemre vonatkozó szabályokat, illetve a tartomány vagyonát is.

²⁰⁷ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 25. szakasz

²⁰⁸ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 26. szakasz

²⁰⁹ Bozóki Antal: im., 91-98. old

²¹⁰ Vojvodina's Statute: im., 3. old

²¹¹ Tóth Norbert: im., 51. old

²¹² Nagy Imre: im.; 477-481. old

Hatásköri kérdések

Ezekután célszerű a hatáskörök kérdésével foglalkozni, melynek jogalapját az alkotmány biztosítja, a részletszabályokat a **Statútum** és a **Hatásköri törvény** tartalmazza. A hatáskörök autonómia szempontú vizsgálatát már az alkotmány értékelésekor megtettem, ezért elegendő a kisebbségvédelem szempontjából relevánsakra fókuszálni. Átfogó elemzésre itt nem kerülhet sor, mivel az meghaladja a tanulmány kereteit. Elsődlegesen a **Hatásköri törvény** rendelkezéseit veszem alapul²¹³.

A 9. szakasz szerint a Vajdaság Autonóm Tartomány minden olyan jogkörben eljárhat, mely tartományi jelentőségű kérdésnek minősül. Azonban mindezt külön törvény határozza meg, ami a tartomány hatásköreit nagymértékben korlátozza, kitéve a napi politikai küzdelmeknek. Éppen ezért úgy vélem, hogy ezeket a kérdéseket egységes szerkezetben, sarkalatos törvény keretében kellett volna rendezni. Emellett a 9. szakasz sajátos garanciát is biztosít: ha a köztársaság illetékes szerve nem hozza meg határidőn belül a törvény végrehajtására vonatkozó jogszabályt, akkor a tartomány saját aktusában ideiglenesen szabályozhatja, ami a jogszabály hatálybalépésével érvényét veszti. Véleményem szerint ez a hatékony működést teremtheti meg Vajdaság számára, illetve egy sajátos védelmet nyújthat a központi hatalom önkényével szemben is: a tartományt nem lehet zsarolni a végrehajtási jogszabály halogatásával. Ugyanakkor a kormánynak lehetősége van a tartomány határozatának hatályba lépése előtt eljárást indítani az Alkotmánybíróság előtt, melynek keretében az Alkotmánybíróság döntésének meghozataláig elhalasztja a megtámadott határozat hatályba lépését. Ez pedig a kormány számára biztosít ellenőrzést Vajdaság felett.

Korhecz Tamás szerint a hatásköröket többféleképpen is csoportosíthatjuk. Egyrészt beszélhetünk átruházott, valamint eredeti hatáskörökről. A Hatásköri törvényben az előbbiek vannak túlsúlyban, ami azt jelenti, hogy a központi kormánynak erős felügyeleti jogosítványai vannak, melyek kiterjednek a hatékonyságra és a célszerűségekre is²¹⁴. Ugyanakkor a Statútum²¹⁵ 30. szakasza szerint a Vajdaság Autonóm Tartománynak lehetősége van hatásköröket a helyi önkormányzatokra ráruházni, melyek felett a felügyeleti jogot a vajdasági szervek gyakorolják²¹⁶. Egy másik csoportosítás szerint megkülönböztethetünk államigazgatási-jogalkalmazási feladatokra, valamint intézményirányítási és fejlesztési feladatokra vonatkozó hatásköröket is. Az első csoportba tartozik pl.: tanügy, egészségügy, szociális ellátás és építésügy. A fejlesztési feladatokra vonatkozó hatáskörök közé sorolhatjuk a normatív szabályozási hatásköröket. **Korhecz Tamás** szerint ezek széles jogosítványokat biztosítanak a Vajdaság számára pl.: víz- és erdőgazdálkodás, környezetvédelem, nemzeti kisebbségek oktatása és nyelvének hivatalos használata stb. Végezetül az utolsó csoportba kerültek azok a hatáskörök, melynek keretében a közérdek megvalósítását szolgáló intézményeket és közvállalatokat nem az állam, hanem a tartomány alapítja, működteti és igazgatja pl.: Fruska Gora-i Nemzeti Park, Vajdasági Fejlesztési Bank, közkórházak. Emellett ide sorolja a részleges intézményigazgatási hatásköröket is pl.: országos egészségbiztosítási intézet, szociális és oktatási intézmények igazgatói. Itt a tartomány csak javasolhatja ezen intézmények vezetőinek kinevezését.

Korhecz Tamás kritikaként fogalmazza meg, hogy sok területen kettős közigazgatás érvényesül, amely a sikeres működést gátolja pl.: tartományi szervek és belgrádi Oktatási

²¹³ Törvény Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról in

http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokument/Madjar/Jogszabalyok/Zakon_nadleznostima_hu.pdf

²¹⁴ Korhecz Tamás: A Vajdaság közjogi helyzete Szerbiában, hatalmi szervezete és hatáskörei a 2009. decemberétől hatályos új törvények fényében in <http://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2010/3/Korhecz.pdf>; 71. old

²¹⁵ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma in <http://www.vajma.info/docs/vajdasag-at-statutuma.pdf>

²¹⁶ Törvény Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról; 86. szakasz

Minisztérium²¹⁷. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy továbbra is érvényes melyet az alkotmány értékelésekor megállapítottam, vagyis már alkotmányos szinten el kellett volna különíteni az állami és tartományi hatásköröket, mellyel mindez megelőzhető lett volna.

Ezekután célszerű rátérni az egyes hatáskörökre, melyek közül a kisebbségvédelmi szempontból relevánsakat veszem górcső alá. Ezek pedig: tanügy, tömegtájékoztatás(a hivatalos nyelvhasználatot már az alapértékek között értékeltem²¹⁸).

Az előbbi esetében a Hatásköri törvény 3 szintet különböztet meg: iskoláskor előtti és általános iskolai oktatás és nevelés, középiskolai oktatás és nevelés, valamint felsőoktatás.

A 38. szakasz szerint Vajdaság Autonóm Tartomány szerveinek valamennyi oktatási szinten kell biztosítani az anyanyelvű képzést a nemzeti kisebbségeknek. Az első 2 esetben a szabályozás pozitív eleme, hogy a legtöbb kisebbségekre vonatkozó rendelkezést a tartomány eredeti hatáskörében látja el, ezek:

- ❖ meghozza a nemzeti kisebbségek nyelvére vonatkozó tanterveket
- ❖ jóváhagyja a nemzeti kisebbségek nyelvére vonatkozó tankönyveket és tanítási eszközöket
- ❖ a hatáskörben illetékes minisztériummal egyetértésben jóváhagyja a nemzeti kisebbségek számára érdeklélő egyes tantárgyak tantervét és óratervét és megállapítja a nemzeti kisebbségi nyelven folyó tanítás megszervezésének feltételeit és módjait
- ❖ a hatáskörében illetékes minisztériumnál jóváhagyja a nemzeti kisebbségek számára érdeklélő egyes tantárgyakra vonatkozó tankönyveket és tanítási eszközöket(33-34.szakasz).

Ugyanakkor csak átruházott hatáskörben járhat el a tartomány, ha 15 tanulónál kisebb létszám esetén kell jóváhagynia a tanításnak és a tantervnek a nemzeti kisebbségek nyelvén való lefolytatását. Ez pedig azt jelenti, hogy az állam számára nagyobb lehetőség van a széleskörű felügyeletre²¹⁹, valamint ezeket a jogköröket bármikor visszavonhatja. Legalábbis erre utal **Dusan Bajatovic** a Szocialista Párt alelnökének nyilatkozata a Hatásköri törvénnyel és a Statútummal kapcsolatos nacionalista politikusok kritikájára reagálva. Emellett hangsúlyozta az állam felügyeleti jogát a tartomány felett, mely szerinte ellenőrzést jelent²²⁰. Éppen ezért indokolt lett volna ezt is eredeti hatáskörben szabályozni.

Felsőoktatás terén a Hatásköri törvény nem szabályozza külön a kisebbségi oktatást, itt támpontot a hatályos oktatási törvények és a 38. szakasz szerinti általános kötelezettség jelenti. Azonban a köztársasági törvények nehezebben tudják ezt a kérdést rendezni, mivel Szerbiában alapvetően a Vajdaság az egyetlen, igazi multietnikus régió. Ezért itt mindenképpen hiányolom a tartományi szabályozást.

Ezekután érdemes megnézni a gyakorlatot is. Ezzel kapcsolatban idézném **Bozóki Antalt**, aki így fogalmaz: „Az utóbbi években a vajdasági magyar oktatási rendszer folyamatos leépülésének vagyunk a tanúi, aminek a közösség megmaradásának szempontjából is végzetes következményei lehetnek.” Mindezt alátámasztja az a tény, hogy a 2010-2011-es és a 2011-12-es tanév között a magyar osztályok száma 919-ről 891-re, míg a magyar tannyelvű osztályba járó tanulók száma 15810-ről 15575-re csökkent. Komoly gondot jelent, hogy az általános iskolások 15-20%-a szerb tagozatra jár, valamint a tanárok jelentős része nem tud

²¹⁷ Korhecz Tamás: A Vajdaság közjogi helyzete Szerbiában, hatalmi szervezete és hatáskörei a 2009 decemberétől hatályos új törvények fényében in <http://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2010/3/Korhecz.pdf>; 72-74. old

²¹⁸ Törvény Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról; 33-38., ill. 62-63. szakasz

²¹⁹ Korhecz Tamás: A Vajdaság közjogi helyzete Szerbiában, hatalmi szervezete és hatáskörei a 2009 decemberétől hatályos új törvények fényében in <http://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2010/3/Korhecz.pdf>, 72. old

²²⁰ Ellenőrzött autonómia in http://www.magjarszo.com/hu/2009_11_25/kozelet/79308/Ellen%C5%91rz%C3%B6tt-auton%C3%B3mia.htm

magyarul, vagy nem beszél megfelelő színvonalon a szaknyelvet. Szórványterületeken összeomlóban van a magyar nyelvű oktatás (Közép-Bánát, Dél-Bánát, Dél-Bácska és Szerémség). Továbbá gondok vannak az osztályösszevonással, a tankönyvellátással is. Emellett a tankönyvek sokszor nem jó minőségűek, valamint a magyarságot gyakran bűnösnek mutatják be(különösen történelem és földrajz esetében). A felsőoktatás területén komoly problémát okoz, hogy a Vajdaságban az egyetemisták 6%-a, a főiskolások 11%-a magyar, ráadásul csak mintegy harmaduk tanul az anyanyelvén, ami jelentősen alatta van a magyarság számarányának²²¹. Éppen ezért mindenképpen szükség volna a leszakadás megállítására, az oktatás minőségének javítására, valamint önálló magyar egyetem alapítására. Az utóbbival kapcsolatban az a véleményem, hogy Szabadka megfelelő hely lenne, mivel a magyar etnikai tömb területén található és a város lakossága elegendően nagy az intézmény fenntartásához. Ellenkező esetben, a megfelelő értelmiségi réteg nélkül egy közösség el van veszve és menthetetlenül beolvad²²².

A Hatásköri törvény 62-63. szakasza szabályozza a tartomány tömegtájékoztatás területén meglévő hatásköreit. Elismeri a nemzeti kisebbségek jogát az anyanyelvű tájékoztatásra, ehhez biztosítja a megfelelő eszközöket és feltételeket. Szintén idetartozik a tömegtájékoztatás területén megvalósuló regionális együttműködés, valamint a hatásköri teendők nemzeti tanácsokra való ráruházása is(74.szakasz). A kisebbségeknek lehetőségük van arra, hogy a nemzeti tanácsaik révén részt vegyenek a tömegtájékoztatás területén a döntéshozatalban(Statútum 25.szakasz²²³).

A gyakorlatban megvalósuló folyamatokról **Bozóki Antal** ír, aki tanulmányában a vajdasági magyar média sorvadásáról beszél. A szerzett jogok védelme egyre kevésbé érvényesül, emellett a munkakörülmények sem megfelelőek. A legnagyobb gondot azonban a pénzügyi nehézségek jelentik, melyek maguk után vonják a műsortervek, műszaki elképzelések megvalósításának korlátozását. Emiatt a tartományi ombudsman azt javasolja, hogy az állam fedezze a költségek egy részét. **Szerencsés Zsuzsanna** szerint a legnagyobb probléma a szabályozási koncepciótlanság, az egyes törvények ellentétes rendelkezéseket tartalmaznak. Hiányolja a szerb médiareformot és a privatizációt sürgeti, mivel a vajdasági médiumok 70%-a csőd előtt áll. Szerinte a magyar nemzeti tanácsnak egy médiastratégiát kellene kidolgoznia, mely a jelenlegi állapotokat rendezi. Ennek tett eleget az **MNT** amikor 2011-ben bemutatta a **Vajdasági Magyar Médiastratégia 2011-2016** című dokumentumot²²⁴.

Vajdaság Autonóm Tartomány intézményei

Ezt követően célszerű az intézményi kérdéseket megvizsgálni, melyek az autonómia lényegi részét(„lelkét”) képezik. Vajdaság legfontosabb szervei a **Képviselőház**, a **Kormány**, a **Tartományi közigazgatás** és a **Tartományi ombudsman**²²⁵. Rájuk vonatkozó szabályozást a Statútum, illetve a tartományi képviselőházi rendeletek tartalmazzák.

Elsőként a **Képviselőházat** elemzem, mely a tartomány legfelsőbb szerve és jogalkotási hatalom letéteményese, a népszuverenitást testesíti meg. Egykamarás intézményről van szó, mivel a Statútum 35. szakasza szerint 120 képviselőből áll, akiket közvetlen választáson titkos szavazáson választanak²²⁶. Vajon szükség lenne-e 2. kamarára? Ezzel kapcsolatban megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint ezt indokolhatják a már korábban kialakult hagyományok, ugyanakkor felhozható ellene az a tény, hogy lelassítja a jogalkotás

²²¹ Bozóki Antal: im., 112-122. old

²²² Stefanovszky András: Tisztán látni, Kortárs kiadó, 2010; 88-90. old

²²³ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma, 25. szakasz

²²⁴ Bozóki Antal: im., 144-165. old

²²⁵ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma

²²⁶ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma, 35. szakasz

folyamatát²²⁷. Vajdaság esetében úgy vélem, hogy szükség lenne rá, mivel a 2. kamarában jobban ki tudna fejeződni a tartomány multietnikus jellege: minden etnikai közösség azonos számú képviselővel rendelkezik.

A Képviselőház legfőbb funkciója jogalkotás, ennek keretében Statútumot, tartományi képviselőházi rendeleteket, határozatokat, nyilatkozatokat, rezulóciókat, stratégiákat, ügyrendet, végzéseket, ajánlásokat és záróhatározatokat hozhat. További funkciói közé tartozik még: ellenőrzi a kormányt, zárszámadást és költségvetést hoz, kiírja a tartományi népszavazást, sajátos alapítói jogköre van, jogszabályokat kezdeményezhet a szerb parlamentben, véleményezi a szerb alkotmány Vajdaság jogállásaira, jogaira és kötelezettségeire vonatkozó módosításokat²²⁸.

Munkája fő szabály szerint nyilvános, vagyis többek között biztosítani kell a médiumok, nemzetközi szervezetek, polgárok számára a figyelemmel kísérést, illetve az iratokba való betekintést. Kivételesen lehetőség van zárt ülés tartására is. Ez indokolhatja a honvédelem, illetve a tartomány biztonsága, valamint meghatározott egyéb esetek²²⁹. Erre akkor kerülhet sor, ha ezt a tartományi kormány, bizottság vagy legalább 20 képviselő javasolja, amit indokolnia is kell, majd mindezt a Képviselőháznak is jóvá kell hagyni²³⁰.

Az intézmény élén az elnök áll, akit 20 képviselő javaslatára a képviselők közül választanak 4 évre²³¹. Ellátja a Képviselőház képviseletét, mind belföldön és külföldön, elnökül az üléseken és vezeti őket, kiírja a választásokat, aláírja a Képviselőház által meghozott aktusokat, de egyéb feladatokat is elláthat, melyet a Statútum vagy a Képviselőház ügyrendje határoz meg. Munkáját egy vagy több alelnök segíti, jelenleg 6 alelnök van²³². Az elnök mandátuma megszűnik megbízatása lejártával lemondással, felmentéssel és képviselői mandátumának megszűnésével²³³.

Emellett a Képviselőházban titkárok is vannak, melyek az elnöknek és az alelnöknek segítenek az ülés előkészítésében és vezetésében, továbbá vezetik a Képviselőház szolgálatát, illetve gondoskodnak a meghozott aktusok végrehajtásáról. A titkárnak titkárhelyettese is van, aki segíti őt a munkában, illetve akadályoztatása esetén helyettesíti őt²³⁴.

Az elnök intézményéhez szorosan kapcsolódik az Elnöki Kabinet, mely elsősorban aktus tanulmányozással, valamint előkészítői, szervezői és koordinatív feladatokat lát el²³⁵.

Jelenleg az elnöki tisztséget **Pásztor István** a VMSZ parlamenti képviselője és elnöke tölti be. Mindez figyelemre méltó, mivel a magyarság aránya ezt önmagában véve ezt nem tenné lehetővé. Ezt igazolja a legutóbbi 2012-es tartományi választás is, ahol a 120 képviselőhelyből a VMSZ csak 7-et tudott megszerezni, mint a vajdasági magyarság vezető és egyetlen parlamenti képviselettel rendelkező pártja. A siker legfőbb oka, hogy a DS vajdasági szárnya szorosan együttműködik a párttal²³⁶. Ez a tisztség pedig lehetővé teszi, hogy a Vajdaság képviseletén keresztül a magyarság érdekérvényesítési képességét növelje, a sokrétű jogkörök hozzájárulhatnak a politikai törekvések megvalósításához is.

²²⁷ Trócsányi László-Schanda Balázs: Bevezetés az Alkotmányjogba, HVG-ORAC, Budapest 2013; 248-249. old

²²⁸ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról in

<http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv4>, 6-7. szakasz

²²⁹ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról; 11-12. szakasz

²³⁰ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje in

<http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=poslovnik>, 213-221. szakasz

²³¹ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról; 16-17. szakasz

²³² Képviselőház szervezete in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Default.aspx> (Szervezet menüpont)

²³³ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 29-32. szakasz

²³⁴ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 35-36. szakasz

²³⁵ Képviselőház szervezete in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Default.aspx> (Szervezet menüpont)

²³⁶ Herner-Kovács Eszter: Szerbiai választások 2012. Az új szerb politikai erőter és az elmúlt egy év tanulságai, különös tekintettel a magyar érdekképviselet alakulására in http://epa.oszk.hu/02100/02169/00045/pdf/EPA02169_magyar_kisebbsseg_2013_2_092-113.pdf; 101-102. old

Az elnöki képviselet fontosságát a közelmúltbeli események is igazolják. Többek között ilyen volt a Duna-stratégia, melyről 2013. októberében tartottak nyitott ülését a Képviselőházban. **Pásztor István** mint házelnök részt vett az eseményen, ahol hangsúlyozta, hogy ez a projekt a vajdasági magyarságot is pénzügyi forrásokhoz juttathatja²³⁷.

Emellett ki kell még emelni a 2013. novemberében tematikus ülés keretében megvalósult Lombardia- Vajdaság találkozót, amin Lombardia elnöke **Raffaele Cattaneo** is részt vett. A központi téma a pénzügyi autonómia volt. Itt **Pásztor István** többek között kiemelte, hogy mindez nem jelenti az állam vagy adórendszer szétverését²³⁸. Ezzel kapcsolatban tehát megállapíthatjuk, hogy ezen sajátos tisztség betöltése miatt, nem csak a Vajdaság, hanem a magyarság és képviselve van. Ez pedig politikai tőkévé kovácsolódhat.

Ezt a tényt erősíti az is, hogy többek között a Képviselőház alkotmányjogi bizottságának is az elnöke, mely jelenleg az új Statútum kidolgozásának munkálkodik. A bizottság összeállításánál fontos szempontnak tekintette, a kvalitást és a kompromisszum készséget is, ugyanis igyekszik megnyerni más pártokat is, mivel a Statútum elfogadásához 2/3-os többség kell²³⁹.

Mindez azonban nem teszi lehetetlenné, hogy az autonómia párti fórumokon is részt vegyen. 2014. februárjában az újvidéki fórumon vett részt, ahol hangsúlyozta, hogy a pártpolitikai érdekeken túl kell lépni és az egyes politikai erőknél szorosabban együtt kell működniük a vajdasági jogkörök erősítésében. Szerinte a kulcs a közelgő alkotmánymódosításban rejlik²⁴⁰. Így a kisebbségi jogérvényesítés sajátos eszközévé vált egy alapvetően pártpolitikai és összetartományi tisztség, ami bizonyítja, hogy számos lehetőség van, csak élni kell vele.

Ezután érdemes rátérni a tartomány képviselőivel kapcsolatos szabályozásra.

A képviselői választást a Képviselőház elnöke írja ki a Képviselőház megbízatása megszűnése előtt 90 nappal, melynek 60 napon belül be kell fejeződnie²⁴¹. A képviselőket részarányos és többségi választású rendszerben választják meg, mind két esetben 60-60-at. Egy képviselőjelöltet nem választhatnak meg egyszerre a két rendszer alapján, valamint tartományi szerv alkalmazottja nem lehet képviselőjelölt. A választások lebonyolítását a választási bizottságok és szavazatszedő bizottságok látják el. Ennek folyamata a jelöltállítás, választások, melyet az eredmények megállapítása zár le. Szükség esetén megismételt és pótválasztások is tarthatók²⁴².

A képviselői megbízatása 4 évre szól, mely a képviselőház általi megerősítés napján kezdődik, fő szabály szerint 4 évig tart, de ha az adott összetételű Képviselőház megbízatása megszűnik, akkor a képviselő is²⁴³. Mandátumukat az első ülésen hitelesíti a Képviselőház által e célra létrehozott különbizottság, ekkortól kezdve illetik meg őket a sajátos képviselői jogok és kötelezettségek²⁴⁴. E jogok közé tartozik különösen:

²³⁷ Lehetőség a vajdasági magyarok számára is in

<http://www.magyarso.com/hu/2114/gazdasag/102129/Lehet%C5%91s%C3%A9g-a-vajdas%C3%A1gi-magyarok-sz%C3%A1m%C3%A1ra-is.htm>

²³⁸ Európa ereje régióinak kapcsolatában rejlik in

http://www.magyarso.com/hu/2165/kozelet_politika/104322/Eur%C3%B3pa-ereje-r%C3%A9gi%C3%B3inak-kapcsolat%C3%A1ban-rejlik.htm

²³⁹ Másfél hónap alatt elkészülhet in

http://www.magyarso.com/hu/2220/kozelet_politika/106463/M%C3%A1sf%C3%A9l-h%C3%B3nap-alatt-elk%C3%A9sz%C3%BCIhet.htm

²⁴⁰ Nincs értelme a „vagy-vagy” politikának in

http://www.magyarso.com/hu/2235/kozelet_politika/107104/Nincs-%C3%A9rtelme-a-%E2%80%9Evagy-vagy%E2%80%9D-politik%C3%A1nak.htm

²⁴¹ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 36. szakasz

²⁴² Tartományi képviselőházi rendelet a Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházába való képviselő-választásról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv9>; 5-7. ,11. , 28-80. szakasz

²⁴³ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 37. szakasz

²⁴⁴ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 6-12. szakasz

- ❖ tartományi képviselőházi rendeleteket, határozatokat és egyéb aktusokat terjeszthet elő, illetve módosító javaslatokat tehet
- ❖ bizottsági üléseken vehet részt
- ❖ kérdéseket tehet fel, illetve interpellációkat nyújthat be, valamint
- ❖ javasolhatja a napirend módosítását és kiegészítését.

Ugyanakkor kötelezettségek is terhelik:

- ❖ üléseken való jelenlét
- ❖ Képviselőház és a saját bizottsága munkájában való részvétel
- ❖ vagyonynyilatkozatot tenni
- ❖ állami, katonai, hivatali titkot titkségének megszűnte után is titokban tartani.

Képviselői teendőinek ellátására jogosult fizetésre, költségtérítésre, keresetkiesés megtérítésére, valamint egyéb térítésekre is. Emellett hasonlóan a magyarországi szabályozáshoz, mentelmi jog illeti meg, illetve az összeférhetetlenség követelményét tiszteletben kell tartania²⁴⁵.

Lehetőség van arra, hogy az egyes képviselők képviselői csoportokba tömörüljenek, melyhez 5 képviselő szükséges²⁴⁶. Véleményem szerint ez a szám nem túl magas, mindennek következtében a kisebb pártok is könnyen alakíthatnak frakciókat. A szabályozás emellett lehetővé teszi, hogy a legnagyobb kisebbségek is rendelkezzenek frakcióval. Ez bizonyítja a 2012-es tartományi választások, melynek keretében 7 VMSZ-es jutott mandátumhoz és frakciót is alapíthatott. Egy képviselő csak egy képviselőcsoport tagja lehet. A képviselőcsoportot az elnök képviseli, akit szükség esetén az elnökhelyettes helyettesíthet. A 2012-es tartományi választások után az alábbi képviselőcsoportok alakultak: Választások a Jobb Vajdaságért (DS), SZSZP – SZENYP-ESZ-Szerbia SZDP, Indítsuk el Vajdaságot (SZHP), Vajdasági Szociáldemokrata Liga, VMSZ, Szerb Radikális Párt. Ezek közül a legnagyobb frakcióval a DS rendelkezik, (58), melyet a Szerb Haladó Párt követ. A VMSZ-nek 2 képviselője jutott be a képviselőházba.

Ahogy azt már korábban is említettem, a Vajdaságban a politikai felállás sokszor eltérő, ennek oka a tartomány sajátos multikulturalitásából származik, mellyel minden itt induló politikai erőnek számolnia kell. Erről megbizonyosodhatunk, ha egy pillantást vetünk a 2012-es köztársasági választásokra, ahol a legtöbb szavazatot a Szerb Haladó Párt kapta, s alakított koalíciós kormányt. Ezzel szemben a Vajdaságban a tartományi választást a Demokrata Párt (DS) nyerte meg, s koalíciós kormányt alakított a Vajdasági Szociáldemokrata Ligával, valamint a VMSZ-el. Mindez pedig komoly lehetőséget jelent a vajdasági magyarságnak, hogy politikai elképzeléseit megvalósíthassa²⁴⁷. Ennek értékelését e fejezet Kormány című részénél fogom bemutatni.

A Képviselőházban lehetőség van munkatestületek alakítására is. Ennek két fajtája van: állandó és ideiglenes munkatestületek²⁴⁸.

Állandó munkatestületek a bizottságok, melyek fő funkciója az aktusok előkészítése, valamint meghatározott területek áttekintése. Megalakulásában a Képviselőház elnökének kulcsszerepe van, aki a képviselői csoportok elnökeivel egyetértésben jelölteket javasol a bizottság elnökének és tagjainak a képviselők képviselőházi arányának összhangban. Ezt követi a nyilvános szavazás, mely akkor tekinthető eredményesnek, ha a jelenlévő képviselők többsége mellette szavazott. Minden bizottságnak elnöke és 10 tagja van. Egy képviselő legfeljebb 3 bizottságban szerepelhet. A bizottságokon belül albizottságok és munkacsoportok is alakulhatnak. Jelenleg 19 bizottság van²⁴⁹, ezek közül 6-ban nincs magyar tag²⁵⁰.

²⁴⁵ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról; 32-44. szakasz

²⁴⁶ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 37. szakasz

²⁴⁷ Herner-Kovács Eszter: im., 92-103. old

²⁴⁸ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról; 23-25. szakasz

²⁴⁹ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 41-47. szakasz

²⁵⁰ Képviselőház szervezete in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Default.aspx> (Szervezet menüpont)

Komoly problémának tartom, hogy az **Európai Integrációs és Nemzetközi Regionális Együttműködési Bizottságban** nincs magyar tag, mivel többek között részt vesz a regionális együttműködésben, határmenti együttműködésben. Éppen ezért a jövőben a vajdasági magyar politikusoknak törekedniük kell arra, hogy helyet kapjanak ebben, mivel ez Vajdaság és a magyarság számára is az európai gazdasági és politikai életbe való bekapcsolódást biztosíthatja.

A bizottságok közül kiemelkedik még a **Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottsága**, mely intézkedéseket javasolhat a kisebbség oktatása, művelődése, tájékoztatása, a hivatalos nyelv- és íráshasználat területén²⁵¹. A szabályozás komoly hiányossága, hogy nem rendelkezik kötelező véleményalkotási jogkörrel, ezért a Képviselőház könnyen elfelejtheti ezt a véleményt meghallgatni²⁵². Tevékenységei közül kiemelkedik, hogy 2004-ben támogatta a nemzeti tanácsokat, hogy átvegyék az alapítói szerepkört a Képviselőháztól a kisebbségi lapok esetében. A vita során számos érv elhangzott. Ezek közül érdemes kiemelni **Rafail Ruzskovszki** tartományi tájékoztatási titkár véleményét, aki szerint ez egy jó döntés, mivel a nemzeti tanácsok tudnak a kisebbségi lapokról legjobban gondoskodni. Ugyanakkor **Pál Tibor** szerint ezt a jogukat egysíkúan fogják gyakorolni²⁵³. Emellett a bizottság 2013-ban elfogadta, hogy a kisebbségek a felsőoktatási intézményekben anyanyelvükön tehessenek felvételi, illetve alkalmassági vizsgát. Véleményem szerint ez nagyon fontos, mivel ez hozzájárulhat a magyar hallgatók számának növekedéséhez is. Ugyanakkor ezzel csak 212 magyar élt²⁵⁴. Összességében véve az intézmény hozzájárulhat ahhoz, hogy valóban híd szerepet töltsön be a többségi nemzet és kisebbségi közösségek között, ugyanakkor szükségesnek érzem a szabályozás átalakítását is: ne lehessen a bizottságot megkerülni!

Emellett a Képviselőházban ideiglenes munkatestületeket is létre lehessen hozni, úgymint tényfeltáró bizottságokat és külön bizottságokat. Az előbbi feladata, hogy egyes jelenségekről vagy eseményekről szóló tények megállapítása céljából jelentéseket tegyenek a Képviselőháznak. Nem végezhetnek vizsgálati és egyéb bírósági cselekményeket, de szervektől adatokat, okmányokat és tájékoztatást kérhetnek. Tartományi érdekek, kérdések tanulmányozása céljából külön bizottságokat lehet létrehozni²⁵⁵.

A Képviselőház sajátos intézménye, a **Nemzeti Közösségek Tanácsa**, melyet a Statútum 40. szakasza és az NKT-ről szóló tartományi képviselőházi rendelet szabályoz. Az intézmény jogalapját a Statútum már 2009. decemberében megteremtette, de csak 2010-ben hoztak róla rendeletet, és 2011 decemberében választották meg tagjait²⁵⁶.

Az NKT a Képviselőház külön testülete, amely 30 tagból áll. Ennek fele szerb nemzetiségű, másik felét a nemzeti kisebbségek alkotják, a Képviselőházban lévő képviselőikkel arányosan²⁵⁷. Egyesek szerint ez lehetővé teszi a kisebbségek kontrollját. Ezen az állásponton van a VMDP, aki szerint az intézmény valódi célja a nemzeti tanácsok feletti ellenőrzés. Ezzel a kritikával egyet lehet érteni, mivel az intézmény céljainak megvalósításához (kisebbségi érdekérvényesítés) elegendő, ha a tartományban élő kisebbségek alkotják csak részarányosan. A szabályozásra visszatérve érdemes kiemelni, hogy a képviselők önként, írásos formanyomtatványon nyilatkoznak nemzeti hovatartozásukról²⁵⁸.

²⁵¹ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje, 59., 65. szakasz

²⁵² Helyben járó testület in <http://bozokiantal.blogspot.hu/2011/12/helyben-jaro-testulet.html>

²⁵³ Még egy igen az alapítói jogra in <http://archiv.magyarso.com/arhiva/2004/maj/07/>

²⁵⁴ Vajdaság: A felvételi vizsgák a kisebbségek nyelvén is in <http://kitekinto.hu/karpat-medence/2013/04/04/vajdasag-a-felveteli-vizsgak-a-kisebbssegek-nyelven-is/#.UzmHLqJr008>

²⁵⁵ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 72-75. szakasz(41. szakasz)

²⁵⁶ Helyben járó testület in <http://bozokiantal.blogspot.hu/2011/12/helyben-jaro-testulet.html>

²⁵⁷ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 40. szakasz

²⁵⁸ Tartományi képviselőházi rendelet a Nemzeti Közösségek Tanácsáról in <http://www.skupstinavojudine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv11>; 3. szakasz

Figyelemre méltó, hogy a jogalkotó gondolt arra, ha valamelyik nemzeti közösségnek nincsen képviselője az NKT-ben, ugyanis ebben az esetben kötelezően ki kell kérni ezen kisebbség nemzeti tanácsának véleményét. Ezen jogalkotó igyekszik minden közösség érdekét szem előtt tartani²⁵⁹.

Az NKT szervezete élén az elnök áll, akit az elnökhelyettes és titkár segít. Az elnök és az elnökhelyettes mandátuma 1 évre szól²⁶⁰. Az elnöki tisztséget jelenleg **Egeresi Sándor** tölti be a VMSZ képviselője²⁶¹. A szabályozás törekedik az egyensúly megőrzésére is, ezért felváltva van az intézmény élén szerb, illetve kisebbségi elnök. Ugyanez érvényes az elnökhelyettesek esetében is.

A titkárt a Képviselőház szolgálatának tartományi képviselői közül nevezik ki. Az elnöknek segít az ülés előkészítésében és vezetésében, továbbá gondoskodik az NKT határozatainak végrehajtásáról.

Az NKT hatásköre a nemzeti kisebbségeket érintő kultúra, oktatás, tömegtájékoztatás, hivatalos nyelv- és íráshasználata területére terjed ki²⁶². Bozóki Antal abban látja az intézmény jelentőségét, hogy kötelezően ki kell kérni a véleményét, melyet meg is kell vitatni. Ezzel pedig túllép a **Nemzetek Közötti Viszonyok Bizottságán**, mellyel meg is kétli ezen intézmény létjogosultságát. Ezért a jövőben elkerülhetetlen lesz a szabályozás pontosítása és elkülönítése²⁶³.

Az NKT döntéshozatal mechanikájában is érvényes az etnikai közösségek közötti egyensúlyozás: határozatait szabadabb többséggel hozza meg, de ehhez mind a szerb, mind a nemzeti közösségek tagjainak szavazat többsége szükséges²⁶⁴. Szerintem ezzel a jogalkotó egy féket épített be a rendszerbe, hogy nehegy a szerbek átvegyék az irányítást, illetve enyhíteni akartak a korábban már megfogalmazott „ellenőrző szerv” kritikát.

Ezek után célszerű áttérni az intézmény gyakorlati jelentőségére. Ennek kapcsán **Bozóki Antal** azt mondja, hogy az elmúlt években nem végzett érdemi munkát²⁶⁵. **Korhecz Tamás** szerint szükség volt rá, mivel a Statútum megalkotásakor nem sikerült elérni, hogy a Képviselőháznak legyen felsőháza, az ún. **Nemzetiségek Háza**, ahol a kisebbségeket egyenlő jogokkal ruházhatták volna fel. Másrészt az intézmény lehetővé teszi, hogy a nemzetiségi problémák megoldását magasabb politikai szintre helyezze²⁶⁶. Az NKT 2013-ban jelentést készített a tartományi parlament és kormány részére, a cél a nemzeti tanácsok működési feltételeinek javítása volt. Ennek keretében valamennyi Vajdaságban levő nemzeti tanácsot felkerestek²⁶⁷. Jelentésben a globális problémákra hívják fel elsősorban a figyelmet, de nem feledkeznek meg a specifikus, egy-egy nemzeti közösséget érintő kérdésekről sem. Az egyik legnagyobb gond a tankönyvhiány, áll a jelentésben²⁶⁸.

A Képviselőház évente legalább 4 alkalommal ülésezik²⁶⁹, melyet a Képviselőház elnöke hív össze, aki egyúttal előterjeszti az ülés napirendjét²⁷⁰. Egy adott ülés érvényesítéséhez feltétlenül szükséges, hogy azon a képviselők többsége, vagyis 61 fő részt vegyen²⁷¹. Arra is lehetőség van, hogy a tartományi kormány vagy a képviselők 1/5-e tegyen javaslatot ülés

²⁵⁹ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma, 40. szakasz

²⁶⁰ Tartományi képviselőházi rendelet a Nemzeti Közösségek Tanácsáról; 8-9. szakasz

²⁶¹ A cél, hogy javítsák a nemzeti tanácsok működésének feltételeit in <http://pannonrtv.com/web/?p=8637>

²⁶² Tartományi képviselőházi rendelet a Nemzeti Közösségek Tanácsáról; 8-11. szakasz

²⁶³ Helyben járó testület in <http://bozokiantal.blogspot.hu/2011/12/helyben-jaro-testulet.html>

²⁶⁴ Tartományi képviselőházi rendelet a Nemzeti Közösségek Tanácsáról; 10. szakasz.

²⁶⁵ Helyben járó testület in <http://bozokiantal.blogspot.hu/2011/12/helyben-jaro-testulet.html>

²⁶⁶ Újabb kisebbségi intézmény in http://www.magjarszo.com/hu/2010_03_21/kozelet/19203/%C3%9Ajobb-kisebbs%C3%A9gi-int%C3%A9zm%C3%A9ny.htm

²⁶⁷ A cél, hogy javítsák a nemzeti tanácsok működésének feltételeit in <http://pannonrtv.com/web/?p=8637>

²⁶⁸ Még egy igen az alapítói jogra in <http://archiv.magjarszo.com/arhiva/2004/maj/07/>

²⁶⁹ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma, 42. szakasz

²⁷⁰ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 80. szakasz

²⁷¹ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról; 47. szakasz

összehívására, melyet ebben az esetben kötelezően össze kell hívni. A meghívó tartalmazza az ülés megtartásának időpontját és napirendi javaslatot. Figyelemre méltó, hogy a napirendi javaslatot a nemzeti kisebbségek nyelvén is meg kell küldeni. A Képviselőház kedden, szerdán, csütörtökön 10-19 óráig, 1 órás szünettel ülésezik. Ezt követi az ülés folyamata, melynek legfontosabb lépései az alábbiak:

- ❖ a Képviselőház megnyitja az ülést és ellenőrzi, hogy meg van-e a kvórum, vagyis jelen van-e a képviselők több mint a fele
- ❖ a Képviselőház elfogadja az előző ülés jegyzőkönyvét, megállapítja az ülés napirendjét
- ❖ a napirendhez kiegészítések és módosítások fűzhetők, melyekre a képviselő, a bizottság, a frakció, a tartományi kormány, az NKT és a tartományi ombudsman jogosult
- ❖ egyes kérdések napirend szerinti megvitatása (5 perc szerb nyelvű és 8 perc kisebbségi nyelvű felszólalási idő áll rendelkezésre).

Az ülésen való rend fenntartása a Képviselőház elnökének hatáskörébe tartozik, aki ennek keretében az alábbi eszközökkel élhet: figyelmeztetés, szó megvonása, ülésről való eltávolítás. Ezeket az intézkedéseket minden esetben jegyzőkönyvbe kell venni. Ha a rend így sem tartható fent, akkor az elnöknek lehetősége van az ülést rövid időre megszakítani.

A képviselőknek lehetőségük van arra, hogy az adott ülésen jogszabályokat fogadjanak el. Ehhez kapcsolódik az előterjesztői jog kérdése, mely azt szabályozza, hogy ki nyújthat be indítványt egy adott aktus meghozatalára. A Képviselőház ügyrendje a tartományi képviselőházi rendeletet szabályozza részletesen, melynek rendelkezései a többi aktusra is irányadóak. Az előterjesztők köre meglehetősen széleskörű, ugyanakkor a szabályozás figyelemre méltó eleme, hogy 30 ezer választópolgár is tud indítvánnyal élni. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy ez egyrészt biztosítja a polgárok széleskörű részvételét a döntéshozatali folyamatban, másrészt lehetőséget teremthet a kisebbségi jogérvényesítésre is. Emellett a Képviselőház ügyrendje eltérően szabályozza a módosító javaslatok szerinti eljárást, a régió közötti egyezmények megerősítését, a költségvetés elfogadását, valamint az ügyrend meghozatalát is. Lehetőség van sürgősségi eljárás lefolytatására is, melyet a tartományi kormány javasolhat. Azonban ez nem járhat káros következménnyel, az ember életére és egészségére, a tartomány biztonságára, valamint a szervek és szervezetek működésére. Minden ilyen javaslatot meg kell indokolni, melyben utalni kell a káros következményekre, melyek a javaslat el nem fogadása esetén is bekövetkezhetnek. Végezetül ezt a Képviselőháznak is jóvá kell hagynia a napirend megállapításakor²⁷².

A döntéshozatal minősített többség, illetve szótöbbség alapján valósulhat meg. Az előbbibe tartozik többek között a Statútum módosítása, illetve a tartományi ombudsman megválasztása. A szabályozás legfőbb célja, hogy biztosítsa a napi politikai küzdelmektől való távoldartást, s konszenzusos döntéshozatali folyamatot teremtsen meg. Emellett elegendő a képviselők szótöbbsége, a költségvetés meghozatala, az elnökválasztáshoz ügyrend, illetve a tartományi népszavazás esetén. Ennek oka, hogy a Képviselőház és a tartományi kormány működését ne lehessen fölösleges obstrukcióval akadályozni²⁷³.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a Statútum lehetőséget biztosít a polgároknak a közvetlen demokrácia alkalmazására is. Ennek módja pedig a népszavazás, mely megvalósulhat a Képviselőház egyéni döntése nyomán, illetve 30 ezer választópolgár indítványára is, mely esetében kötelező kiírni²⁷⁴. Azonban a népszavazás tárgyának összhangban kell lennie a törvénnyel, a Képviselőház hatáskörébe kell tartoznia, valamint a meghatalmazott előterjesztőknek kell benyújtaniuk²⁷⁵. Ennek kisebbségvédelmi vonzata is van, mivel a szerb

²⁷² Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 80-108., 131-164. szakasz

²⁷³ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma, 41. szakasz

²⁷⁴ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 45. szakasz

²⁷⁵ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 179-181. szakasz

alkotmány szerint lehetőség van olyan népszavazás tartására is, mely új autonóm tartományok megalakítására irányul²⁷⁶. Ez pedig lehetőséget teremthet a vajdasági magyarságnak arra, hogy megalakítsa a **Magyar Autonóm Körzetet**, mely a többségi magyarság számára biztosíthat autonómiát²⁷⁷. Éppen ezért nagy lehetőséget látok ebben az intézményben, melyet a magyarságnak mindenképpen meg kell ragadnia.

Végezetül még érdemes néhány szót szólni a Képviselőház feloszlatásáról is. Erre akkor van lehetőség, ha ezt a tartományi kormány megindokolja, javasolja, vagy ez alapján a Képviselőház elnöke feloszlatja a Képviselőházat. Azonban ezt meg is tagadhatja, ha beszerzi a szerb kormány véleményét a feloszlatás elnapolásának szükségességéről. Hadi vagy rendkívüli állapot idején nincs feloszlatás. A feloszlatott Képviselőház csak ügyviteli feladatokat láthat el²⁷⁸.

Ezek után áttérek a **tartományi kormányra**, mely a végrehajtó hatalom letéteményese. Munkájáért a Képviselőháznak tartozik felelősséggel, élén az elnök, egy vagy több alelnök, valamint a kormány tagjai alkotják a tartományi kormányt. Az elnök elsődleges feladata, hogy összehangolja, irányítsa és vezesse a tartományi kormányt. Emellett ellátja annak képviseletét, és aláírja a kormány által meghozott aktusokat²⁷⁹. Joga van arra is, hogy a kormány többi tagjának utasításokat, és megbízásokat adjon. Az elnöki tisztséget jelenleg **Bojan Pajtic** (DS) tölti be²⁸⁰. Személyéről már korábban, a Statútum elfogadásánál is beszéltem, mivel kulcsszerepe volt a Vajdaság mai jogállásának megteremtésében. Munkájában alelnökök segítik, akik távolléte vagy akadályoztatása esetén helyettesítik is²⁸¹. Jelenleg a tartományi kormányban 4 alelnök van, egyikük a VMSZ képviselője **Deli Andor**²⁸².

A tartományi kormány megválasztásában kulcsszerepe van a Képviselőház elnökének, aki miután az egyes frakciók képviselőit meghallgatta, javaslatokat tesz a tartományi kormány elnökének személyére. Ezután az elnökjelölt köteles a kormányprogramot és a kormány tagjainak a névsorát a Képviselőház elé terjeszteni, ami szótöbbséggel ezt jóváhagyja. A kormány megbízatása szorosan kötődik a Képviselőházhoz, a megbízatás napja a Képviselőház előtti eskütétellel kezdődik. Elnökét és valamennyi tagját megilleti a mentelmi jog, de terheli az összeférhetetlenség követelménye is. A kormánytagok a munkájukért az elnöknek, a tartományi kormánynak és a Képviselőháznak tartoznak felelősséggel.

Mivel a kormány a végrehajtó hatalom letéteményese ezért legfontosabb hatáskörei is e köré csoportosulnak: ezek közül én kettőt emelnék ki, az egyik hogy igazgatja a Vajdaság vagyonát emellett régió közötti szerződéseket köt²⁸³. Ezek a valódi autonómia magvát jelentik.

Ezek után érdemes beszélni a tartományi kormány felépítéséről is, melynek középpontján a tartományi titkárság és a titkár áll. Az előbbi látja el a szakmai teendőket a kormány számára. Ennek munkáját szervezi meg a titkár, akit a tartományi kormány a tartományi kormány elnökének javaslatára nevez ki. Emellett gondoskodik a kormány által elfogadott aktusok létrehozásáról, az ülést előkészíti, valamint segít az elnöknek is.

Lehetőség van arra, hogy a kormány szolgálatokat és igazgatásokat is létrehozson, határozataival a saját vagy a tartományi közigazgatás szükségleteire, amik jogi személyiséggel is rendelkeznek, élükön az igazgató áll. Emellett állandó munkatestületeket hoz létre, állásfoglalás, javaslattevés és koordinációs feladatok ellátása céljából, valamint

²⁷⁶ A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 182. szakasz

²⁷⁷ Bozóki Antal: im., 197-201. old

²⁷⁸ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 43. szakasz

²⁷⁹ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 47.,49. szakasz

²⁸⁰ Government members in <http://www.vojvodina.gov.rs/en/node/31239>

²⁸¹ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Kormányáról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv5>, 9. szakasz

²⁸² Government members in <http://www.vojvodina.gov.rs/en/node/31239>

²⁸³ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 48.; 50-52. szakasz

ideiglenes munkatestületeket eseti jelleggel és javaslattételi joggal. Ezek ülésen a döntéshozatalt a kormánytagok szótöbbsége jelenti. Fontos szempont, hogy a szabályozás tekintettel van a nemzeti kisebbségekre is: a tartományi kormány munkájában nyelveik használatban vannak²⁸⁴.

Hasonlóan a nemzeti parlamentekhez, a tartományi Képviselőháznak is vannak ellenőrző eszközei a tartományi kormány működése fölött. Ezeket a Statútum a tartományi kormány című fejezetbe helyezte el. Mit is jelent ez valójában? Erre a választ **Szabó Zsolt** így adja meg: „*a parlamenti ellenőrzés törvényhozói akarat végrehajtására irányuló, megismerő, elemző jellegű, politikai tevékenység*”. Legfontosabb jellemzője, hogy feltételezi a kormány előzetes cselekvését²⁸⁵. A parlamenti ellenőrzés fajtáit számtalan módon lehet csoportosítani. A két legfontosabb az interpelláció és a kérdés, melyek a parlamenti ellenőrzés általános eszközei közé tartoznak. Lényege, hogy az ezzel élő képviselő a parlament nyilvánossága előtt magyarázatot kapjon.

A **kérdés** legfontosabb célja, az információszerzés. Nem alakul ki politikai vita és kormánypárti képviselők is gyakran élnek vele²⁸⁶. Az ezzel kapcsolatos tartományi képviselőházi rendelet szerint mind a közigazgatási szerv előjárójának, mind a tartományi kormánynak a képviselő kérdést tehet fel. Mind írásban, mind szóban lehet vele élni. Fő szabály szerint a kérdésre szóban lehet válaszolni, de ha bonyolultabb, akkor lehetőség van az írásbeli forma használatára is (8 nap). A válaszadás után a képviselőt megilleti hogy az elhangzottakhoz kommentárt fűzzön vagy pótkérdést tegyen fel. Kivételesen lehetőség van arra, hogy a nyilvánosságot is kizárják, pl.: állami titok²⁸⁷.

Ezzel szemben az **interpelláció** célja a politikai felelősségre vonás, ezért általában ellenzéki képviselők szoktak vele élni, politikai vitát kezdeményezhet²⁸⁸. Legalább 30 képviselő nyújthatja be a Képviselőház elnökének írásban indoklással ellátva, a tartományi kormány vagy annak tagjával szemben. A Képviselőház elnöke ezt az Adminisztratív, Mandátumvizsgáló, és Mentelmi Bizottsághoz küldi meg, akik megvizsgálják, hogy a benyújtott interpelláció az ügyrenddel összhangban van-e. Ezután a Képviselőház elnökének kell ezt eljuttatnia az illetékeseknek, akiknek 30 napon belül válaszolniuk kell. Ezt követi az interpellációról való szavazás a Képviselőházban, melyet ha nem fogadnak el, akkor az bizalmatlansági indítványhoz vezethet²⁸⁹.

Hasonlóan a magyar szabályozáshoz, a vajdasági is ismeri mind a bizalmi szavazást, mind a bizalmatlansági indítványt. Ennek lényege, hogy a tartományi kormánynak bírnia kell a Képviselőház bizalmát. Mind a tartományi kormánnyal, mind annak tagjával lehet bizalmatlansági szavazást indítványozni, melyhez legalább 30 képviselő szükséges. Ez akkor sikeres, ha a képviselők összlétszámának több mint a fele mellette szavazott. Ebben az esetben a Képviselőház elnökének kell eljárást indítania, az új kormány megválasztására, vagy ha ez nem lehetséges, akkor új választásokat lehet kiírni.

Bizalmi szavazást a kormány kérhet, s akkor sikeres, ha a képviselők összlétszámának több mint a fele mellette szavazott. Ha ez sikertelen akkor a Képviselőház elnöke az előbbieken tárgyalt jogkörét alkalmazza. Végezetül a Statútum szabályozza a tartományi kormány vagy tagjának lemondását, illetve a kormánytag felmentését is²⁹⁰.

²⁸⁴ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Kormányáról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv5>, 20-28. szakasz

²⁸⁵ Szabó Zsolt: A parlamenti ellenőrzés fogalma és eszközei in 09_Szabo_Zsolt_A_parlamenti_ellenorzes-1.pdf; 55.old

²⁸⁶ Trócsányi László-Schanda Balázs: im.; 264. old

²⁸⁷ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 192-195. szakasz

²⁸⁸ Trócsányi László-Schanda Balázs: im.; 264. old

²⁸⁹ Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje; 196-205. szakasz

²⁹⁰ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 54-55. szakasz

Vajon, hogyan érvényesül a **vajdasági magyarság politikai ereje** a tartományi kormányzásban? Ennek a kérdésnek a megválaszolásához vissza kell utalnunk a Vajdaság sajátos helyzetére. Ugyanis a tartomány egy sajátos multikulturális társadalommal rendelkezik, melyet az itt induló politikai erőknek is figyelembe kell venniük. Ezt igazolja, hogy a választási eredmények sokszor eltérnek az országostól, a regionális pártok kormányzati szerepe a meghatározó (képviselőcsoportok című rész). Emiatt a vajdasági politikai kultúrával sem tanácsos nyíltan szembenemenni: a sokáig a Vajdaság autonómiáját eltörölni akaró Szerb Radikális Párt is felhagyott ezen törekvésével, miután 2000 óta sorozatban szerepelt rosszul a tartományi választásokon. Ráadásul elfogadta a 2006-os szerb alkotmányt is, mely még bővítette is a Vajdaság jogköreit. Mindezek következtében a vajdasági magyarságnak is nagyobb a politikai mozgásteret.

Ezt bizonyítja, hogy számos tartományi kormánynak volt magyar nemzetiségű tagja, s mindezek következtében a kisebbségi jogérvényesítés terén is sikerült előrelépni. A tartomány szerb többsége ellenére is sikerült eredményeket felmutatni²⁹¹. Egyrészt számos új oktatási és művelődési intézményt sikerült létrehozni, másrészt bővültek a nyelvhasználati jogok, illetve sor került a kollektív bűnösség elutasítására is. Emellett 2012 decemberében a vajdasági kormány által támogatva **Pásztor Istvánnak** lehetősége volt felszólalni a szerb parlamentben a Vajdaságot megillető 7%-kal kapcsolatban²⁹². Mind a 2008-as, mind a 2012-es tartományi választások után a VMSZ tárcát kapott a tartományi kormányban. Jelenleg az **Oktatási, Igazgatási és Nemzeti kisebbségi titkárság** élén van magyar képviselő **Deli Andor** személyében²⁹³. Mindezek fényében látható, hogy a vajdasági magyarságnak sikerült integrálódnia a vajdasági politikai életbe, mely számos pozitív fejleményt eredményezett.

Ugyanakkor a közösségnek továbbra sem sikerült megoldania alapvető strukturális gondjait. Egyrészt nem állt be érdemi javulás a katasztrofális demográfiai mutatókban, melynek következtében a magyarság mind számban, mind arányában szorul vissza a Vajdaságban, melynek előbb-utóbb fájdalmas politikai-gazdasági és társadalmi következményei lesznek. Ennek 3 alapvető oka van: alacsony születésszám, elvándorlás és asszimiláció.

Korhecz Tamás szerint ezek közül a legsúlyosabb a születésszám, mivel ez okozza a fogyás 2/3-át. Szerinte ebben a magyar kormányok és a határon túli magyar politikai szervezetek és vezetők egyaránt felelősek²⁹⁴.

Ezek közül én a legsúlyosabbnak a vajdasági magyar politikai élet széttagozottságát látom, mely egyértelműen a politikai vezetők miatt következett be. Ugyanis a rendszerváltáskor még egységes magyar érdekképviselet az elmúlt 25 évben 5 különböző pártra oszlott, melyek sokszor inkább egymás ellen küzdenek²⁹⁵. Így viszont az amúgy is fogyatkozó vajdasági magyarságot sokkal nehezebb képviselni, másrészt lehetőséget teremtenek arra, hogy a szerb politikai elit kijátssza őket egymás ellen. Éppen ezért szükségesnek látom a mihamarabbi politikai párbeszéd megkezdését és egy egységes magyar párt felállítását. Azonban ha ez lehetséges, akkor célszerű lenne valamennyi vajdasági kisebbségnek egy közös pártba tömörülnie, hiszen érdekeik lényegében azonosak. Ettől a magyar képviselet sem lenne veszélyeztetve, hiszen meghatározó erőt képviselne a lehetséges pártban.

²⁹¹ Korhecz Tamás: A vajdasági tartományi autonómia és nemzetiségi önkormányzat in <http://www.mtaki.hu/data/files/87.pdf>; 187-189. old

²⁹² Megtartottuk politikai befolyásunkat in <http://vmsz.org.rs/hirek/interjuk/megtartottuk-politikai-befolyasunkat>

²⁹³ Egy tárcát vezet magyar képviselő a vajdasági kormányban in http://www.nyugatiujelen.com/kronika/kulfold/egy_tarcat_vezet_magyar_kepvise_lo_a_vajdasagi_kormanyban.php

²⁹⁴ Kisebbségi lét és identitástudat a Kárpát-medencében in http://www.magyarso.com/hu/2129/kulfold_magyarso/102811/Kisebbs%C3%A9gi-l%C3%A9t-%C3%A9s-identit%C3%A1studat-a-K%C3%A1rp%C3%A1t-medenc%C3%A9ben.htm

²⁹⁵ Herner-Kovács Eszter: im.; 102-103. old

Továbbra sem sikerült megoldani, hogy a vajdasági magyarság ne a társadalom peremére szoruljon, melynek elsődleges oka az alulképzettség. Ezt felismerve a közelmúltban a VMSZ igyekezett a kulturális autonómiát biztosító MNT-t felhasználva enyhíteni ezen pl.: ösztöndíjprogram, szabadkai magyar egyetem. Mindezeknek azonban csak hosszú távon lehet hatása.

Harmadrészt további problémát jelent a magyarság általános apátiája is. **Korhecz Tamás** szerint ez elsősorban a szülőföld lebecsülésében nyilvánul meg. Ez pedig ellehetetlenítheti az eredményes politikai fellépést is²⁹⁶. Véleményem szerint ez az ok visszavezethető az előbbi kettőre, melyeket orvosolva ez is megoldható.

Mindezek pedig rávilágítanak arra, hogy az egyedüli megoldás a különböző autonómiaformákban rejlik, az egyéb ötletek csak félmegoldásnak számítanak. Ennek következtében valamennyi vajdasági magyar párt programjában megtalálhatjuk az autonómiaprogramot, erről majd az Autonómiatörekvések című fejezetben fogok bővebben beszélni.

A vajdasági intézményrendszer érdekes eleme a **tartományi ombudsman**, melyet a Tartományi Képviselőház vezetett be 2002 decemberében, úgy hogy addig Szerbiában nem is létezett ilyen intézmény. Később ezt emelték be a Statútumba is²⁹⁷. A szerb alkotmány is ismeri, ott polgári jogvédő elnevezést használják²⁹⁸.

A Statútum 61. szakasza így határozza meg a tartományi ombudsman szerepét: *” az autonóm tartomány önálló és független szerve, amely védelmezi minden személy alkotmányban, megerősített nemzetközi emberjogi szerződésben, a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályaiban, törvényben és Vajdaság Autonóm Tartomány jogszabályaiban szavatolt emberi jogait és szabadságjogait²⁹⁹”*.

Ennek érdekében az ombudsmant felügyeleti, ellenőrzési és kivizsgálási jogkör illeti meg a jogszabályok alkalmazása és a közigazgatási szervek munkája felett. Megválasztása során garanciális szempontok érvényesülnek, mivel 30 képviselő vagy a közigazgatási kérdésekben illetékes bizottság állíthat ombudsmanjelöltet, melyet a képviselők 2/3-ának kell jóváhagynia, illetve megbízatásának ideje 6 évre szól. Emellett egymás után legfeljebb csak kétszer lehet megválasztani. Ezzel a jogalkotó igyekezett a tisztséget kiemelni a napi politikai küzdelmekből, valamint az aktuális kormányzat lehetséges politikai nyomásgyakorlásából. A cél, hogy az intézmény elsődlegesen a polgárok sérelmeivel foglalkozzon³⁰⁰.

Jelenleg a tisztséget **Heinrich Muskinja Anikó** tölti be, aki korábban az emberjogi és kisebbségi minisztérium kisebbségi kérdésekkel megbízott államtitkára volt³⁰¹.

A tartományi ombudsmannak 5 helyettese van, akiket szintén 6 évre választanak meg az alábbi területekre: jog, nemzeti kisebbségek, gyermekek jogai és nemek közötti egyenjogúság. Helyettesítik az ombudsmant távolléte esetén, illetve felmentés vagy az ombudsmani tisztség megszűnése esetén ellátják a tisztséget az új megválasztásáig.

Az ombudsmani tisztség betöltőjének sajátos előkövetelményeknek kell megfelelnie, melyet a róla szóló tartományi képviselőházi rendelet ír elő. Emellett meg kell felelnie az összeférhetlenségi követelményeknek, ugyanakkor nem vonható felelősségre és nem büntethető a kifejtett véleményéért vagy hatáskörének ellátásában foganatosított cselekményei miatt.

²⁹⁶ Kisebbségi lét és identitástudat a Kárpát-medencében in http://www.magyarso.com/hu/2129/kulfold_magyarsag/102811/Kisebbs%C3%A9gi-l%C3%A9t-%C3%A9s-identit%C3%A1studat-a-K%C3%A1rp%C3%A1t-medenc%C3%A9ben.htm

²⁹⁷ Bozóki Antal: im., 289-291. old

²⁹⁸ A Szerb Köztársaság Alkotmánya; 138.szakasz

²⁹⁹ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma, 61. szakasz

³⁰⁰ Tartományi képviselőházi rendelet a Tartományi Ombudsmanról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv8>; 1-5. szakasz

³⁰¹ Bozóki Antal: im., 289-291. old

Az ombudsman hatásköréhez tartozik többek között: évi jelentést készít az emberi jogok érvényesüléséről, értesíti a közigazgatási szerveket és a közvéleményt a jogsértésekről, kivizsgálja az egyéni panaszokat, közvetít a felmerülő vitákban, Alkotmánybíróság előtt eljárást kezdeményez, illetve a Képviselőház valamint a tartományi kormány számára új jogszabályokat vagy azok módosítását javasolja. Fontos szempont, hogy az ombudsmannak az éves jelentésében ki kell térnie a kisebbségi jogok helyzetére is, melyet helyettese készít el. Ezzel megvan az a lehetősége, hogy a széles közvéleményt és a politikai elitet is fölhívja a mihamarabbi cselekvésre. Követelésre ezt a jelentést a Képviselőháznak napirendre kell tűznie és meg kell vitatnia.

Az ombudsmani eljárás megindulhat a sértett fél kérelmére illetve hivatalból is. Fontos eljárási szabály, hogy a jogsértés elkövetésétől számított 1 éven belül lehet benyújtani a folyamodványt, valamint hogy az ombudsmannak 30 napon belül el kell járnia. Az eljárás ingyenes. Lehetőség van arra is, hogy a panaszos személyi adatait titokban tartsák, ennek elsősorban szerintem az etnikai incidensek esetén van nagy szerepe, mivel sokan félnek a bejelentések utáni retorzióktól. Kivételes esetben az ombudsman megszüntetheti az eljárást pl.: határidő lejárt, nincs személyi adat. Azonban ez semmilyen esetben sem lehet önkényes és tanácsot adhat a panaszosnak a jogérvényesítés más eszközeiről.

Ha a folyamodvány megfelel a tartalmi kritériumoknak, akkor megindul a vizsgálat. Ennek keretében az ombudsman információt gyűjthet, adatokat kérhet, iratokba tekinthet be, illetve beléphet a közigazgatási szerv helyiségeibe is. Ha ezután a közigazgatási szerv elhárította a jogsértést, akkor az eljárást felfüggeszti.

Ellenkező esetben véleményezést, javaslatokat fogalmaz meg a közigazgatási szerv felé, melyek nem teljesítése esetén az alábbi intézkedések megtételére jogosult:

- ❖ eljárás ismételt lefolytatása
- ❖ viselkedési szabályokat javasolhat
- ❖ benyújthatja a végső aktus végrehajtásának ideiglenes felfüggesztéséről szóló igényét
- ❖ fegyelmi eljárás megindítását kezdeményezheti
- ❖ illetékes ügyésznél szabálysértési vagy bűnvádi eljárás megindítását kezdeményezheti³⁰².

Tanulmányom szempontjából kiemelkedő jelentősége van a **kisebbségi jogi helyettesnek**, így róla szólnék néhány szót. A tisztséget jelenleg **Vukasinovic Éva** tölti be³⁰³. Az irányadó szabályokat a tartományi ombudsmanról szóló tartományi képviselőházi rendelet tartalmazza, mely a tartományi ombudsman hatásköreit alkalmazza azok helyetteseire, természetesen a szükséges eltérésekkel³⁰⁴.

Fontosnak tartom a kisebbségi jogi helyettes szerepét, mivel hiteles információkat szolgáltathat az ombudsman számára a szakterületéről. Másrészt a Vajdaság sajtóságos helyzete is indokolja a létét. Ugyanis a tartomány soknemzetiségű, melyet a jugoszláv polgárháború menekültáradata is súlyosan érintett. Ennek következtében közel 270 ezer menekült telepedett le a tartományban, s a szerbek aránya 57,21%-ról 65%-ra nőtt. Ez pedig etnikai feszültségekhez vezetett, különösen a szerbek és a magyarok között³⁰⁵.

Mindezek hatására gyakoriak az etnikai incidensek, melyek ellen a hatóságoknak is fel kell lépni. **Bozóki Antal** szerint ezeket 5 csoportra lehet osztani: fizikai támadások, verekedések, vallási intézmények, temetők és keresztek rongálása és gyalázása, jelszavak, jelképek rajzolása, pamfletek terjesztése. 2006 és 2010 között összesen 790 incidens volt, ugyanakkor számuk évről-évre csökkenő tendenciát mutat: míg 2006-ban 162-ről számoltak be, addig 2010-ben ez a szám 110-re csökkent. Kutatások szerint ott a legnagyobb a konfliktus esélye,

³⁰² Tartományi képviselőházi rendelet a Tartományi Ombudsmanról; 6-14., 19-38. szakasz

³⁰³ Bozóki Antal: im., 289-291. old

³⁰⁴ Tartományi képviselőházi rendelet a Tartományi Ombudsmanról; 15. szakasz

³⁰⁵ Bozóki Antal: im., 217-219. old

ahol az elmúlt időszakban a szerbek aránya ugrásszerűen megnőtt. Magyar szempontból ilyenek számít Temerin, Szabadka és Óbecse. Komoly gondot jelent, hogy a sértettek sokszor nem jelentik be az egyes eseteket, másrészt a szerb hatóságok sem lépnek fel kellő szigorral az elkövetőkkel szemben³⁰⁶.

Éppen ezért a kisebbségi jogi helyettes tevékenysége nagyban felértékelődik. Kulcsszerepe van abban, hogy az egyes jogszabályokat hogyan alkalmazzák, hány jogsértést követnek el, milyen módosításokat javasol az illetékes szervezetnek, illetve milyen jelentéseket állít össze. A közvéleményt széleskörűen tájékoztatnia kell, valamint kampányokat folytat, hogy az etnikai konfliktusok száma csökkenjen³⁰⁷.

Vajon mindez hogyan működik a gyakorlatban? Milyen gyakorlati kérdésekben tudja ellátni a feladatát?

Erre szolgáltat jó példát a 2011-es népszámlálás idején kifejtett tevékenysége, amikor az identitás felvállalására buzdította nemzeti kisebbségeket. Ugyanis mindez a kisebbségi jogok gyakorlásának előfeltétele³⁰⁸.

A **Temerini incidensek** növekvő száma kapcsán hangsúlyozta a nemzetiségek közötti bizalom kiépítését, külön kiemelve az iskolákat. Ezzel kapcsolatban utalt az időközben megindult eljárásra, mely a szerb és magyar tagozatok teljes szétválasztását vizsgálja. A kérdés, hogy mindez szegregációnak minősül vagy csak a kisebbségek önálló iskolához való jogát jelenti-e³⁰⁹?

Emellett hangsúlyozta a hivatalos nyelvhasználatra vonatkozó szabályok betartását is. Ezek közül figyelmet érdemel az **Újvidéki buszok ügye**, ahol a LED kijelzőkön cirill betűs feliratokat alkalmaztak³¹⁰. Ennek kapcsán nem fogadta el Milos Vucevic újvidéki polgármester magyarázatát, mely szerint ennek technikai akadályai vannak, valamint hogy a cirill betűket mindenkinek ismernie kell³¹¹. Ezzel szemben kiemelte, hogy mivel Újvidéken több nyelv van hivatalos használatban, ezért azokon is meg kell jeleníteni a feliratokat³¹².

Mindezek rávilágítanak arra, hogy a tartományi ombudsman és helyetteseinek működése elengedhetetlen a kisebbségi jogok hatékony érvényesüléséhez, hozzájárulhat az etnikai konfliktusok csökkenéséhez. Ugyanakkor nem szabad azt figyelmen kívül hagyni, hogy nem veheti át a jogalkotó szerepét, éppen ezért a jogalkotó kötelessége hogy világos és megfelelően alkalmazható jogszabályokat fogadjon el.

Végezetül érdemes kitérni a Vajdaság 4. szervére, a **tartományi közigazgatásra**. A szabályozás gerincét a Statútum 60. szakasza³¹³, míg a részletszabályokat a Tartományi közigazgatásról szóló tartományi képviselőházi rendelet tartalmazza³¹⁴.

Ezek szerint a tartományi közigazgatás önálló és csak a Képviselőháznak illetve a tartományi kormányának tartozik felelősséggel. Fontos szempont, hogy a működéséhez szükséges

³⁰⁶ Bozóki Antal: im., 260-267. old

³⁰⁷ Tartományi képviselőházi rendelet a Tartományi Ombudsmanról; 15. szakasz

³⁰⁸ Nem szabad túrni a nyomásgyakorlást in http://www.magyarso.com/hu/2011_09_22/kozelet/44571/Nem-szabad-t%C5%B1rni-a-nyom%C3%A1sgyakorl%C3%A1st.htm

³⁰⁹ „Tűzet oltani jöttünk” in

http://www.magyarso.com/hu/2011_09_29/kozelet/44949/%E2%80%9ET%C3%BCzet-oltani-j%C3%B6tt%C3%BCnk%E2%80%A6%E2%80%9D.htm

³¹⁰ A nyelvhasználati előírás nemcsak dísz in <http://www.magyarso.com/hu/1852/vajdasag-ujvidek/90731/A-nyelvhaszn%C3%A1lati-el%C5%91%C3%ADr%C3%A1s-nem-csak-d%C3%ADsz.htm>

³¹¹ Vucevic: A magyarok sem panaszkodtak in

<http://www.magyarso.com/hu/1858/vajdasag-ujvidek/90953/Vu%C4%8Devi%C4%87-A-magyarok-sem-panaszkodtak.htm>

³¹² A nyelvhasználati előírás nemcsak dísz in <http://www.magyarso.com/hu/1852/vajdasag-ujvidek/90731/A-nyelvhaszn%C3%A1lati-el%C5%91%C3%ADr%C3%A1s-nem-csak-d%C3%ADsz.htm>

³¹³ Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma; 60. szakasz

³¹⁴ Tartományi képviselőházi rendelet a tartományi közigazgatásról in

<http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv3>

eszközöket a Vajdaság költségvetéséből kell biztosítani, ennek fejében viszont a Tartományi Kormány felügyeleti jogkörrel rendelkezik felette.

A tartományi közigazgatás legfontosabb elve a nyilvánosság, eszerint a közigazgatási szervek kötelesek betekintést nyújtani munkájukba. Szintén az alapelvek közé tartozik a nemzeti közösségek arányos képviselete. Itt a közigazgatási szerv működési területét veszik alapul. A szerb nyelv és cirill betűs írásmód mellett a nemzeti kisebbségek nyelv- és íráshasználata is biztosítva van.

A tartományi közigazgatás feladatköre keretében végrehajtási feladatokat lát el, felügyeletet gyakorol, előkészít, jogszabályt alkot stb. A felügyeletet a tartományi közigazgatási felügyelő látja el, aki jogosult a közigazgatási szervek munkájába betekinteni, határozatban elrendelni a hiányosságok kiküszöbölését, valamint tájékoztatja a tartományi kormányt az intézkedés elmulasztásáról.

Ahogy korábban említettük, a közigazgatási szervek kivételesen jogszabályokat is alkothatnak, így többek között szabályzatokat, meghagyásokat, utasításokat és határozatokat hozhatnak. Azonban mindezeket csak a Képviselőház vagy a tartományi kormány jogszabályainak végrehajtása érdekében.

A tartományi közigazgatás alapegysége a tartományi titkárság, mely egy vagy több területhez tartozó közigazgatási teendőket lát el. Valamennyi titkárságnak el kell látnia a következő feladatokat: kiegyensúlyozott regionális fejlesztés, regionális és községi együttműködés, régió közti együttműködés, valamint technikai előírások előkészítése, elfogadása és előterjesztése. Élén a tartományi titkár áll, akit a tartományi kormány bíz meg. Munkáját a tartományi titkárhelyettes segíti, akit a Képviselőház választ 4 évre, emellett szükség esetén a tartományi titkárt is helyettesíti. A tartományi titkárnak lehet közigazgatási titkára, segéd titkára, valamint külön tanácsosa is. Jelenleg a Vajdaságban 11 titkárság van³¹⁵.

Ezek közül számunkra az **Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság** az érdekes. Vezetője **Deli Andor** a VMSZ képviselője³¹⁶. Feladatköre az alábbi területekre terjed ki:

- ❖ az oktatás valamennyi szintjén közigazgatási teendőket, végrehajtási feladatokat és felügyeletet lát el, beleértve a nemzeti kisebbségek nyelvének való oktatást is, vagy az illetékes minisztériummal az iskolai igazgatás megállapítása során az iskolás kór előtti szintről, a középiskolák szintjéig bezárólag.
- ❖ az illetékes miniszterrel egyetértésben gondoskodik a taneszközökről, órarendről, tantervről és kisebbségi oktatás megszervezéséről.
- ❖ átruházott jogkörben államigazgatási teendőket lát el az oktatás valamennyi szintjén.
- ❖ fordítói feladatokat lát el, valamint
- ❖ ellenőrzi az emberi és kisebbségi jogok helyzetét, szükség esetén intézkedéseket foganatosít³¹⁷.

Ezeket a feladatokat az alábbi főosztályokon keresztül valósítja meg:

- ❖ Oktatási Rendszer Főosztály
- ❖ Közigazgatási Főosztály
- ❖ Jogalkotás és Általános Jogügyi Főosztály
- ❖ Nemzeti Közösségi Főosztály
- ❖ Anyagi és Pénzügyi Teendők Főosztálya³¹⁸

³¹⁵ Tartományi képviselőházi rendelet a tartományi közigazgatásról; 1-40., 45. 57-60. szakasz

³¹⁶ Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság in <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/index.php?lang=3> (Rólunk, illetve Projektek/A multikulturalizmus és a tolerancia érvényesítése)

³¹⁷ Tartományi képviselőházi rendelet a tartományi közigazgatásról; 50. szakasz

³¹⁸ Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság in <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/index.php?lang=3> (Rólunk, illetve Projektek/A multikulturalizmus és a tolerancia érvényesítése)

Emellett különböző projekteket is futtat, melyek célja egy-egy részterületen való előrehaladás. Ezek közül kiemelem **A multikulturalizmus és tolerancia érvényesítése a Vajdaságban** című projektet, melynek elsődleges célja a kulturális sokféleség ápolása és a tolerancia fejlesztése a különböző népcsoportok között. Ennek keretén a 14-19 éves vajdasági iskolásokat célozzák meg, mivel ez hosszútávon a tartomány valamennyi lakosára kedvező hatást gyakorolna. A projekt keretében számos alprojekt fut, fő jellemzője, a tartósság, melyet a tartományi kormány biztosít. A szervezők kiemelik, hogy az elmúlt évek során nagy jelentőségre tett szert, iskolások ezrei vesznek benne részt³¹⁹.

A tartományi közigazgatáson belül létrejöhetnek ún. különszervezetek is, ezek intézetek és igazgatóságok lehetnek. Vezetőjük az igazgató, akit a tartományi kormány nevez ki 4 évre, és neki tartozik felelősséggel. Jogszabály szerinti teendőit a tartományi közigazgatás működését szabályozó előírásokkal összhangban végzi³²⁰.

Végezetül szólnom kell még a **tartományi közigazgatási körzetek** kérdéséről is. Amint azt már korábban említettem, a tartományi közigazgatás önálló, vagyis ezeket is saját diszkrecionális jogkörében eljárva kéne, hogy meghatározza. Azonban létezik köztársasági szinten egy erről szóló rendelet, mely a Vajdaság esetében is meghatározta a körzeteket, ezt a tartományi közigazgatás is követi. Ennek következtében Ada, Magyarkanizsa és Zenta az Észak-Bánáti körzethez tartozik, és ezzel megbontották a szabadkai magyar tömböt³²¹. Ez pedig rávilágít arra a sajátos helyzetre, amire már a szerb jogszabályi hierarchia kapcsán utaltam, az alkotmány elemzésekor: vajdasági jogszabályok könnyen felülírhatóak a központi hatalom által, mely veszélyezteti az autonóm tartomány működését.

A vajdasági intézményrendszerre és a Statútumra visszatekintve, úgy vélem, hogy jó alapot jelenthetne, egy sikeres autonómiához, azonban ehhez elengedhetetlen a korábban már hangoztatott jogi garanciák beépítése a rendszerbe. Ezzel párhuzamosan a magyarságnak feltétlenül szüksége lenne egy saját autonóm területre, mely a vajdasági autonóm tartomány által biztosított jogokat egészítené ki. Épp ezért tanulmányom utolsó fejezetében arra fogok választ keresni, hogy mindezt a magyar közösség hogyan képzei el, valamint, hogy ennek milyen lehetséges alapjai vannak.

³¹⁹ Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság in <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/index.php?lang=3> (Rólunk, illetve Projektek/A multikulturalizmus és a tolerancia érvényesítése)

³²⁰ Tartományi képviselőházi rendelet a tartományi közigazgatásról; 41. szakasz

³²¹ Bozóki Antal: im., 30-32. old

Magyar autonómiatörekvések

Ebben a fejezetben a magyar autonómiatörekvésekről fogok beszélni a kezdetektől a tényleges tervek megjelenéséig, emellett azzal is foglalkozom, hogy vajon mindezek meg is valósíthatóak-e.

Mielőtt erre rátérnék, azelőtt célszerű egy rövid történelmi kitérőt tenni. Elsőként érdemes áttekinteni a 2. világháború közti magyar politikai életet. A Vajdaság 1920-ban **Szerb-Horvát-Szlovén Királyság** (a későbbi **Jugoszlávia**)-hoz került és kérdéses volt, hogy a magyarság milyen politikát fog folytatni. A helyzetet nehezítette, hogy a Jugoszláv kormány állandó irredentizmus veszélye miatt élesen figyelt minden lépést, másrészt akkoriban az itteni magyarok nem rendelkeztek sajátos regionális öntudattal. Mindez pedig nem kedvez az autonómiai törekvéseknek sem, melyek ebben az időszakban nem is voltak jellemzőek. Ennek elsődleges oka, hogy alig rendelkeztek középosztállyal, másrészt az is a régi magyar államapparátushoz kötődött.

Alapvetően két irányzat alakult ki: **passzivisták** és **aktivisták**. A **passzivistákat** a Magyarországról elmenekült októbristák alkották. Szerintük elsődlegesen kulturális és gazdasági kérdésekre kell fókuszálni, be kell illeszkedni az új államrendbe. Egyik képviselőjük **Pleszkovich Lajos** szerint létre kell hozni egy vajdasági autonómista pártot, mely a térség valamennyi nemzetiségét átfogná. Ezzel szemben az **aktivisták** az önálló magyar párt alapítását tűzték ki célul, s mivel ehhez megnyerték a magyar kormány támogatását, így ez az irányzat győzött. Mindezek pedig az azt követő időszakot alapvetően meghatározzák.

1922-ben megalakult a **Magyar Párt**, melynek fő programja az oktatás, anyanyelv használat, gazdasági kérdések közigazgatás területére terjedt ki. Mindez szigorúan az alkotmányos kereteken belül képzelték megvalósíthatónak. Az első választáson önállóan indultak, de nem kerültek be, majd ezután a radikálisok listáján sikerült bejutniuk a Jugoszláv törvényhozásba. A párt 1929-es **királyi diktatúra** vezetéseig működhetett. Ez alatt az idő alatt a tevékenysége főként a vajdasági magyarság állampolgári jogainak biztosítására terjedt ki, melyet a nagy délszláv pártok közötti politizálásra igyekezett megvalósítani. Politikai problémáját egészében sohasem tudta megvalósítani, ráadásul 1929. után a vajdasági magyarság politikai képviselőjét sem láthatta el, mivel a pártot a **királyi diktatúra** betiltotta.

Sajti Enikő szerint mindvégig kényszerpályán mozgott, tevékenységét éppen ezért nem lehet a siker vagy a kudarc fogalmával azonosítani, megpróbálta a magyar társadalmat összefogni³²². Véleményem szerint a vajdasági magyarságnak célszerűbb lett volna a többi vajdasági nemzetiséggel összefognia, és egy közös pártban a Vajdaság autonómiájáért síkra szállni. Éppen ezért ilyen tekintetben egyetértek a passzivistákkal, akik a magyar érdekeket igyekeztek az új társadalmi helyzethez igazítani, és előképét adták a későbbi magyar törekvéseknek is.

A 2. világháború borzalmai után a vajdasági magyarságnak egy újabb helyzettel kellett szembenéznie: a **titói Jugoszlávia** sajátos világával. Ennek legfontosabb jellemzője **Mirnic Károly** szerint a társadalom államosítása volt, melynek következtében a társadalmi politikai pruralizmust felszámolták. Ez volt a sajátosan jugoszláv öngazgatás rendszere. Ennek keretében betiltottak minden fajta szerveződést és igyekeztek a lakosságban a nemzeti tudat helyett a politikai tudatot erősíteni, erre a feltalálták a jugoszláv nemzet fogalmát. Ilyen körülmények között az autonómiatörekvések ismét megvalósíthatatlannak tűntek.

³²² A. Sajti Enikő: A jugoszláviai magyarok politikai szervezkedésének lehetőségei és korlátai in <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00029/pdf/01.pdf>;

Mindez a vajdasági magyarságot is súlyosan érintette, mivel nem lettek önálló egyesületei, politikai pártjaik. Ráadásul a jó életszínvonal és a Nyugatra utazás szabad lehetősége miatt kezdet eltávolodni az anyaországi magyarságtól is. Ezt fogalmazta meg **Bori Imre**, aki szerint a vajdasági magyarság önmagában is elegendő. Ennek ellenére azonban sohasem szakadt el tőle, s igyekezett betölteni a kultúra- és világnézeti közvetítő szerepet.

Emellett 1968. és 1971. között kísérlet történt arra, a **Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesületet** érdekvédelmi szervezetté átalakítsák. Azonban ezt a jugoszláv államvezetés gyorsan megakadályozta. Ezt követően a magyarság igyekezett beilleszkedni a sajátos helyzetbe.

Ugyanakkor ez a korszak mérföldkövet jelent az 1990 után megjelenő autonómia törekvéseknek is: létrejött egy sajátos vajdasági identitástudat az államhatalom centralizációs törekvései ellen.

Tito 1980-ban bekövetkezett halála után kiültek a délszláv népek közötti ellentétek, s ennek következtében egyre több korlátozó intézkedés érte a magyar közösséget, ez pedig tevékenyen hozzájárult annak politikai önszerveződéséhez is³²³.

1990 után pedig már minderre szabadon volt lehetőség, mellyel a vajdasági magyarság már az első adandó alkalommal is élt: **1990. március 31-én Doroslón** megalakult a **VMDK**, mely sokáig a magyarság egyetlen érdekvédelmi szervezete volt. Programjában szerepelt a kollektív jog kérdése is, melyet későbbiekben jó alapnak bizonyult az első autonómiatervezetek megfogalmazásához is. Emellett céljai között szerepelt az arányos képviselet, anyanyelvhasználat, anyanyelvi tájékoztatáshoz való jog, anyanyelvi oktatás, stb. Mindez pedig találkozott a vajdasági magyar társadalom érdekeivel, s ennek következtében a VMDK az első két parlamenti választáson, valamint az önkormányzati választásokon is jó eredményt ért el (abszolút többség Kanizsán, Adán, Zentán, Szabadkán, Topolyán, és Óbecsén).

Ez pedig lehetővé tette a párt számára, hogy további politikai célokat fogalmazzon meg. Így került sor 1992-ben a kanizsai közgyűlésen elfogadott **Memorandumra** is, mely azóta a vajdasági magyar autonóm törekvéseknek kiinduló pontjává vált³²⁴.

Ezért az elkövetkezőkben ezt fogom elemezni³²⁵. **Kókai Péter** szerint a dokumentum egy három lépcsős autonómiát vázol föl:

- ❖ személyi autonómia
- ❖ magyar helyi önkormányzatok, valamint
- ❖ különleges státusú magyar területi önkormányzat.

Ezzel szemben én úgy vélem, hogy a **Memorandum** tartalmaz egy nulladik lépcsőt, más néven alaplépcsőt is. Ez pedig nem más, mint a Vajdaság státuszának népszavazás útján való meghatározása³²⁶. Ez többek között azért tartom fontosnak, mivel valamennyi vajdasági magyar autonómiatörekvésnek egy széles, jogkörökkel ellátott autonóm Vajdaságra kell épülnie.

A **Memorandum** szerzői szerint csakis a kollektív jogok mentén lehet a kisebbségeket hatékony védelmét biztosítani. Ehhez azonban szükséges lemondani a nemzeti szuverenitás kizárólagosságáról és el kell fogadni a kisebbségek önrendelkezési jogát (valószínűleg belsőt értenek alatta). A legfontosabb cél, hogy a magyarság ne legyen másodrendű állampolgár, ennek alapja pedig az önkormányzatiság.

³²³ Mirnics Károly: A magyar kisebbség ellenzéki magatartása, mint az alakuló civil társadalom tényezője Jugoszláviában in <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m990424.html>

³²⁴ Kókai Péter: A Szerbia területén élő magyar nemzeti közösség autonómiatörekvéseiről in http://www.southeast-europe.org/pdf/02/DKE_02_M_K_Kokai-P.pdf; 1-2. old

³²⁵ 1992-es VMDK Memorandum in <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?akod=160> (Memorandum a Szerb Köztársaságban élő magyarok önkormányzatáról)

³²⁶ 1992-es VMDK Memorandum in <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?akod=160> (Memorandum a Szerb Köztársaságban élő magyarok önkormányzatáról)

Éppen ezért elsőként a tervezet a **személyi autonómia** felépítésével foglalkozik. A Memorandum szerint a személyi önkormányzat jogi személy, melynek hatáskörei kiterjednek az oktatás, művelődés, tájékoztatás, és nyelvhasználat területére.

A szabályozást érdekes elemnek tartom, hogy nem magyar nemzetiségű személyek, illetve intézményei is részesei lehetnek. Ennek kapcsán fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy mindez nem eredményezheti a magyar érdekek háttérbe szorítását. Éppen ezért körültekintően szabad csak élni.

A személyi autonómia legfontosabb szerve a **magyar népcsoport parlamentje**, mely a törvényhozó testület. A legfontosabb kérdés, hogy hogyan képes a vajdasági magyarság különböző politikai irányát megjeleníteni. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy ezt mindenképpen be tudja tölteni, mivel a tervezet gondoskodik a választás lebonyolításának tisztaságáról (általános egyenlő, közvetlen, titkos), valamint meghatározza, hogy ki vehet részt benne: „*akik a kisebbségi közösségen belül választójoggal rendelkeznek*”. A szabályozás egyetlen hiányosságának azt tartom, hogy nem foglalkozik a töredékszavazatok kérdésével, mivel csak az lesz megválasztva, aki a választókerületében a legtöbb szavazatot szerezte. Éppen ezért be lehetne vezetni egyfajta kompenzációs listát is.

A parlament jogköreit áttekintve figyelemre méltónak találom, hogy csak korlátozottan is, de jogosult törvényeket előterjeszteni (oktatás, művelődés, tájékoztatás). Azonban az nem világos, hogy ki vagy mi számára. Emellett a parlament hatáskörébe tartozik egy nyelvhasználati kódex összeállítása, az anyaországi intézményekkel való kapcsolattartás, valamint egyéb szervezeti kérdések. Képviselőinek 4 évre szól a mandátumuk.

A személyi autonómia döntéshozó szerve az **önkormányzati tanács**, mely egyfajta kormány szerepét tölti be. 30 tagból áll, akikre az ajánlást a parlament terjeszti elő a megválasztott képviselők közül. Legfontosabb feladata, hogy kidolgozza a Statútumot, melyet a parlament fog elfogadni. Emellett javaslattételi joggal rendelkezik az oktatási intézmények terén, valamint felügyeleti jogot gyakorol a hatáskörébe tartozó intézmények működése felett. Szűk körben jogosult jogsértés esetén az illetékes hatóságnál fellépni, ennek feltétele, hogy nem tartozik bírói hatáskörbe. Ezzel kapcsolatban úgy vélem, hogy a **Memorandum** szerzői szélesebb jogkört is megfogalmazhattak volna. Ugyanis mint arra már korábban utaltam, Szerbiában sajnos gyakoriak az etnikai incidensek, így e téren a személyi önkormányzat jogkörei meglehetősen szűkek.

Sajátos szerepet tölt be az intézmény életében az **önkormányzat elnöke**, akit 4 évre választanak. A szabályozás nem tartalmazza, hogy egy személy maximum hány ciklusra lehet elnök. Éppen ezért úgy vélem, célszerű lenne korlátozni legfeljebb kettőre. Az elnök legfontosabb feladata, hogy képviselje az önkormányzatot, ő az intézmény arca. Ez pedig növelheti a befolyását is: egy sikeres elnök könnyen támogatókat szerezhet az önkormányzat számára, mely a megfelelő működését biztosíthatja. Éppen ezért látszólag korlátozott jogkörei ellenére, komoly szerepe van az intézmény működésében. Emellett feladatai közé tartozik az állam, illetve az önkormányzatok által elfogadott jogszabályok végrehajtása, valamint egyéb szervezeti és intézményi feladatok ellátása is.

A **Memorandum** következő pillérét képezi a **Magyar Autonóm Körzet** megalakítása. Ennek keretében a **Tisza-melléki magyar tömböt** vonnák egy közigazgatási egységbe: Kanizsa, Zenta, Ada, Csóka, Óbecse, Kishegyes, Topolya és Szabadka. Ennek központja Szabadkán lenne. A szerzők szerint ezzel megszűnnének a korábbi körzetesítésből fakadó hátrányok, mellyel a magyar közösséget megosztották, és biztosítaná a magyarság egyenrangúságát a saját szülőföldjén. Ennek érdekében viszont elengedhetetlen, a szerb alkotmány módosítása, mely létrehozná a különleges státusú községeket. Ezek olyan települések, ahol valamely népcsoport egyszerű többségben él. Ezek egyesüléséből jönne létre a **Magyar Autonóm Körzet**, melyről minden esetben az egyes községi képviselőtestületek külön-külön döntenének. Azonban a tervezet fontosnak tartja az állampolgárok véleményét is, így lehetőséget biztosít a népszavazásra, melyre 100 polgár javaslatot tehet, de 1000 polgár esetén

már kötelező kiírni. Emellett kiemelném azt, hogy gondoltak az autonóm területeken élő kisebbségek védelmére is. Ennek keretében a határövezetbe eső szerb települések leválhatnak, illetve ugyanígy szomszédos magyar települések csatlakozhatnak.

A tervezet fontos eleme, hogy a magyar illetve a szerb nyelv mellett a horvátot is elismeri hivatalosnak. Ezzel pedig igyekeznek az esetleges akadályokat elgördíteni az autonómia útjából. Ez különösen igaz a tervezett székhely, Szabadka esetében, ahol mindhárom népelem megtalálható és egyik sincs abszolút többségben³²⁷. A többi kisebbség esetén pedig az eddig állami szabályozás maradna továbbra is életben.

A **Magyar Autonóm Körzet** hatásköreire pillantva megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi gyakorlat alapján is viszonylag széleskörű hatáskörökkel rendelkezik³²⁸. Így többek között kiterjed a vallás- és közoktatás ügyre, gazdasági, szociális ügyekre, egészségügyre, hírközlésre, igazságszolgáltatásra, és rendfenntartásra, pénzügyekre, valamint helyi igazgatási ügyekre.

Ugyanakkor a **Memorandum** nem beszél a bevándorlás és letelepedés kérdéséről, melyek **Thomas Benedikter** szerint sok esetben fontosak lehetnek³²⁹. Ez fennáll a vajdasági magyarság esetében is, ugyanis a '90-es években 270 ezer menekült telepedett le a tartományban, többek között a tervezett autonómia területére is (Szabadka 6401, Óbecse 1471, Topolya 1200 telepes, stb.). Ez pedig alapvetően megváltoztatta az etnikai arányokat: a szerbek aránya 57,21 %-ról, 65 %-ra nőtt³³⁰. Emellett a tartomány mind a mai napig bevándorlási célterületnek számít³³¹. Így úgy vélem, hogy a magyar autonóm körzetnek az ilyen típusú kérdéseket is szabályoznia kellene.

Az igazságügy és rendfenntartás területén célszerűbbnek tartanám, ha ezeket nem külön törvény, hanem az autonómia státútum szabályozná, mivel ezzel csökkenne az esetleges politikai támadási felület.

A pénzügyek területén számomra kérdéses, hogy az autonómia rendelkezik-e adókivetési jogkörrel. Ugyanis a szabályozás csak annyit mond ki, hogy a központi igazgatás költségeit az állami támogatás és segély mellett a polgárok hozzájárulása fedezi. Itt a hozzájárulás szó nem pontos, további részletszabályozások szükségesek.

A **Magyar Autonóm Körzet** szervei a **képviselőtestület, területi tanács** és az **elnök**.

A **képviselőtestület** a szervezetet érintő jogkörökön kívül elfogadja az alapszabályt, a költségvetést, a státútumot, valamint ellenőrzi a hatáskörébe tartozó közigazgatást. Tagjait 4 évre választják, a státútum a **Magyar Autonóm Körzet** legfontosabb dokumentuma, mely tartalmazza az autonómia működésére vonatkozó legfontosabb részletszabályokat. Nem lehet ellentétes a szerb alkotmánnyal, ugyanakkor semmilyen községi szabályrendelet nem lehet vele ellentétes.

A **területi tanács** hasonlóan a személyi autonómia szabályozásánál elmondottakhoz alapvetően végrehajtó szerv, de emellett javaslattevési és felügyeleti jogköre is van.

Az **elnök** szerepéről szintén a korábban elmondottak az irányadók.

Végezetül a **Memorandum** szerzői szerint szükséges létrehozni az ún. magyar helyi önkormányzatokat, melyek a tömbtől távol élők számára biztosítana speciális jogosítványokat. Ezek olyan települések lennének, ahol a magyarság többségben él. Mindez a MNDK szerint 15 települést érintene, és segítené a konfliktusok felszámolását.

Ennek keretében ezen önkormányzatok területét csak népszavazással lehetne megváltoztatni, szervezetük belső felépítését maguk határoznák meg, a felettük levő felügyelet csak a tevékenység jogszerűségére és az alkotmány elveire tekintettel valósulhat meg, emellett megilleti őket a más önkormányzatokkal való társulási jog is. Hatáskörük ellátása céljából

³²⁷ Bozóki Antal: im., 27-28. old

³²⁸ Thomas Benedikter: im.; 52. old

³²⁹ Thomas Benedikter: im.; 247. old

³³⁰ Bozóki Antal: im., 217-219. old

³³¹ Nagy Imre: im., 193-201. old

pénzügyi forrásokra jogosultak, melyeket az adók és díjbevételek tesznek ki. Ugyanakkor kivételes esetben állami támogatásban is részesülhetnek.

Mindezt fontosnak tartom, mivel a magyar települések közül sokat súlyt a nehéz gazdasági helyzet, a perifériára szorulás. Ez különösen igaz a kis településekre pl.: Torda, Magyarcsernye, ahol nehéz körülmények miatt már eddig is sokan elköltöztek. Éppen ezért a lehetséges állami támogatás hosszútávon hozzájárulhat a munkahely teremtéshez, mely biztosíthatja a helyi lakosság megélhetését.

A **Memorandum** e részének komoly hibája, hogy ezen nyelvszigetek számára nem biztosítja a lehetőséget a **Magyar Autonóm Körzethez** való csatlakozásra. Pedig néhány autonómia esetében erre lehetőség van, pl. Gagauzia Moldovában³³². Éppen ezért a tervezet ezen részét ezirányba kellene módosítani.

Összességében véve az **1992-es VMDK Memorandum** mérföldkőnek számít a vajdasági magyarság életében, hiszen lefektette az alapokat és kijelölte azt az irányt amin a közösség a mai napig is igyekszik haladni. Az ezt követő autonómia tervezetek mind erre vették épültek, ezért az elkövetkezőkben az eltérésekre fogok fókuszálni.

Csapó József 1999-ben két autonómia tervezetet mutatott be. Az egyik közülük a **perszonális autonómiával** foglalkozik³³³.

Ebben a szerző kinyilvánítja, hogy az etnikai arányokat nem lehet megváltoztatni. Az autonómia hatásköreinél is tovább megy a **Memorandumban** foglaltaknál: a sajátos hatáskörök közé sorolja a hivatali és közéleti, valamint a társadalmi és szociális tevékenységet is. Ezzel lényegesen bővíti az intézményi spektrumot, és jóval kiterjedtebb kisebbségvédelmet tesz lehetővé. Többek között lehetővé válhat a közéletben és a közügyekben való arányos foglalkoztatás. Emellett a szociális terület esetében különféle támogatások odaítélésére is jogosulttá válik az intézmény.

A 15. szakasz szerint a kisebbség különleges jogot kap az autonómia megvédésére: nemzetközi szervezetekhez fordulhat. Véleményem szerint ez Szerbia jelenlegi állapotában egy komoly eszköz lehet, mivel jelenleg az ország nem uniós tag és így egy nemzetközi szervezettől jövő esetleges bírálat akár vissza is vetheti a csatlakozási folyamatokat.

A tervezet szerint a személyi autonómia döntéshozó testülete a **Képviselők Tanácsa**, a végrehajtásért pedig a **Végrehajtó Testület** felel.

Az előbbi esetében a hatáskörök és a felépítés hasonlóan alakul, ahogy azt a **Memorandumban** láttuk.

A **Végrehajtó Testület** esetében a hatásköröket sokkal szélesebben határozták meg. Ezek közül mindenképp kiemelném, hogy mind közösségi, mind egyéni jogsértés esetén az egyén fordulhat az állami hatóságokhoz, illetve a nemzetközi szervezetekhez. Ez pedig a valódi jogvédelem felé vezető első lépést jelentheti. Emellett figyelemre méltó az is, hogy kötelező véleményezési joga van a nemzeti kisebbségeket érintő jogszabályok esetén, valamint a közhivatalokban és az igazságszolgáltatásban az arányos képviselet megvalósulása érdekében javaslattevési joga van a személyeket illetően. Mindez pedig a kisebbségi autonómia kiterjesztéséhez járulhat hozzá, megteremtheti a valódi állampolgári egyenlőséget.

Ugyanakkor a tervezet komoly hibájának tartom, hogy nem ismeri az elnöki funkciót, jogköreit a **Végrehajtó Testülethez** utalja.

A tervezet ismeri a sajátos státusú helyi közösségek fogalmát is, azonban mindezt ki is egészíti: az olyan helyi önkormányzatra is tartalmaz rendelkezéseket, ahol a magyarság kisebbségben van. Itt a magyarság képviseletét és érdekvédelmét a **Képviselő Tanács** által megválasztott **települési képviselet** látja el. Tanácskozási, javaslattevési és kezdeményezési jogkörökkel rendelkezik. Ez pedig a szórvány fokozottabb védelmét valósíthatja meg.

³³² Ábrám Zoltán: Gagauz földön in <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1482>

³³³ Dr.Csapó I. József: Autonómiák és autonómiatörekvések in <http://www.hunsor.se/dosszie/autonomiarorekvesek.pdf>; 231-241. old

Csapó József emellett a területi autonómiával kapcsolatban is kidolgozott egy tervezetet: **Észak-Bácska Autonómia Statútuma**³³⁴. Ennek területe megegyezik a **Memorandumban** meghatározott községek területével.

A **Memorandummal** szemben már az elején igyekeznek leszögezni, hogy mi tartozik állami hatáskörbe: területi integritás, pénzügy, honvédelem, külügy, vám-rendszer, szövetségi adózás, és szövetségi választások. Ennek ellenére a 63. és a 68. szakaszok szerint a régióknak lehetősége van adót kivetni és hatásköri gyakorlásához szükséges pénzforrásokat is nagyrészt magának kell előteremtenie. Ezért úgy vélem, hogy a pénzügyek inkább megosztott hatáskörnek számítanak a régió és az állam között, mintsem kizárólagosan államinak. Ezt leszámítva, összességében megállapítható, hogy az állam számára fenntartott hatáskörök megfelelnek a nemzetközi gyakorlatnak³³⁵.

A 14. szakasz az autonómia által biztosított jogokat nem csak az adott területen élők hanem azok is élvezhetik, akiknek ott volt az utolsó törvényes lakóhelyük. Mindez azonban ellentmond az eddigi nemzetközi gyakorlatnak, ráadásul megvalósítása is kérdéses³³⁶. Feltehetően a tervezet a Jugoszláv polgárháború során elmenekült magyarokat igyekeznek így privilegizálni.

A 16. szakasz a **Memorandumban** foglaltakhoz képest tágabban biztosítja a nyelvi jogokat, mivel valamennyi kisebbségi nyelv számára biztosítja a hivatalos nyelvi státuszt, ha községben a 100-at, városban az 500-at, municípiumban az 1000-et meghaladja az ilyen anyanyelvű polgárok száma.

A tervezet igyekezni az intézményi garanciákat is megteremteni. Ennek keretében a választásokat az állami hatóságok, az **EU**, illetve az **EBESZ** felügyelete alatt kell lebonyolítani. Emellett a választások tisztasága érdekében **Választási Bizottságot** hoz létre, melynek az **EBESZ** által kijelölt személy az elnöke.

Az autonóm régió legfontosabb intézményei a **Közgyűlés**, az **Önkormányzati Bizottság**, és **Észak-Bácska elnöke**.

A **Közgyűlés** a régió közhatalmát gyakorolja, 31 képviselőből áll, akiket a polgárok választanak. Lehetősége van törvényeket is hozni, mely az állam által nem módosítható vagy változtatható meg. Ez lényegesen meghaladja a **Memorandum** hasonló szervének biztosított jogokat, mivel az csak határozatokat fogadhatott el. A hatáskörökre vonatkozóan is ez érvényes. Többek között a **Közgyűlés** választja meg a régió elnöke által előterjesztett jelölteket, a bírósági hivatalok élére. Ezzel pedig az autonómia az igazságszolgáltatás területén kap részjogosítványt, ami a nemzetközi gyakorlat szerint szervezetrendszerének egyik alappillére³³⁷. Emellett szerintem akár más országok parlamentjével is kapcsolatot tarthat fent, legalábbis erre utal „*a külföldi törvényhozó testületek*” kifejezés.

A tervezet szerint a végrehajtó hatalmat az **Önkormányzati Bizottság** látja el, aki az elnökből és miniszteri rangú tagokból áll. Itt is figyelemre méltóak a speciális jogosítványok:

- ❖ törvénykezdeményezés
- ❖ adóhatósági jogkör gyakorlása
- ❖ nemzetközi szerződések megkötése
- ❖ igazságügyi felülvizsgálatot kérhet, ha valamely állampolgárt végrehajtó vagy adminisztratív területről hátrány ért és az adminisztratív utat már kimerítették.

A régió elnökére vonatkozó szabályozás hasonló a **Memorandumbelihez**, azonban a **Csapó József-tervezet** szerint az elnök mandátuma nem lehet hosszabb két ciklusnál.

Végezetül érdemes még megemlíteni hogy a tervezet gondoskodik az autonómia védelméről, melyről a **Memorandum** egyáltalán nem beszél. Ezt azért tartom fontosnak, mivel a központi

³³⁴ Dr. Csapó I. József: im.; 242-258. old

³³⁵ Thomas Benedikter: im.; 50-51. old

³³⁶ Thomas Benedikter: im.; 38. old

³³⁷ Thomas Benedikter: im.; 242. old

hatalom időről-időre megkísérelheti a megadott jogokat és hatásköröket elvonni. Ez különösen igaz Szerbia esetében, ahol a '90-es években tomboltak az erőszakos centralizációs törekvések, s ezek mind a mai napig nem szűntek meg. Éppen ezért elengedhetetlen az ilyen típusú szabályozás. Ennek elemei:

- ❖ a régió határait csak a régió jóváhagyásával lehet módosítani
- ❖ illetékességi vita esetén a régió az igazságszolgáltatási szervekhez fordulhat
- ❖ régió által elfogadott jogszabályok feletti ellenőrzés csakis utólagos lehet és a törvényességre terjedhet ki.

Összességében úgy vélem, hogy a **Csapó József** által megfogalmazott autonómia tervezetek elfogadása esetén a vajdasági magyarságot széles jogkörök illetnék meg, ugyanakkor az ehhez szükséges politikai támogatást nehezen lehetne megszerezni.

Szerbia 2006-os alkotmánya, valamint az azt követő előkészületek a Vajdaság Statútumának elfogadására ismét felszínre hozták a vajdasági magyarság autonómia törekvéseit. Ennek fényében fogadták el a VMSZ, a VMDK és a VMDP alkotta **Magyar Koalíció** autonómia koncepcióját 2008-ban.

A tervezet személyi elvű autonómiát tekint elsőlegesnek ennek központi intézménye a **Magyar Nemzeti Tanács**, ami önálló vagyonnal és jogi személyiséggel rendelkezik. Hatáskörei az oktatás, művelődés, a tájékoztatás és a hivatalos nyelvhasználat területére terjednek ki. Ezek megegyeznek a **Memorandummal** foglaltakkal.

Igyekszik megteremtteni az intézmény demokratikus legitimitációját, ezért többek között választói névjegyzéket hoz létre (magyar közösség minimum 50 %-a), valamint küszöböt vezet be.

A **Magyar Nemzeti Tanács** finanszírozását állami költségvetés törvényben meghatározott arányban kell az államnak biztosítani. Emellett a kisebbségi autonómia működtetésével kapcsolatos intézményi feladatok állami ellátására a **Kisebbségügyi Minisztérium** létrehozását szorgalmazza³³⁸.

A tervezet szintén kiáll a magyar többségű multietnikus régió eszméje mellett, mely a **Tisza-melléki etnikai tömb** területét ölelné fel. A **Memorandumhoz** hasonlóan rendelkezne törvényhozó és végrehajtó szervekkel.

A Magyar Koalíció szerint elengedhetetlenül fontos a részarányos tartományi képviselőházi és köztársasági parlamenti képviselő, melyek számát a népszámlálás határozza meg, amit többpárti választások után kerül kiosztásra.

A tervezet elkészítői hasonlóan a **Memorandumhoz** kiállnak Vajdaság széleskörű autonómiájáért, melynek keretében a tartomány törvényhozói, végrehajtói és igazságszolgáltatási hatáskörökkel is rendelkezne.

Komoly hibának tartom, hogy szemben a **Memorandummal**, nem fogalmaz meg külön szabályozást a nyelvszigetekben élők és a szórványmagyarság számára. Ehelyett a helyi önkormányzati autonómia megerősítését szorgalmazza pl.: önkormányzati felügyeleti hatáskörök bővítése, kommunális rendőrség, állami felügyeleti jogkörök szűkítése stb. Ezzel pedig nem veszi figyelembe az eltérő etnikai arányú településeken élő magyarság érdekeit.

Az eddigi tervezetekkel ellentétben viszont az igazságszolgáltatás területi átszervezését szorgalmazza. Ezt legfőképpen azért tartja szükségesnek, mivel a bírósági rendszer megosztja a magyarságot³³⁹.

Mindezek után adódik a kérdés, hogy mindezekből mit sikerült **megvalósítani**. Ugyanis a környező országok magyar közösségei eddig még nem tudtak felmutatni konkrét eredményeket. Ebből a szempontból a Vajdaság kivételnek számít, mivel egyedül az

³³⁸ A Magyar Koalíció autonómiakoncepciója in http://www.vajma.info/docs/MK_autonomiakoncepcio_2008_03_17.pdf; 1-5. old

³³⁹ A Magyar Koalíció autonómiakoncepciója; 5-7. old

ittenieknek sikerült kivívnia az autonómia egyik formáját, a személyelvűt, igaz ezt is csak több lépcsőben.

Elsőként 1999-ben, a **Milosevics-rendszer** végnapjaiban megalakult az **Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács**, amely azonban még nem rendelkezett semmilyen törvényes háttérrel. A 2002-es kisebbségi törvény lehetővé tette a nemzeti tanácsok létrehozását, melyek a művelődés, oktatás, tájékoztatás és a nyelvhasználat területén rendelkeztek hatáskörökkel. Emellett törvényjavaslatokat, törvénymódosításokat kezdeményezhettek és az állam is hozzájárult anyagilag a működésükhöz. Ezzel megvalósult a személyi autonómia, létrejött az „*ős-MNT*”, melynek jogkörei az elkövetkező években kristályosodtak ki. A 2009-es nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény pontosította a szabályozást. A legfontosabb változás volt, hogy az új törvény lehetővé tette, hogy az electori választás helyett választói névjegyzék alapján válasszák meg az egyes kisebbségek a saját nemzeti tanácsaikat. Ezzel pedig az intézmény demokratikus legitimitációját erősítették meg, ami hozzájárulhat annak sikeres működéséhez is³⁴⁰.

Emellett a vajdasági magyarságnak a másik kitűzött célt, Vajdaság autonómiájának jogköreit is sikerült bővíteniük a 2009-es Statútummal, melynek elfogadásában kulcsszerepet játszottak. Ennek folyamatáról és az elért eredmények értékeléséről a Statútumról szóló fejezetben már beszéltem.

Ugyanakkor továbbra sem sikerült elérni a kitűzött legfontosabb célt, a **Magyar Autonóm Körzetet** Szabadka székhellyel.

Vajon mi ennek az oka és milyen **esélyei** vannak a vajdasági magyarságnak? Az elkövetkezőkben ezzel foglalkozom.

A területi autonómia szempontjából szerintem alapvetően **3 aspektust** kell megvizsgálni: **demográfiai, gazdasági és politikai**.

Elsőként a **demográfiai** kérdést kell áttekinteni, mivel ezt tartom a kisebbségi érdekérvényesítőképesség alapjának. Ugyanis egy fogyatkozó népcsoport egyre kevésbé tudja érdekeit képviselni és megvédeni, mivel „*előregedik a társadalma, felgyorsul a szórványosodás és az etnikai arányok eltolódnak*”. **Badis Róbert** ennek kapcsán így fogalmaz: „*Utánpótlás hiányában belátható időn belül felszámolódhat az anyanyelvű oktatás, megszűnhetnek a művelődési egyesületek, intézmények. Fennáll annak a veszélye is, hogy a jövőben nem éljük el a nyelvi jogok érvényesítéséhez szükséges népesség arányt*³⁴¹”.

Mindezeket figyelembe véve a vajdasági magyarság van a legrosszabb népesedési helyzetben a Kárpát-medencében a magyar közösségek közül. Az újszülöttek esetében 2002 és 2010 között 20%-os visszaesés tapasztalható: 2817-ről 2175-re csökkent a számuk. Ezzel párhuzamosan növekedett a szerb újszülöttek aránya a tartományban 66,1%-ról 70,6%-ra, míg a magyar újszülöttek aránya 14%-ról 12%-ra csökkent.

Ezek a tények szoros összefüggést mutatnak a születési arányszámok területén megfigyelhető romlással is, melynek következtében ez az érték 1,5-ről 1,32-re csökkent. Ez pedig mélyen a reprodukcióhoz szükséges szint alatt van(2,1).

A halálozások terén a számbeli csökkenés ellenére a mutató továbbra is felette van a magyarság számarányának, de a halandósági együttható az elmúlt időszakban 20,3 ezrelékről 18,9 ezrelékre csökkent.

Mindezek következtében a vajdasági magyarság természetes szaporodási mutatója hosszú idők óta negatív értékeket mutat. A nyolcvanas évek óta a halálozások száma meghaladja a születések számát, jelenleg évente a magyar közösség száma 1%-kal fogy³⁴².

Ennek következtében a vajdasági magyar társadalom egyre inkább előregszik, ezt bizonyítja, hogy a 60 évesnél idősebbek aránya eléri a 26%-ot, a családok 34%-ban csak egy gyerek

³⁴⁰ Kókai Péter: im.; 3-9.old

³⁴¹ Bozóki Antal: im., 33. old

³⁴² Badis Róbert: Elfogyóban? in http://kommentar.info.hu/iras/2012_3/elfogyoban

van³⁴³, valamint az a tény, hogy a magyar közösség átlagéletkora a legmagasabb a tartományban(44,9 év³⁴⁴).

Ezekhez a negatív folyamatokhoz járul hozzá a migrációs veszteség, mely az elmúlt 20 évben komoly méreteket öltött. Ennek egyik legfőbb oka a '90-es években a jugoszláv polgárháború és az azt követő gazdasági és társadalmi kilátástalanság, majd a 2000-es évektől egyre inkább a jobb megélhetés és a külföldi munkavállalás vezérelte a migrációs szándékot. Komoly problémát jelent, hogy nagyon jelentős az értelmiségi elvándorlás is: egy felmérés szerint a vajdasági magyar egyetemistáknak mindössze 23%-a nem foglalkozik egyáltalán a kivándorlás gondolatával. A Magyarországon tanulók esetében a biztos elvándorlók aránya 30%, míg a szülőföldön tanulók esetében 5%³⁴⁵. Éppen ezért úgy vélem, hogy a közeljövőben feltétlenül szükséges lenne egy önálló magyar egyetemet alapítani, mivel csökkentené az értelmiségi elvándorlást, ami hosszú távon a közösség szétverésével fenyeget.

Végezetül szintén a magyar közösség fogyásához járul hozzá az asszimiláció is, melynek oka a vegyesházasságok magas aránya. Ezt segítik elő a nemzeti csoportok közti átjárhatóság, a sajátos közös vajdasági öntudat, valamint a kisebbségi intézmények meggyengülése is. Szerencsére az évtizedek óta tartó növekvő arány az utóbbi tíz évben megfordult(28,2%-ról 27,3%-ra csökkent), de még így is igen magas, mivel minden 4. házasság továbbra is vegyesházasságnak számít. A legrosszabb helyzetben a szórványban élők vannak, ahol ez az arányszám 50% felett van.

Mindezek következtében a vajdasági magyarság évente közel 4000 fővel fogyatkozik, ezzel párhuzamosan a Vajdaság térszerkezete is átalakul: a szerbek aránya az 1991-es 56,8%-ról ma már a 70% felé közelít(természetesen ehhez nagyban hozzájárult a jugoszláv polgárháborút követő szerb menekülthullám is³⁴⁶).

Minden negatívum ellenére szerencsére még nem roppant össze a közösség. Erre világít rá **Bozóki Antal**, mikor így fogalmaz: „*Szinte egyedüli pozitívumként hozható fel, hogy a területi harcokat még nem veszítette el a magyarság. Abszolút többségét megőrizte: Zenta, Magyarkanizsa, Ada, Kishegyes, Topolya községekben; relatív többségét Óbecse és Csóka községben, valamint Szabadka városában. Még mindig jelentős arányban(10-29,9%) vagyunk jelen Temerinben, Törökbecsén, Zomborban, Apatinban, Törökkanizsán, Nagyikindán, Nagybecskereken, Magyarcsernyén és Torontálszécsányon; s további 21 községben vagyunk jelen kisebb(1-9,9%), de ugyanakkor jelentős számban, köztük Újvidéken, Fehértemplomban, Pancsován, Hódságon*³⁴⁷”.

Mindezekből jól látható, hogy a tervezett **Magyar Autonóm Körzet** még mindig reális célként lebeghet a vajdasági magyarok szeme előtt. Azonban látni kell, hogy ha a jelenlegi folyamatok továbbra is fennmaradnak, akkor nemcsak az autonómiakövetelések, hanem az anyanyelvhasználat is ellehetetlenül. Ezért minél hamarabb egy népesedési programot kell a közösségnek kidolgoznia.

Szerencsére erre már sor is került, ugyanis a **Magyar Nemzeti Tanács** a 2013-2017-es időszakot átfogó **Népesedési Akciótervet** dolgozott ki, melyben az alábbi stratégiai célokat jelölte ki:

- ❖ gyermekvállalás gazdasági hátrányainak mérséklése, gyermekbarát munkavállalási lehetőségek biztosítása
- ❖ az anyaság, a gyermekvállalás szellemi-erkölcsi megbecsülésének a növelése
- ❖ az anyaságra és apaságra való érettség serkentése és támogatása
- ❖ az anya és a magzat életének és egészségének a megóvása

³⁴³ Bozóki Antal: im., 25. old

³⁴⁴ Bozóki Antal: im., 34. old

³⁴⁵ Badis Róbert: Elfogyóban?

³⁴⁶ Badis Róbert: Elfogyóban?

³⁴⁷ Bozóki Antal: im., 34. old

- ❖ a gyermekvállalás, a család fontosságának elfogadtatása a közgondolkodásban, az oktatáson és a médián keresztül.

Mindezek megvalósítása során számít:

- ❖ az önkormányzatokra
- ❖ vajdasági magyar nyelvű médiára
- ❖ az MNT-re, illetve az általa társalapított közintézményekre
- ❖ a civil szervezetekre
- ❖ az egyházakra, valamint
- ❖ a magánvállalatokra.

Az akcióterv megvalósítására külön végrehajtási mechanizmust dolgoztak ki, melynek keretében a felügyeletet az **MNT Közigazgatási Hivatala** látja el, míg a kinevezett munkatestületek éves jelentéseket tesznek az MNT felé. Ennek során létrehoztak népesedési jogi ügyekkel megbízott, médiával megbízott, „adj esélyt az életnek”, iskolai műhelyekkel megbízott, civil és egyházi munkatestületeket³⁴⁸.

Ennek tükrében úgy vélem, hogy hosszú távon meg lehet fordítani a negatív folyamatokat, melyek könnyen a területi autonómia gátját is jelenthetik.

Szintén komoly jelentősége van az adott terület **gazdasági helyzetének** is. Ugyanis egy alapvetően szegény régió sokkal nehezebben tudja a központi hatalmat meggyőzni arról, hogy speciális státust kaphasson³⁴⁹.

Ennek alapján a vajdasági magyarság igen nehéz helyzetben van, mivel a jelenlegi szerb gazdasági állapotok a magyarlakta területekre is negatív hatást fejtenek ki. Országos szinten komoly problémát jelent, hogy a mai napig sem sikerült megközelíteni a néhai jugoszláv életszínvonalat. Ezt igazolja az a tény, hogy az ipari termelés 2011-ben mindössze az 1989.évi 40% volt. A helyzetet súlyosbítja, hogy a 2008-as gazdasági világválság hatására megugrott az államadósság, mely elérte a GDP 60,5%-át, ami jócskán meghaladja a költségvetési törvényben előírt szintet (45%).

A gondokat tovább tetézi az a tény, hogy az utóbbi időben ezek vesztették el a munkahelyüket. Ennek következtében a munkanélküliség drámai mértékben növekedett, jelenleg a munkanélküliek száma 755422, mely a munkaképes polgárok mintegy harmada. Csak 2011-ben több mint 100 ezer munkahely szűnt meg az országban, mely a legjobban a Vajdaságot érintette. Itt a lakosság 10%-a tartozik jelenleg ebbe a kategóriába.

Mindezek a folyamatok a vajdasági magyarságot, mint nemzeti kisebbséget többszörösen is sújtják. Ennek oka, hogy a társadalom peremére szorult, kimaradt a privatizációs folyamatokból.

Ezt igazolja az a kutatás, mely szerint a vajdasági gazdasági életben a szerbek vannak túlsúlyban a köztulajdonban lévő vállalatok igazgatói esetében 66,66%-ban, bankvezetők esetében pedig 64,63%-ban, mely jócskán meghaladja a 36 vizsgált községben jelenlévő etnikai arányokat. Emellett a vajdasági magyarok foglalkozási szerkezete is jelentősen eltér a szerbekétől: döntő súlyt képez benne a mezőgazdaság. Az aktív keresők közel ¼-e mezőgazdasági magántermelő, ugyanez a szám a szerbeknél mindössze 13%. Ugyanakkor a gazdasági vezetők esetében a magyarok aránya 2,6%, a szerbeké viszont 4,8%³⁵⁰.

Mindezeket érdekes megvilágításba helyezi egy 2007-ben készült tanulmány, mely a magyar etnikai tömb gazdasági helyzetét is vizsgálta többek között. Ennek alapján megállapítható, hogy a vizsgált 9 község közül 4 nemzeti jövedelme haladta meg az országos átlagot, de 3 esetében mindössze annak felét érte el. Emellett a kutatók azt is megállapították, hogy az országos negatív tendenciák a magyarlakta területek esetében jóval erőteljesebben érvényesülnek. Mindezek alapján a magyarság gazdasági értelemben ketté van szakítva:

³⁴⁸ MNT Népesedési akcióterv in <http://www.mnt.org.rs/10-Strategiak>

³⁴⁹ Domonkos Endre: im.; 24. old

³⁵⁰ Bozóki Antal: im., 35-43. old

kiemelkedik Óbecse, ahol a nemzeti jövedelem az országos átlag közel 171%-a, míg a sor végén áll Kishegyes, ahol ez a szám mindössze 46,3%. Az összképet némiképp javítja, hogy a tervezett területi autonómia központjának szánt Szabadka nemzeti jövedelme nemcsak az országos, hanem a vajdasági átlagot is meghaladja³⁵¹.

Mindez pedig az autonómatörekvésekre is negatívan hathat, mert a terület jobban rá van szorulva a központi hatalom támogatásaira. Éppen ezért minél hamarabb szükséges lenne egy céltudatos gazdasági programot beindítani, mellyel az egész térség és benne a magyarság leszakadását meg lehetne állítani. Katalónia példája igazolja, hogy a gazdasági önrendelkezés egyben a politikai önrendelkezést is megteremti. Ugyanis a katalán GDP a spanyol 20%-át biztosítja, emellett a régió az EU négy legdinamikusabban fejlődő régiói közé tartozik. Éppen ezért Katalónia Spanyolországban egyre inkább megkerülhetetlen tényezővé válik, mely a katalán politikai törekvésekben is megjelenik: az autonóm jogkörök bővítését eredményező tervezetet fogadtak el hosszas parlamenti küzdelmek után 2006-ban³⁵².

Vajon milyen lehetőségei vannak a vajdasági magyarságnak, hogy a gazdasági önrendelkezését megteremtse? Ezzel kapcsolatban két vajdasági körzet lehetőségeit kell áttekinteni: **Észak-Bácska** (43,6% magyar), illetve **Észak-Bánát** (47,4%).

Az előbbi esetében fontos hangsúlyozni, hogy kedvező földrajzi fekvéssel rendelkezik. A terület a nemzetközi kereskedelem nyomvonalán helyezkedik el, autópálya köti össze Magyarországgal és ezen keresztül az EU-val is. Ez lehetőséget teremthet arra, hogy ezen keresztül külföldi befektetők érkezzenek a térségbe, melyet csak erősít az a tény, hogy Szerbia megkezdte az EU csatlakozási tárgyalásokat. Kiemelkedő gazdasági területnek számít a körzetben a mezőgazdaság, melyet jelez, hogy a földterület 90%-a áll mezőgazdasági hasznosítás alatt. Az ehhez kapcsolódó élelmiszeripar igen magas színvonalú termelésre képes. Emellett a térség jelentős iparágai közé tartozik a húsipar, gépipar és a műanyaggyártás is. Véleményem szerint rövidtávon jó eredményeket lehet elérni az idegenforgalom területén is, ugyanis Észak-Bácska számos turisztikai látványossággal rendelkezik pl.: Palicsi-tó, Szabadka.

Az **Észak-Bánati körzet** földrajzi fekvése szintén kedvező, hiszen 2 uniós országgal (Magyarország és Románia) határos. Itt is szintén a mezőgazdaság a meghatározó, mely jó alapot teremt az élelmiszeripar számára. Emellett jelentős a fémipar, a feldolgozóipar, illetve a tejgyártás szerepe is³⁵³.

Így összességében úgy vélem, hogy a helyzet azonban nem olyan tragikus mint azt a foglalkoztatási/társadalmi szerkezet, illetve az életszínvonal mutatja, hiszen a magyar lakta területek számos potenciális gazdasági és helyzeti előnnyel rendelkeznek, amelyeket csak ki kellene használni.

Ehhez nyújt komoly segítséget a magyar kormány által a közelmúltban elindított **Wekerle-terv**, mely a magyar gazdaság, vállalkozások megerősítését a szomszédos országokkal való szoros együttműködésben látja. Mindez nemcsak Magyarország, hanem a szomszédos országok érdekeit is szolgálja. A terv a Kárpát-medencét egységes régióként tekinti, ahol a cél a gazdasági integráció megvalósítása az egyes országok gazdaságfejlesztési terveinek összehangolása által. A szomszédos országok közül Ausztriát és Ukrajnát kivéve valamennyi országgal számol a terv. Ennek érdekében össze kell hangolni az infrastruktúrát és egységes munkaerőpiacot kell megteremteni. Öt kitörési pontot jelöl meg: jármű- és gépipar, élelmiszeripar, turizmus és egészségipar, kreatív ipar és ICT, zöldgazdaság. Stratégiai szövetségesként tekint a határon túli magyarságra, mely egyrészt elősegítheti a program

³⁵¹ Huszka Beáta, Bakó Tamás: Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága in <http://www.eokik.hu/data/files/123540304.pdf>; 24-35. old

³⁵² Domonkos Endre: im.; 127-139. old

³⁵³ Nagy Imre: im.; 487-493, 510-515. old

sikerét, illetve hozzájárulhat az általuk lakott területek gazdasági megerősödéséhez és ezáltal a szülőföldön való megmaradáshoz is³⁵⁴.

Véleményem szerint ez komoly lehetőséget jelenthet a vajdasági magyarság számára is, hiszen láthattuk, hogy az általuk lakott területeken az országban meglévő negatív folyamatok sokkal erősebben érvényesülnek, ezáltal a közösség is sokkal kiszolgáltatottabbá válik. Mindez pedig létében fenyegeti a magyarságot: az elmaradott területekről megnő az elvándorlás, mely hosszú távon felmorzsolódással jár. Ezt az elmúlt 20 esztendő viszontagságai is megerősítik.

Éppen ezért a **Wekerle-terv** kiutat jelenthet a gazdasági leszakadásból, melyet a vajdasági magyar politikusok igen hamar fel is ismertek: a VMSZ 2014 februárjában be is mutatta **gazdaságélénkítő és területfejlesztési programját**. Ebben kulcsszerep hárul többek között a mezőgazdaságra, mely ahogy azt már korábban bemutattam, meghatározó szerepet tölt be a magyarlakta területeken. A program emellett a turizmusra, a kereskedelemre, munkahelyteremtésre és a kis- és középvállalkozások fejlesztésére fókuszál. A VMSZ szerint mindez megteremti annak a lehetőségét, hogy a vajdasági magyarság a szülőföldjén boldoguljon, ne vándoroljon el, illetve akik már korábban elmentek, hazatérhessenek³⁵⁵.

Mindezek pedig hozzájárulhatnak a közösség gazdasági megerősödéséhez, mely az autonómiatörekvések megvalósulását is elősegíthetik.

Mindezek után érdemes rátérni a területi autonómia **politikai aspektusára**. Ennek során 3 tényezőt szükséges figyelembe venni: a vajdasági magyar politikumot, a szerb politikai elitet és az anyaország szerepét.

A **vajdasági magyar pártok** valamennyien egyetértenek abban, hogy a magyarságnak területi autonómiára van szüksége. Ezt láttuk a különböző autonómiatörekvések elemzésekor is. Eltérés csak a megvalósítás módjában van közöttük. Azonban, amint arra már korábban utaltam, komoly problémát jelent viszont a politikai megosztottság. Ugyanis ma 5 magyar párt van, melyek sokszor egymással is vitatkoznak³⁵⁶. Ez pedig komoly gátja lehet az autonómiatörekvéseknek. Éppen ezért én azt javasolnám, hogy vagy hozzanak létre az alapvető kérdésekben politikai konszenzust vagy hozzanak létre egy közös pártot.

A **szerb politikai elit** esetében a területi autonómia kérdése komplexebb, abból az alapfeltevésekből érdemes kiindulni, hogy az adott párt elfogadja-e Vajdaság autonómiáját vagy sem. Ebből a szempontból a helyzet jó, mivel egyetlen releváns szerb politikai erő sem akarja jelenleg a vajdasági autonómiát felszámolni³⁵⁷. Csak ultranacionalista pártok fogalmazzak meg ilyen követeléseket. Közülük emelkedik ki a **Dveri**, aki szerint a Vajdaságban külföldről szervezett ellenállást akarnak kiépíteni, amivel a tartományt elszakíthatják Szerbiától³⁵⁸. Emellett szerinte a tartomány autonómiája gazdaságilag nem kifizetődő, másrészt tagadja a vajdasági identitást, s úgy véli, ha felszámolják, akkor az állítólagos szeparatizmus is

³⁵⁴ Wekerle terv in <http://www.kormany.hu/download/1/45/a0000/Wekerle%20Terv.pdf>; 2-9. old

³⁵⁵ A VMSZ célja elősegíteni a vajdasági magyarság boldogulását szülőföldjén in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/16766/A-VMSZ-celja-elosegiteni-a-vajdasagi-magyarsag-boldogulasat-szulofoeldjen.html>

³⁵⁶ Kókai Péter: im.; 2.old

³⁵⁷ Korhecz Tamás: A vajdasági tartományi autonómia és nemzetiségi önkormányzat in <http://www.mtaki.hu/data/files/87.pdf>; 187. old

³⁵⁸ A Dveri figyelmeztet: Készülődik a „vajdasági tavasz”! in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/14370/A-Dveri-figyelmeztet-Keszulodik-34a-vajdasagi-tavasz34.html>

megszűnik létezni³⁵⁹. Szerencsére azonban sem a tartományi képviselőházban³⁶⁰, sem a köztársasági parlamentben nincs jelen ez a politikai erő³⁶¹.

Ugyanakkor a releváns szerb pártok között eltérő vélemény alakult ki, hogy vajon Vajdaság milyen autonómiával rendelkezzen. Ezt azért tartom fontosnak, mivel ha olyan pártok kerülnek hatalomba, akik szerint a tartománynak elég az adminisztratív jellegű autonómia, akkor az a magyar autonómiatörekvésekre is negatívan hat.

A **Vajdasági Szociáldemokrata Liga** már évek óta kiáll a tartományi jogkörök bővítéséért, ehhez pedig elengedhetetlennek tartja Szerbia föderalizálódását. Olykor-olykor a Vajdaság Köztársaság gondolatával is foglalkozik³⁶². Emellett a **DS** is kiáll Vajdaság autonómiájáért, de legfőképpen azért, mert szavazóinak jelentős része is itt található³⁶³. Másrészt jelenleg a tartományi kormány vezetője is a párt soraiból kerül ki, **Bojan Pajtic**, aki annak idején a Vajdasági Statútum vitájában kulcsszerepet játszott abban, hogy a tartomány jogkörei növekedjenek³⁶⁴. Ugyanakkor, ha kell, akkor politikai viták árán is igyekszik a tartomány érdekeit védeni. A közelmúltban a hatalmas politikai vihart kavaró Vajdasági nyilatkozatban többek között arra hívja fel a figyelmet, hogy a jelenlegi hatalom elvonja a megszerzett jogokat³⁶⁵.

A jelenleg hatalmon lévő kormánykoalíció tagjai³⁶⁶, a **Szerb Haladó Párt (SNS)** és a **Szerb Szocialista Párt (SPS)** is elfogadják a tartományi autonómiát, ugyanakkor ragaszkodnak a status quo-hoz, centralizáció felé hajlanak, valamint nacionalista kirohanásokra is képesek. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a Statútumot csak azután támogatta az **SPS**, hogy a vitatott részek kikerültek belőle. A **Szerb Haladó Párt** akkori vezetője **Tomislav Nikolic** a vitában azt hangoztatta, hogy a Vajdaság állam lesz az államban³⁶⁷. Ugyanakkor a párt leszögezte, hogy nem kívánja eltörölni a tartomány autonómiáját, az ilyen kezdeményezéseket a gazdasági helyzet javításával akarja csökkenteni³⁶⁸. Ennek ellenére könnyen tesznek nacionalista kirohanásokat, melyben Szerbia egységét féltik. Ezt bizonyítja a Vajdasági nyilatkozat során kirobbant politikai vita, melyben a **Szerb Haladó Párt** alelnöke szeparatista törekvésekkel vádolta meg a vajdasági vezetést. A **Szerb Szocialista Párt** alelnöke a nyilatkozatot politikai haszonszerzésnek minősítette³⁶⁹, míg a párt elnöke, **Ivica Dacic** szerint ez az ország szétverését eredményezi³⁷⁰. Azonban úgy vélem, hogy az ilyen kirohanásoknak inkább a politikai ellentétek az okai és nem Szerbia egységének féltése. Éppen ezért úgy vélem, hogy a jelenlegi kormánykoalíció nem jelent fenyegetést a tartomány autonómiájára.

³⁵⁹ A Dveri eltörölné Vajdaság autonómiáját in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/14598/A-Dveri-eltorolne-Vajdasag-autonomiajat.html>

³⁶⁰ A tartományi választások végeredménye in http://www.magjarszo.com/hu/2012_05_10/kozelet/26011/A-tartom%C3%A1nyi-v%C3%A1laszt%C3%A1sok-v%C3%A9geredm%C3%A9nye.htm

³⁶¹ Szerb választás: Fölényesen nyert a Szerb Haladó Párt in

http://mandiner.hu/cikk/20140317_szerb_valasztas_folenyesen_nyert_a_szerb_halado_part

³⁶² Vajdaság és Szerbia két ország in <http://mno.hu/hatarontul/vajdasag-es-szerbia-ket-orszag-1034595>

³⁶³ Herner-Kovács Eszter: im.; 101. old

³⁶⁴ Vojvodina's Statute: im; 5. old

³⁶⁵ Vajdasági nyilatkozat készül in

http://www.magjarszo.com/hu/1932/kozelet_politika/94884/Vajdas%C3%A1gi-nyilatkozat-k%C3%A9sz%C3%BCI.htm

³⁶⁶ Herner-Kovács Eszter: im.; 92-100. old. old

³⁶⁷ Vojvodina's Statute: im; 3-4. old

³⁶⁸ Szerb Haladó Párt nem kívánja eltörölni Vajdaság autonómiáját in

<http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/14851/A-Szerb-Halado-Part-nem-kivanja-eltorolni-Vajdasag-autonomiajat.html>

³⁶⁹ Előkészületek Vajdaság elszakadására in

http://www.magjarszo.com/hu/1933/kozelet_politika/94896/%E2%80%9EEI%C5%91k%C3%A9sz%C3%BCI-tek-Vajdas%C3%A1g-elszakad%C3%A1s%C3%A1ra%E2%80%9D.htm

³⁷⁰ Nem Vajdaság autonómiáját, hanem az ország szétverését ellenezzük in <http://pannonrtv.com/web/?p=96475>

Ezzel szemben a **Szerbia Demokrata Párt(DSS)** és a **Szerb Radikális Párt(SRS)** a jelenlegi állapotot elutasítja, a tartományi autonómiát adminisztratív jellegűvé kívánja redukálni. Ezt bizonyítja, hogy az **SRS** a Statútum elfogadásakor egyenesen arról beszélt, hogy Szerbia, Koszovóval ellentétben, önként adja föl a tartomány fölötti szuverenitását³⁷¹. Gyakorlatilag ezen az állásponton van a **DSS** is, melynek vezetője, **Vojislav Kostunica** szerint az volt a célja, hogy a Statútum sohase léphessen hatályba, mivel az az államiság jegyeit hordozza³⁷². Máskor egyenesen arról beszélt, hogy Brüsszel a Vajdaság önállóságát akarja³⁷³. Ugyanakkor mindkét tömörülés a 2014-es előrehozott parlamenti választások után kiesett a parlamentből, így jelenleg a tartományi autonómiát közvetlenül egyetlen parlamenti párt sem veszélyezteti³⁷⁴.

Végezetül érdemes még kitérnünk **Magyarország, mint anyaország** szerepére, melynek támogatása szintén elengedhetetlen a területi autonómia megvalósítása tekintetében.

Ebből a szempontból megállapíthatjuk, hogy Magyarország már hosszú ideje igyekszik ennek eleget tenni. 1996 július 5.-én a **Magyarország és a határon túli magyarság** című rendezvényen elfogadott közös nyilatkozat ezt a kötelezettséget erősítette meg³⁷⁵. 2012 január 1-jén hatályba lépett **Alaptörvény** mindezt alkotmányos kötelezettséggé teszi, amikor így fogalmaz: „Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal³⁷⁶”.

A jelenlegi magyar nemzetpolitika egy átfogó **stratégiát** jelöl ki 2020-ig, melynek központjában a külföldi magyar közösségek gyarapodása áll. Azonban mindehhez elengedhetetlen az autonómia, melyet Magyarország támogat. A dokumentum leszögezi, hogy a környező országok Európai Unióhoz való csatlakozása sok tekintetben javította a magyar közösségek esélyeit, ugyanakkor mindenre kiterjedő megoldást nem jelent. A legfontosabb cél, hogy a nemzetpolitikában konszenzus alakuljon ki és a támogatások legyenek átláthatóak és számonkérhetőek. A dokumentum szerint az asszimiláció ellenszere az anyanyelvű oktatás, külön kiemeli, hogy több országban már vannak anyanyelvi felsőfokú intézmények³⁷⁷. Ugyanakkor fontos szempont, hogy Magyarország a szomszédos országok szuverenitásának tiszteletben tartásával támogassa a magyar közösségeket, valamint ne avatkozzon be szervezeteik életébe³⁷⁸. Mindez azonban szerintem nem jelentheti az érdekérvényesítő képesség teljes feladását. A cél olyan nemzetpolitikának a kialakítása kell, hogy legyen, mely a határon túli magyarság érdekeit megfelelően tudja képviselni.

Mindent összevetve, úgy vélem, hogy a **vajdasági magyarságnak** jobb és reálisabb lehetősége van arra, hogy megvalósíthassa álmát, a **Magyar Autonóm Körzet** létrehozását. Ennek egyik legfőbb oka, hogy a szerb alkotmány elismeri a kollektív jogokat, az autonómiához való jogot, melyet a környező országok alkotmányai egyenesen tagadnak(Szlovákia, Románia³⁷⁹). Emellett a szerb politikai elit is képes ezt elfogadni. Ezt

³⁷¹ Vojvodina's Statute: im; 3. old

³⁷² Kostunica pártja a vajdasági alaptörvény ellen in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2008/12/29/kotunica_partja_a_vajdasagi_alaptorveny_ellen/#.UzmUqqJr008

³⁷³ Kostunica: Brüsszel független Vajdaságot akar in http://www.rtv.rs/hu/politika/kostunica-br%C3%BCsszel-f%C3%BCggetlen-vajdas%C3%A1got-akar_463019.html

³⁷⁴ Szerb választás: Fölényesen nyert a Szerb Haladó Párt in

http://mandiner.hu/cikk/20140317_szerb_valasztas_folenyesen_nyert_a_szerb_halado_part

³⁷⁵ Domonkos Endre: im.; 159. old

³⁷⁶ Magyarország Alaptörvénye, Novissima kiadó 2014; 4. old

³⁷⁷ Elfogadták a nemzetpolitikai stratégiát in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2011/11/25/elfogadtak_a_nemzetpolitikai_strategiat/#.UzmVUKJr008

³⁷⁸ Domonkos Endre: im.; 159-160. old

³⁷⁹ Brezanóczy István: im; 32-36. old

jelzi, hogy egyetlen releváns politikai erő sem kérdőjelezi meg az autonómiához való jogot. Harmadrészt a vajdasági magyarság vezető pártja, a VMSZ jó politikai érdekérvényesítő képességgel rendelkezik. Ezt bizonyítja az elmúlt évtized több, a kisebbségek szempontjából releváns törvények elfogadtatásával³⁸⁰. Így úgy vélem, hogy a jelenlegi nagy változásokat ígérő helyzetben is képes lesz a politikát kedvező irányba befolyásolni. Végezetül Magyarország, mint anyaország szerepét is ki kell emelni, mely mint EU-tag aktívan fölléphet Szerbia EU-csatlakozásának folyamatában a vajdasági magyarság érdekeinek védelmében. Így a területi autonómia egy reális és megvalósítható célnak tűnik a Vajdaságban.

³⁸⁰ Korhecz Tamás: A vajdasági tartományi autonómia és nemzetiségi önkormányzat in <http://www.mtaki.hu/data/files/87.pdf>; 189. old

Felhasznált Irodalom

- I. Szalayné Sándor Erzsébet: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században, Gondolat kiadói kör, Budapest 2003
- II. Romsics Ignác: Az etnikai ellentétek okai Közép és Kelet-Európában in <http://vilagtalalkozo.oszk.hu/sites/vilagtalalkozo.oszk.hu/files/dok098.pdf>
- III. Georg Brunner: Nemzetiségi kérdés és kisebbségi konfliktusok Kelet-Európában, A Magyarországi kutatás könyvtára, Budapest 1995
- IV. Kupa László: Kisebbségi autonómia-tervezések Közép-Európában- a múltban és a jelenben, PTE és Bochmaster Kft, Pécs 2009
- V. Dobos Balázs: A kisebbség joga, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2011
- VI. Balázs Katalin-Ódor Bálint: A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok nemzetközi forrásai, HVG-ORAC, Budapest 2006
- VII. Kardos Gábor: Kisebbségi konfliktusok: közép- és kelet-európai nézőpont, Gondolat kiadó, 2007
- VIII. Autonómia-modellek(elmélet és gyakorlat az EU-ban) in 201204032048150.autonomia_modellek-1.pdf
- IX. Domonkos Endre:Nemzetközi autonómia-modellek és kisebbségi kérdés, A katalán regionális autonómia és tapasztalatai, Ph.D. értekezés in http://phd.lib.uni-corvinus.hu/530/1/domonkos_endre.pdf
- X. Takács Péter: Államelmélet I., Szent István társulat, Budapest 2009
- XI. Brezanóczy István: A trianoni békeszerződés –A trianoni államok széthullása in http://elib.kkf.hu/edip/D_15496.pdf
- XII. Arday Lajos: Jugoszlávia vagy Nagy-Szerbia? in <http://www.hiia.hu/pub/default.asp?y=2003&t=3>
- XIII. Korhecz Tamás: A vajdasági tartományi autonómia és nemzetiségi önkormányzat in <http://www.mtaki.hu/data/files/87.pdf>
- XIV. Caitlin Wood: Crafting Democracy through Constitutional Change: Comparing the Recent Cases of Romania and Serbia in the Context of EU Incentives in <http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=curej>
- XV. Juhász József: Szerbia 2000 után: belpolitikai áttekintés in <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=DKAMVM>
- XVI. Constitutional and legal framework of the decentralization of Serbia and autonomy of Vojvodina in www.provincia.ro/download/voivodina_studiu.doc
- XVII. Takács Zoltán: Nemzeti-kisebbségi kérdések, Alkotmány, autonómia, kisebbség vajdasági viszonylatban in <http://www.mtt.org.rs/publikaciok/tanulmanyok/TakacsNemzetikisebbsgekVajdasagban2007.pdf>
- XVIII. Szerencsés Zsuzsanna: Decentralizáció és autonómia a „posztmilosevicsi” Szerbiában in <http://epa.oszk.hu/00200/00266/00023/c000451.html>
- XIX. Hatéves Szerbia alkotmánya in http://www.magyarsoz.com/hu/2012_11_09/kozelet/34292/Hateves-Szerbia-alkotmánya.
- XX. A Szerb Köztársaság Alkotmánya in http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf
- XXI. Venice Commission on Serbian Constitution in www.helsinki.org.rs/doc/VeniceCommissiononSerbianConstitution.pdf

- XXII. Tóth Norbert: Quo vadis, Szerbia? in <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2010/ProMino10-1-04-Toth.pdf>
- XXIII. Mgr. Bozóki Antal: Nemzeti kisebbségi jogok és az autonómia/önkormányzati törekvések Szerbiában in http://www.mfhnap.org/pdf/bozoki_konferencia.pdf
- XXIV. Ördögh Tibor: Szerbia és Horvátország politikai rendszerének összehasonlítása in http://www.grotius.hu/doc/pub/WLKGKS/2012_154_ordogh_tibor_szerbia_es_horvator_szag.pdf
- XXV. Thomas Benedikter: The World's Modern Autonomy Systems, Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy in <http://www.eurac.edu/en/research/institutes/imr/Documents/AutonomiesBenedikter09FINALFINAL.pdf>
- XXVI. Schanda Balázs-Balogh Zsolt: Alkotmányjog-Alapjogok, PPKE JÁK, Budapest 2011
- XXVII. Bozóki Antal: A magyar közösség Szerbiában, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta 2013
- XXVIII. Alkotmánybírósági jogfosztás in <http://www.magyarso.com/hu/2230/hetvege/106841/Alkotm%C3%A1nyb%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1gi-jogfoszt%C3%A1s.htm>
- XXIX. Nagy Imre: Vajdaság, Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Dialog Campus Kiadó, Pécs-Budapest 2007
- XXX. Vojvodina's Statute: First Major Step towards Modernization and Decentralization in <http://www.helsinki.org.rs/doc/HB-No51.pdf>
- XXXI. Szilágyi Imre: A vajdasági statútum történelmi, politikai előzményei, az elfogadás körülményei in <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=UCHCGU>
- XXXII. Vajdasági statútum pro és kontra in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2008/10/17/vajdasagi_statutum_pro_es_kontra/#.UzmCVqJr008
- XXXIII. Megrémült a szerb ellenzék az önálló Vajdaságtól in <http://www.origo.hu/nagyvilag/20090217-szerbiai-vitak-a-vajdasagi-statutum-miatt.html>
- XXXIV. Balkáni bohózat in http://www.magyarso.com/hu/2009_10_10/kozelet/75935/Balk%C3%A1ni-boh%C3%B3zat.htm
- XXXV. Vajdasági Autonóm Tartomány Statútuma in <http://www.vajma.info/docs/vajdasag-at-statutuma.pdf>
- XXXVI. Korhecz Tamás: A Vajdaság közbizalmi helyzete Szerbiában, hatalmi szervezete és hatáskörei a 2009 decemberétől hatályos új törvények fényében in <http://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2010/3/Korhecz.pdf>
- XXXVII. Törvény Vajdaság Autonóm Tartomány hatásköreinek meghatározásáról in http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/Zakon_nadleznosti_ma_hu.pdf
- XXXVIII. Ellenőrzött autonómia in http://www.magyarso.com/hu/2009_11_25/kozelet/79308/Ellen%C5%91rz%C3%B6tt-auton%C3%B3mia.htm
- XXXIX. Stefanovszky András: Tisztán látni, Kortárs kiadó, 2010
- XL. Trócsányi László-Schanda Balázs: Bevezetés az Alkotmányjogba, HVG-ORAC, Budapest 2013
- XLI. Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházáról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv4>
- XLII. Képviselőház szervezete in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Default.aspx> (Szervezet menüpont)
- XLIII. Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházának ügyrendje in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=poslovnik>

- XLIV. Herner-Kovács Eszter: Szerbiai választások 2012. Az új szerb politikai erőtér és az elmúlt egy év tanulságai, különös tekintettel a magyar érdekképviselet alakulására in http://epa.oszk.hu/02100/02169/00045/pdf/EPA02169_magyar_kisebbség_2013_2_092-113.pdf
- XLV. Lehetőség a vajdasági magyarok számára is in <http://www.magyarszo.com/hu/2114/gazdasag/102129/Lehet%C5%91s%C3%A9g-a-vajdas%C3%A1gi-magyarok-sz%C3%A1m%C3%A1ra-is.htm>
- XLVI. Európa ereje régióinak kapcsolatában rejlik in http://www.magyarszo.com/hu/2165/kozelet_politika/104322/Eur%C3%B3pa-ereje-r%C3%A9gi%C3%B3inak-kapcsolat%C3%A1ban-rejlik.htm
- XLVII. Másfél hónap alatt elkészülhet in http://www.magyarszo.com/hu/2220/kozelet_politika/106463/M%C3%A1sf%C3%A9l-h%C3%B3nap-alatt-elk%C3%A9sz%C3%B3lhet.htm
- XLVIII. Nincs értelme a „vagy-vagy” politikának in http://www.magyarszo.com/hu/2235/kozelet_politika/107104/Nincs-%C3%A9rtelme-a-%E2%80%9Evagy-vagy%E2%80%9D-politik%C3%A1nak.htm
- XLIX. Tartományi képviselőházi rendelet a Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházába való képviselő-választásról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv9>
- L. Helyben járó testület in <http://bozokiantal.blogspot.hu/2011/12/helyben-jaro-testulet.html>
- LI. Még egy igen az alapítói jogra in <http://archiv.magyarszo.com/arhiva/2004/maj/07/>
- LII. Vajdaság: A felvételi vizsgák a kisebbségek nyelvén is in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2013/04/04/vajdasag_a_felveteli_vizsgak_a_kisebbsgek_nyelve_n/#.UzmHLqJr008
- LIII. Tartományi képviselőházi rendelet a Nemzeti Közösségek Tanácsáról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv11>
- LIV. Újabb kisebbségi intézmény in http://www.magyarszo.com/hu/2010_03_21/kozelet/19203/%C3%A1jabb-kisebbs%C3%A9gi-int%C3%A9zm%C3%A9ny.htm
- LV. A cél, hogy javítsák a nemzeti tanácsok működésének feltételeit in <http://pannonrtv.com/web/?p=8637>
- LVI. Az önazonosság megőrzésének érdekében in http://www.magyarszo.com/hu/2162/kozelet_politika/104145/Az-%C3%B6nazonoss%C3%A1g-meg%C5%91rz%C3%A9s%C3%A9nek-%C3%A9rdek%C3%A9ben.htm
- LVII. Government members in <http://www.vojvodina.gov.rs/en/node/31239>
- LVIII. Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság Autonóm Tartomány Kormányáról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv5>
- LIX. Megtartottuk politikai befolyásunkat in <http://vmsz.org.rs/hirek/interjuk/megtartottuk-politikai-befolyasunkat>
- LX. Egy tárcát vezet magyar képviselő a vajdasági kormányban in http://www.nyugatijelen.com/kronika/kulfold/egy_tarcat_vezet_magyar_kepviselo_a_vajdasagi_kormanyban.php
- LXI. Kisebbségi lét és identitástudat a Kárpát-medencében in http://www.magyarszo.com/hu/2129/kulfold_magyarsag/102811/Kisebbs%C3%A9gi-l%C3%A9t-%C3%A9s-identit%C3%A1studat-a-K%C3%A1rp%C3%A1t-medenc%C3%A9ben.htm
- LXII. Szabó Zsolt: A parlamenti ellenőrzés fogalma és eszközei in 09_Szabo_Zsolt_A_parlamenti_ellenorzes-1.pdf

- LXIII. Tartományi képviselőházi rendelet a Tartományi Ombudsmanról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv8>
- LXIV. Nem szabad túrni a nyomásgyakorlást in http://www.magjarszo.com/hu/2011_09_22/kozelet/44571/Nem-szabad-t%C5%B1mi-a-nyom%C3%A1sgyakorl%C3%A1st.htm
- LXV. „Tűzet oltani jöttünk” in http://www.magjarszo.com/hu/2011_09_29/kozelet/44949/%E2%80%9E%C3%BCzet-oltani-j%C3%B6tt%C3%BCnk%E2%80%A6%E2%80%9D.htm
- LXVI. A nyelvhasználati előírás nemcsak dísz in http://www.magjarszo.com/hu/1852/vajdasag_ujvidek/90731/A-nyelvhaszn%C3%A1lati-el%C5%91%C3%ADr%C3%A1s-nem-csak-d%C3%ADsz.htm
- LXVII. Vučević: A magyarok sem panaszkodtak in http://www.magjarszo.com/hu/1858/vajdasag_ujvidek/90953/Vu%C4%8Devi%C4%87-A-magyarok-sem-panaszkodtak.htm
- LXVIII. Tartományi képviselőházi rendelet a tartományi közigazgatásról in <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=aktapv3>
- LXIX. Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság in <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/index.php?lang=3> (Rólunk, illetve Projektek/A multikulturalizmus és a tolerancia érvényesítése)
- LXX. A. Sajti Enikő: A jugoszláviai magyarok politikai szervezkedésének lehetőségei és korlátai in <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00029/pdf/01.pdf>
- LXXI. Mirnics Károly: A magyar kisebbség ellenzéki magatartása, mint az alakuló civil társadalom tényezője Jugoszláviában in <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbség/index.php?action=cimek&cikk=m990424.html>
- LXXII. Kókai Péter: A Szerbia területén élő magyar nemzeti közösség autonómiatörekvéseiről in http://www.southeast-europe.org/pdf/02/DKE_02_M_K_Kokai-P.pdf
- LXXIII. 1992-es VMDK Memorandum in <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?akod=160> (Memorandum a Szerb Köztársaságban élő magyarok önkormányzatáról)
- LXXIV. Dr. Csapó I. József: Autonómiák és autonómiatörekvések in <http://www.hunsor.se/dosszie/autonomiarorekvesek.pdf>
- LXXV. A Magyar Koalíció autonómiakonceptiója in http://www.vajma.info/docs/MK_autonomiakonceptio_2008_03_17.pdf
- LXXVI. Badis Róbert: Elfogyóban? in http://kommentar.info.hu/iras/2012_3/elfogyoban
- LXXVII. MNT Népesedési akcióterv in <http://www.mnt.org.rs/10-Strategiak>
- LXXVIII. A Dveri figyelmeztet: Készülődik a „vajdasági tavasz”! in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/14370/A-Dveri-figyelmeztet-Keszulodik-34a-vajdasagi-tavasz34.html>
- LXXIX. A Dveri eltörölné Vajdaság autonómiáját in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/14598/A-Dveri-eltorolne-Vajdasag-autonomiajat.html>
- LXXX. A tartományi választások végeredménye in http://www.magjarszo.com/hu/2012_05_10/kozelet/26011/A-tartom%C3%A1nyi-v%C3%A1laszt%C3%A1sok-v%C3%A9geredm%C3%A9nye.htm
- LXXXI. Szerb választás: Fölényesen nyert a Szerb Haladó Párt in http://mandiner.hu/cikk/20140317_szerb_valasztas_folenyesen_nyert_a_szerb_halado_párt
- LXXXII. Vajdaság és Szerbia két ország in <http://mno.hu/hatarontul/vajdasag-es-szerbia-ket-orszag-1034595>

- LXXXIII. Vajdasági nyilatkozat készül in http://www.magjarszo.com/hu/1932/kozelet_politika/94884/Vajdas%C3%A1gi-nyilatkozat-k%C3%A9sz%C3%BCI.htm
- LXXXIV. Szerb Haladó Párt nem kívánja eltörölni Vajdaság autonómiáját in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/14851/A-Szerb-Halado-Part-nem-kivanja-eltorolni-Vajdasag-autonomiajat.html>
- LXXXV. Előkészületek Vajdaság elszakadására in http://www.magjarszo.com/hu/1933/kozelet_politika/94896/%E2%80%9EEI%C5%91k%C3%A9sz%C3%BCletek-Vajdas%C3%A1g-elszakad%C3%A1s%C3%A1ra%E2%80%9D.htm
- LXXXVI. Nem Vajdaság autonómiáját, hanem az ország szétverését ellenezzük in <http://pannonrtv.com/web/?p=96475>
- LXXXVII. Kostunica pártja a vajdasági alaptörvény ellen in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2008/12/29/kotunica_partja_a_vajdasagi_alaptorveny_ellen/#.UzmUqqJr008
- LXXXVIII. Kostunica: Brüsszel független Vajdaságot akar in http://www.rtv.rs/hu/politika/kostunica-br%C3%BCssel-f%C3%BCggetlen-vajdas%C3%A1got-akar_463019.html
- LXXXIX. Magyarország Alaptörvénye, Novissima kiadó 2014
- XC. Elfogadták a nemzetpolitikai stratégiát in http://kitekinto.hu/karpat-medence/2011/11/25/elfogadtak_a_nemzetpolitikai_strategiat/#.UzmVUKJr008
- XCI. Ábrám Zoltán: Gagauz földön in <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1482>
- XCII. Huszka Beáta, Bakó Tamás: Észak-Vajdaság magyar többségű községeinek gazdasága in <http://www.eokik.hu/data/files/123540304.pdf>
- XCIII. www.mnt.org.rs/10-Strategiak
- XCIV. Wekerle terv in <http://www.kormany.hu/download/1/45/a0000/Wekerle%20Terv.pdf>
- XCv. A VMSZ célja elősegíteni a vajdasági magyarság boldogulását szülőföldjén in <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/16766/A-VMSZ-celja-elosegiteni-a-vajdasagi-magyarsag-boldogulasat-szulofoldjen.html>
- XCVI. Szakály Ferenc: Szerbek a középkori Magyarországon in www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/91-023/ch08.html
- XCvII. Fekete Iván in <http://docs.com/9o05>
- XCvIII. Gulyás László: Küzdelem a Kárpát-medencéért, Kárpátia Stúdió, Budapest 2012
- XCIX. Dr. Gulyás László: Két régió- Felvidék és Vajdaság- sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig, Hazai Térségfejlesztő Rt, Pécs 2005
- C. Gerencsér Balázs-Juhász Albin: A kisebbségi autonómia- működő modellek, magyar elképzelések in <http://www.hhrf.org/autonomia/konyv.zip>
- CI. Georg Brunner-Herbert Küpper: Európai autonóm megoldások: A kisebbségi önkormányzatok autonómia- modelljeinek tipológiája in http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2004_1-2_27_brunner.pdf
- CII. Orbán Balázs: Mi az autonómia? in <http://www.hhrf.org/rdoc/autonomia.pdf>
- CIII. Thomas Benedikter: Territorial autonomy as a means of minority protection and conflict solution in the European experience- An overview and schematic comparison in www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy.html
- CIV. Vizi Balázs: A kisebbségi autonómia nemzetközi feltételeiről in <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2008/ProMino08-1-03-Vizi.pdf>
- CV. Georg Brunner: Nemzetiségi kérdés és kisebbségi konfliktusok Kelet-Európában, a Magyarságkutatás könyvtára, Budapest 1995